

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЗАЙЦЕВА ОЛЬГА ЛЕОНІДІВНА

УДК371.134:796.071.4 (043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ
**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ
У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Спеціальність 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О. Л. Зайцева

(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник: **Мазін Василь Миколайович**, доктор педагогічних наук,
доцент

Запоріжжя – 2021

АНОТАЦІЯ

Зайцева О. Л. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Класичний приватний університет, Запоріжжя; Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2021.

У дисертації викладено нове вирішення проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності.

Актуальність теми підтверджується наявністю низки суперечностей, що знижують ефективність формування у студентів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) готовності до попередження конфліктів, зокрема, між: постійною потребою закладів повної загальної середньої освіти у висококваліфікованих учителях фізичної культури, здатних адаптуватися до конфліктних умов професійної діяльності, і низькою компетентністю випускників вишів з відповідної спеціальності в попередженні та розв'язанні конфліктів; об'єктивною необхідністю приділення уваги при підготовці майбутніх учителів фізичної культури формуванню готовності до попередження конфліктів і недостатньою спрямованістю теоретичного змісту наявних навчальних дисциплін на формування відповідних компетентностей; необхідністю формування готовності вчителів фізичної культури до попередження складних конфліктних ситуацій, притаманних педагогічній діяльності, та неможливістю формування відповідних патернів поведінки традиційними засобами фахової підготовки.

Показано, що на сьогодні розробники освітніх програм спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) при формулюванні компетентностей та програмних результатів навчання закладають певний потенціал для

формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до профілактики конфліктів. Разом з тим, у робочих навчальних програмах дисциплін відсутні модулі, спрямовані на формування цієї готовності.

Доведено, що одним із важливих напрямів усунення суперечностей у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури є обґрунтування педагогічних умов і моделі формування в них готовності до попередження конфліктів, а також розроблення відповідного методичного забезпечення.

Готовність майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів визначено як інтегративне особистісне утворення, що забезпечує теоретичну та практичну відповідність учителя вимогам професійної діяльності в аспекті запобігання й подолання розбіжностей у думках, інтересах, позиціях під час взаємодії з учнями, колегами та іншими суб'єктами в процесі виконання посадових функцій. При цьому атрибутами готовності вчителя фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності є розуміння соціальної природи конфлікту; здатність до керування власною поведінкою в потенційно конфліктних умовах спілкування; здатність до впливу на соціальну поведінку контрагента.

Доведено, що теоретичними засадами формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів виступають: компетентнісний, діяльнісний, контекстний підходи, а також ідеї мікросоціологічних теорій, згідно з якими попередження конфліктів є діяльністю з узгодження потенційно конфліктних позицій соціальних суб'єктів.

Обґрунтовано, що процес формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів має підпорядковуватися принципам: суб'єктної позиції; занурення в професійний контекст; цифровізації навчальних дій.

Показано, що педагогічними умовами, забезпечення яких підвищить ефективність підготовки здобувачів освіти за спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) до попередження конфліктів, є:

– доповнення змісту дисциплін «Вступ до спеціальності», «Педагогіка фізичної культури і спорту» та «Психологія фізичної культури і спорту» модулями, орієнтованими на формування готовності до попередження конфліктів;

– використання інноваційних форм дистанційної взаємодії, спрямованих на набуття студентами знань і вмінь з попередження конфліктів у професійній діяльності;

– відтворення на практичних заняттях соціально-психологічних особливостей конфліктних ситуацій, типових для уроків фізичної культури, з метою засвоєння студентами стратегій і поведінкових моделей, що є основою попередження конфліктів;

– аналіз конфліктних ситуацій, а також набуття студентами досвіду розв'язання конфліктів у безпосередній взаємодії із суб'єктами освітнього процесу на виробничій практиці в закладах повної загальної середньої освіти;

– реалізація взаємодоповнюваних методик контролю за готовністю майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності.

Показано, що створення названих умов за дотримання описаних вище принципів стає можливим при побудові освітнього процесу за моделлю, яка інтегрує цільовий, організаційний, процесуальний і результативний блоки. Цільовий блок моделі відображає зв'язки між суспільним запитом, нормативними документами та програмно-методичним забезпеченням, які в сукупності регламентують спрямування й перебіг процесу формування у майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів. В організаційному блоці відображено теоретичні засади, принципи, педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до попередження конфліктів. Процесуальний блок репрезентує послідовність і зміст підготовчого, формувального та контрольного етапів процесу формування готовності до попередження конфліктів, кожний з яких має свою мету. Результативний блок моделі відображає взаємозв'язки між компонентами авторського задуму, що

стосуються кінцевих результатів освітнього процесу, а також способів вимірювання цих результатів.

Визначено, що методичне забезпечення процесу формування в студентів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності інтегрує структурно-логічну схему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності; співвідношення компонентів зазначеної готовності, компетентностей і програмних результатів навчання здобувачів освіти; тематичний план формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів в експериментальному ЗВО; фрагменти навчально-методичних комплексів обраних дисциплін та програм виробничих практик; систему оцінювання готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів.

Засвідчено, що впровадження методичної системи, що інтегрує педагогічні умови, модель і методичне забезпечення формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів, істотно вплинуло на рівень розвитку цієї професійної якості в студентів експериментального закладу вищої освіти. Зокрема, факти, виявлені в експерименті, довели, що впровадження авторських інновацій сприяло тому, що серед студентів експериментального вишу зросла кількість таких, які мали середній і високий рівні готовності до попередження конфліктів. У контрольному закладі вищої освіти такого підвищення не зафіксовано.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання в освітньому процесі ЗВО: методики оцінювання рівня готовності студентів до попередження конфліктів; змістових модулів навчальних дисциплін: «Особливості професійних взаємин учителя фізичної культури», «Сутність професійного конфлікту та основні конфліктогени у професійній діяльності вчителя фізичної культури», «Стратегії попередження конфліктів у роботі вчителя фізичної культури»; інноваційних програм виробничих практик. Також матеріали дослідження можуть бути використані під час

розробки удосконаленні освітніх програм підготовки бакалаврів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура).

До перспективних напрямів досліджень зараховано обґрунтування методик формування готовності до попередження конфліктів із використанням індивідуальних цифрових пристроїв.

Ключові слова: фізична культура, майбутні вчителі, формування, готовність, попередження конфліктів, професійна діяльність.

ANNOTATION

Zaitseva O. L. The formation of future physical education teacher's readiness in order to prevent conflicts in professional activity. – Qualifying Scientific Work on the rights of the Manuscript.

The Thesis on competition of a Scientific Degree of the Candidate of Pedagogical Sciences on Specialty 13.00.04 «Theory and a technique of professional education». – Classical Private University, Zaporizhzhia; Classical Private University, Zaporizhzhia, 2021.

The dissertation presents a new solution to the problem of preparing future physical education teachers to prevent conflicts in professional activities.

The relevance of the topic is confirmed by the presence of a number of contradictions that reduce the effectiveness of the formation of students majoring in 014.11 Secondary education (Physical Education) readiness to prevent conflicts, in particular, these are contradictions between: the constant need for institutions of complete general secondary education in highly qualified physical education teachers, able to adapt to the conflict conditions of professional activity, and the low competence of university graduates in the relevant specialty in conflict prevention and resolution; the objective need to pay attention in the training of future physical education teachers to the formation of readiness to prevent conflicts and the lack of focus of the theoretical content of existing disciplines on the formation of relevant competencies; the need to form the readiness of physical education teachers to

prevent complex conflict situations inherent in pedagogical activities, and the impossibility of forming appropriate patterns of behavior by traditional means of professional training.

It is shown that today the developers of OPP specialty 014.11 Secondary education (Physical Education) in the formulation of competencies and program learning outcomes have some potential for the formation of the readiness of future physical education teachers to prevent conflict. However, in the working curricula of disciplines, there are no modules aimed at forming this readiness.

It is approved that one of the important directions of elimination of contradictions in professional training of future teachers of physical culture is substantiation of pedagogical conditions and models of formation in them of readiness for the prevention of conflicts, and also development of the corresponding methodical maintenance.

The readiness of future physical education teachers in order to prevent conflicts is defined as an integrative personal education that provides theoretical and practical compliance of teachers with the requirements of professional activity in terms of preventing and overcoming differences in opinions, interests, positions when interacting with students, colleagues and other actors. performance of official functions. At the same time, the attributes of the readiness of a physical education teacher in order to prevent conflicts in professional activities are an understanding of the social nature of the conflict; ability to control one's own behavior in potentially conflicting communication conditions; ability to influence the social behavior of the counterparty.

It is proved that the theoretical foundations of the formation of future teachers of physical culture readiness to prevent conflicts are: competence, activity, contextual approaches, as well as ideas of micro-sociological theories, according to which conflict prevention is an activity to reconcile potentially conflicting positions of social actors.

It is substantiated that the process of forming the readiness of future physical education teachers to prevent conflicts should be subject to the principles of:

subjective position; immersion in a professional context; digitization of educational activities.

It is shown that the pedagogical conditions, the provision of which will increase the effectiveness of training of students in the specialty 014.11 Secondary education (Physical Education) to prevent conflicts, are:

- supplementing the content of the disciplines «Introduction to the specialty», «Pedagogy of physical culture and sports» and «Psychology of physical culture and sports» modules focused on the formation of readiness for conflict prevention;
- use of innovative forms of remote interaction aimed at acquiring students' knowledge and skills to prevent conflicts in professional activities;
- reproduction in practical classes of socio-psychological features of conflict situations, typical of physical education lessons, in order for students to learn strategies and behavioral patterns that are the basis for conflict prevention;
- analysis of conflict situations, as well as the acquisition by students of the experience of conflict resolution in direct interaction with the subjects of the educational process in industrial practice in institutions of general secondary education;
- implementation of complementary methods of control over the readiness of future physical education teachers to prevent conflicts in professional activities.

It is shown that the creation of these conditions, in compliance with the principles described above, becomes possible when building an educational process on a model that integrates the target, organizational, procedural and effective blocks. The target block of the model reflects the links between public demand, regulations and software, which together regulate the direction and course of the process of formation of future teachers of physical culture readiness to prevent conflicts. The organizational block reflects the theoretical principles, principles, pedagogical conditions for the formation of the readiness of future teachers to prevent conflicts. The procedural block represents the sequence and content of the preparatory, formative and control stages of the process of forming readiness to prevent conflicts, each of which has its own purpose. The resulting block of the model reflects the

relationships between the components of the author's idea regarding the final results of the educational process, as well as ways to measure these results.

It is determined that the methodological support of the process of formation of students' specialty 014.11 Secondary education (Physical culture) readiness for conflict prevention in professional activities integrates the structural and logical scheme of preparation of future physical education teachers for conflict prevention in professional activities; the ratio of the components of the specified readiness, competencies and program learning outcomes of students; thematic plan for the formation of the readiness of future physical education teachers to prevent conflicts in the experimental free economic zone; fragments of educational and methodical complexes of selected disciplines and programs of industrial practices; a system for assessing the readiness of future physical education teachers in order to prevent conflicts.

The practical significance of the obtained results lies in the possibility of using in the educational process ZVO: methods of assessing the level of readiness of students to prevent conflicts; semantic modules of academic disciplines: «Peculiarities of professional relations of a physical education teacher», «The essence of professional conflict and the main conflict genes in the professional activity of a physical education teacher», «Strategies for conflict prevention in the work of a physical education teacher»; innovative programs of production practices. Also, research materials can be used in the development and improvement of educational programs for bachelors specialty 014.11 Secondary education (Physical Education).

Perspective directions of the research include substantiation of methods of formation of readiness for conflict prevention with the use of individual digital devices.

Key words: physical culture, future teachers, formation, readiness, conflict prevention, professional activity.

СПИСОК ПРАЦЬ ЗДОБУВАЧА

Публікації, що висвітлюють основні наукові результати дисертації

Монографія

1. Зайцева О. Л., Мазін В. М., Порада О. В. До проблеми моніторингу працевлаштування майбутніх фахівців фізичної культури і спорту та їх задоволеності якістю освітньої програми. *Інноваційні педагогічні технології у фізичному вихованні та спорті*: монографія. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2021. С. 84–99. *Особистий внесок здобувача: аналіз наукових джерел, збір емпіричних даних та підготовка рукопису.*

Статті в наукових фахових виданнях України

2. Зайцева О. Л. Готовність до попередження конфліктів як чинник успішності професійної діяльності вчителя фізичної культури. *Педагогічний альманах*. 2019. Вип. 44. С. 115–122.

3. Зайцева О. Л. Постановка проблеми формування готовності майбутніх учителів фізичного виховання до попередження конфліктів у професійній діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. Запоріжжя: КПУ, 2019. Вип. 67. Т. 2. С. 14–18.

4. Зайцева О. Л. Аналіз традицій формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2020. № 11 (167). С. 99–105.

5. Зайцева О. Л. Модель формування готовності до попередження конфліктів у майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. Вип. 74. Т. 2. С. 183–189.

Стаття в зарубіжному науковому виданні

6. Zaitseva O., Mazin V. Experimental work results on the formation of readiness to prevent conflict among future physical education teachers. *Scientific discussion*. 2021. Vol. 1. № 51. P. 25–28. URL: <http://scientific-discussion.com/wp-content/uploads/2021/02/VOL-1-No-51-2021.pdf>. *Особистий внесок здобувача: аналіз наукових джерел, збір та обробка даних, підготовка рукопису.*

Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації та засвідчують обов’язкову апробацію матеріалів дисертації

Матеріали конференцій

7. Зайцева О. Л. Попередження конфліктів як діяльність вчителя фізичної культури з досягнення компромісу між позиціями соціальних суб’єктів. *Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення працівників сфери освіти* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (23–24 квітня 2020 р., м. Чернігів) / відп. ред. Н. О. Терентьєва. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. В., 2020. С. 43–45.

8. Зайцева О. Л. Конфліктологічна компетентність як складова професійної компетентності фахівця. *Тиждень науки* : тези доповідей наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 18–12 квітня 2016 р.) / редкол.: Ю. М. Внуков (відпов. ред.) та ін. Запоріжжя : ЗНТУ, 2016. С. 30–31.

9. Зайцева О. Л. Теоретичні засади формування у майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів. *Color of Science. Перспективи, проблеми та наявні здобутки розвитку фізичної культури і спорту в Україні* : матеріали IV Всеукр. інтернет-конф. (29 січня 2021 р.) / ред. А. А. Дяченко. Вінниця : Віниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського, 2021. С. 387–391.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	14
ВСТУП.....	15
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ	
	23
1.1. Сутність і особливості професійної діяльності вчителя фізичної культури	23
1.2. Готовність до попередження конфліктів як цільовий орієнтир професійної підготовки вчителя фізичної культури	42
1.3. Аналіз традицій формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності ...	64
Висновки до першого розділу.....	79
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ, МОДЕЛЬ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ГОТОВНОСТІ ДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	
	81
2.1. Принципи та педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів.....	81
2.2. Модель і методичне забезпечення формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності	106
Висновки до другого розділу	120
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	
	124

3.1. Обґрунтування методики оцінювання готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів.....	124
3.2. Дизайн дослідження та особливості дослідно-експериментальної роботи.....	135
3.3. Результати дослідження та їх обговорення	161
Висновки до третього розділу.....	169
ВИСНОВКИ.....	172
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	176
ДОДАТКИ.....	195

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

n – кількість респондентів;

U – емпіричне значення критерію Манна-Уїтні;

Z – емпіричне значення критерію Фішера;

p-рів. – рівень значущості прийняття статистичної гіпотези;

ЗВО – заклад вищої освіти;

НМК – навчально-методичний комплекс дисципліни;

Контр. – контрольний ЗВО;

Експер. – експериментальний ЗВО;

сем. – семестр;

год. – годин.

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. У системі чинників, що впливають на здоров'я та працездатність громадян нашої держави, ключове значення має професійна діяльність учителів фізичної культури з гармонійного фізичного розвитку дітей та молоді, їхньої підготовки до здорового повноцінного життя. Важливість виконання вчителями фізичної культури своєї місії підкреслено в Законах України: «Про повну загальну середню освіту» (2020), «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про фізичну культуру і спорт» (1993), а також Концепції «Нова українська школа» (2016).

Якість виконання вчителями фізичної культури професійних функцій залежить від їхньої здатності якомога повніше реалізовувати особистісний потенціал у мінливому соціальному середовищі, невід'ємним атрибутом якого є конфлікти, частота виникнення та напруженість яких підвищуються під час соціальної трансформації, у стані якої перебуває наша країна.

Разом з тим, учитель фізичної культури має бути здатним не лише розв'язувати конфлікти, а й запобігати їм, оскільки безпосереднє вирішення конфлікту, що вже виник, є набагато складнішим, ніж його попередження.

Це дає підстави вважати, що професійна підготовка здобувачів освіти за спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) стане більш ефективною в разі визначення готовності до попередження конфліктів як одного з її цільових орієнтирів.

Однак, доводиться констатувати, що сьогодні у зв'язку з оптимізацією, інтенсифікацією й економізацією навчання в закладах вищої освіти, ефективній підготовці майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності заважає низка суперечностей, зокрема, між:

– постійною потребою закладів повної загальної середньої освіти у висококваліфікованих учителях фізичної культури, здатних адаптуватися до конфліктних умов професійної діяльності, і низькою компетентністю

випускників вишів з відповідної спеціальності в попередженні та розв'язанні конфліктів;

– об'єктивною необхідністю приділення уваги при підготовці майбутніх учителів фізичної культури формуванню готовності до попередження конфліктів і недостатньою спрямованістю теоретичного змісту наявних навчальних дисциплін на формування відповідних компетентностей;

– необхідністю формування готовності вчителів фізичної культури до попередження складних конфліктних ситуацій, притаманних педагогічній діяльності, та неможливістю формування відповідних патернів поведінки традиційними засобами фахової підготовки.

Основу для подолання цих суперечностей становлять досягнення психологічної, соціологічної та педагогічної галузей наук. Так, з'ясування соціальної сутності й ролі конфліктів у розвитку суспільства стало предметом уваги філософів і соціологів Г. Гегеля, Л. Гумпловича, Р. Дарендорфа, Г. Зіммеля, К. Маркса, Г. Спенсера. Зокрема, автори єдині в думці, що конфлікт є невід'ємною складовою соціального буття, поширюється на всі сфери діяльності людини й може виникати з об'єктивних і суб'єктивних причин.

Класифікація, типологія, причини виникнення, а також стратегії розв'язання конфліктів, що виникають у спілкуванні людей, розглянуто в працях А. Анцупова, О. Бандурки, Н. Гришиної, Г. Ложкіна, М. Пірена, Д. Скотта, К. Томаса, Б. Хасана, Л. Цой, А. Шипілова. На сьогодні розроблено системно-ситуаційний метод дослідження конфліктів; виявлено чинники виникнення конфлікту й моделі поведінки людей у конфліктних ситуаціях.

Шляхи конструктивного розв'язання конфліктів різноманітними суб'єктами професійної діяльності стали предметом дослідження Є. Богданова, О. Бондарчук, Ю. Даниліної, О. Єфімової, В. Зазикіна, С. Калаур, Л. Лимар, О. Литвиненко, Л. Пампухи, М. Пірен, Н. Самсонової, Л. Цой. Аналіз їх наукових праць дає змогу констатувати, що дослідники розглядають здатність до розв'язання конфліктів або як складову більш загальних компетентностей (соціально-психологічної, комунікативної тощо), або як окрему компетентність,

до структури якої входять спеціальні знання та вміння, навички управління конфліктними явищами, рефлексивна культура тощо.

Конфліктологічну підготовку педагогів висвітлено в дослідженнях А. Анцупова, С. Баникіної, Н. Гришиної, Є. Дурманенко, В. Журавльова, К. Зайцевої, І. Козич, А. Лукашенка, Л. Мухіної, Л. Петровської, Л. Порохні, М. Трухан, С. Філь, І. Холковської та ін. Авторами розглянуто педагогічні умови формування конфліктологічної компетентності та запропоновано методику безконфліктного оцінювання якості діяльності вчителів, подано конкретні рекомендації вчителям щодо профілактики викликаного конфліктом стресу, а також поліпшення комунікації між суб'єктами педагогічної взаємодії.

Певні аспекти формування в майбутніх учителів фізичної культури соціально-професійних якостей, пов'язаних із розв'язанням конфліктних ситуацій, висвітлено в працях В. Бицюк, Є. Захаріної, В. Мазіна, В. Пристинського, П. Рабалка, Н. Степанченко, Л. Сущенко, І. Шаповалової. Зокрема, науковцями обгрунтовано теоретичні й методичні засади формування деяких професійно важливих компетентностей, що забезпечують здатність учителя фізичної культури бути суб'єктом професійної діяльності, стверджуючи при цьому свою особистість у широкому соціальному контексті. У публікаціях авторів також висвітлено результати експериментальної перевірки ефективності відповідних інноваційних освітніх програм підготовки студентів.

Разом із тим, аналіз наукових публікацій дає підстави констатувати: хоча конфліктологічну підготовку педагогів уже досліджували, підготовці вчителів фізичної культури до попередження конфліктів до сьогодні не було приділено науковцями належної уваги.

Наявність соціального запиту, суперечностей, а також недостатня розробленість теоретичних і методичних засад підготовки вчителів фізичної культури до попередження конфліктів зумовили вибір теми дисертації: *«Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи Класичного приватного університету «Розвиток творчої особистості в історії та теорії педагогіки» (номер державної реєстрації 0114U006397), одним із виконавців якої є авторка.

Тему дисертації затверджено вченою радою Класичного приватного університету (протокол № 1 від 05.09.2016), узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології АПН України (протокол № 3 від 16.05.2017).

Мета й завдання дослідження. *Мета дослідження* – розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методичну систему формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності.

Для досягнення цієї мети поставлено такі *завдання*:

– проаналізувати сучасний стан розробленості проблематики формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності;

– уточнити зміст поняття «готовність майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності»;

– розробити методичну систему формування у майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності, яка інтегрує педагогічні умови, модель та методичне забезпечення відповідного процесу;

– експериментально перевірити ефективність авторських інновацій з формування готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності в освітньому процесі студентів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в закладі вищої освіти.

Предмет дослідження – формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності.

Методи дослідження. Для досягнення мети й вирішення поставлених завдань використано комплекс методів дослідження:

– *теоретичні*: аналіз наукових джерел та нормативних документів – для конкретизації проблеми формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів, характеристики ступеня розробленості цієї проблеми; аналіз і узагальнення педагогічного, соціологічного, психологічного знання – для побудови теоретичного базису дослідження, уточнення його поняттєво-категоріального апарату; вивчення, систематизація освітнього досвіду – для виявлення актуальних і перспективних концептів формування готовності до попередження конфліктів; синтез положень наукових підходів, теорій, ідей – для експлікації педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів; моделювання освітнього процесу;

– *емпіричні*: діагностичні (анкетування, тестування знань, експертне оцінювання) та обсерваційні (спостереження) – для визначення стану готовності здобувачів освіти до попередження конфліктів у професійній діяльності; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності педагогічних умов, моделі й методичного забезпечення формування у майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів;

– *методи математичної статистики* (кростабуляція, порівняння за критерієм Манна-Уїтні, аналіз гістограм) – для аналізу емпіричних даних.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше*: теоретично обґрунтовано та розроблено педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності, а саме: доповнення змісту дисциплін «Вступ до спеціальності», «Педагогіка фізичної культури і спорту» та «Психологія фізичної культури і спорту» модулями, орієнтованими на формування готовності до попередження конфліктів; використання інноваційних форм дистанційної взаємодії, спрямованих на набуття студентами знань і вмінь з попередження конфліктів у професійній діяльності; відтворення на практичних заняттях соціально-психологічних особливостей конфліктних ситуацій, типових для уроків

фізичної культури, з метою засвоєння студентами стратегій і поведінкових моделей, що лежать в основі попередження конфліктів; аналіз конфліктних ситуацій, а також набуття студентами досвіду розв'язання конфліктів у безпосередній взаємодії із суб'єктами освітнього процесу на виробничій практиці в закладах повної загальної середньої освіти; реалізація взаємодоповнюваних методик контролю за готовністю майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності; *розроблено* цільові орієнтири, модель, структурно-логічну схему й зміст освітнього процесу, спрямованого на формування в студентів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності;

– *уточнено* зміст поняття «готовність учителя фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності», а також перелік складових цієї готовності, які можуть бути безпосередньо виміряні;

– *удосконалено* зміст, форми, методи та засоби освітнього процесу студентів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) завдяки інноваційним змінам у межах дисциплін «Вступ до спеціальності», «Педагогіка фізичної культури і спорту», «Психологія фізичної культури і спорту», а також виробничих практик;

– *набули подальшого розвитку* нормативні, змістові та діагностичні характеристики очікуваних результатів навчання майбутніх учителів фізичної культури, які можуть бути основою для вдосконалення галузевого стандарту вищої освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що:

– розроблено та впроваджено низку змістових модулів навчальних дисциплін, зокрема: «Особливості професійних взаємин учителя фізичної культури» (дисципліна «Вступ до спеціальності», 1-й сем.), «Сутність професійного конфлікту та основні конфліктогени у професійній діяльності вчителя фізичної культури» (дисципліна «Психологія фізичної культури і спорту», 3-й сем.), «Стратегії попередження конфліктів у роботі вчителя

фізичної культури» (дисципліна, «Педагогіка фізичної культури і спорту», 5-й сем.);

– підготовлено й упроваджено програми виробничих практик у 6-му та 8-му семестрах, орієнтовані на формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності;

– розроблено теми курсової роботи, спрямовані на визначення й наукову характеристику конфліктогенів у професійній діяльності вчителя фізичної культури;

– розроблено та використано комплексну методику оцінювання готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності.

Матеріали дослідження можуть бути використані при розробці й модернізації діючих навчальних планів і програм підготовки здобувачів освіти спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура), розробці галузевих стандартів освіти, а також у системі підготовки та перепідготовки кадрів.

Авторські практичні здобутки використовують у процесі підготовки фахівців з фізичної культури і спорту в Запорізькому національному університеті (довідка № 184/0101–13 від 20.12.2020), Державному закладі «Луганський національний університет імені Т. Г. Шевченка» (довідка № 1/129 від 12.02.2021), Харківській державній академії фізичної культури (акт № 165/01-19 від 15.02.2021), Класичному приватному університеті (довідка № 12-15 від 15.12.2020), Національному університеті «Запорізька політехніка» (довідка № 37-68/400 від 12.02.2021).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дослідження доповідались та обговорювались на науково-практичних конференціях:

– *міжнародних*: «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації» (м. Дніпро, 2016 р.); «Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення працівників сфери освіти» (м. Чернігів, 2020 р.);

– *всеукраїнських*: «Перспективи, проблеми та наявні здобутки розвитку фізичної культури і спорту в Україні» (м. Вінниця, 2021 р.);

– *регіональній*: «Тиждень науки Запорізького національного технічного університету» (м. Запоріжжя, 2016 р.).

Публікації. Основні наукові положення й результати дослідження відображено в 9 працях, з них: 1 – розділ у монографії, 4 – статті в наукових фахових виданнях України, 1 – стаття в міжнародному науковому журналі країни ЄС, 3 – матеріали конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, шести додатків. Загальний обсяг дисертації – 231 сторінка, з них основний текст – 157 сторінок, список використаних джерел (202 найменування) – 19 сторінок, додатки – 37 сторінок. Робота містить 6 таблиць і 3 рисунки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ

Схарактеризовано особливості професійної діяльності вчителів фізичної культури. Обґрунтовано своєчасність та актуальність дослідження проблеми формування їх готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності. Уточнено поняття «готовність майбутнього вчителя фізичної культури до попередження конфліктів». Дана характеристика типових освітніх програм підготовки бакалаврів спеціальності 014.11 (Фізична культура) на предмет формування в здобувачів освіти готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності.

1.1. Сутність і особливості професійної діяльності вчителя фізичної культури

На початку XXI ст. в українському суспільстві відбуваються кардинальні зміни в свідомості, моралі, ціннісних орієнтаціях, поведінці громадян. Причиною цих змін виступають технологічні (диджиталізація), економічні (підвищення продуктивності праці), соціальні (підвищення мобільності громадян), політичні (орієнтація на євроінтеграцію) та інші чинники.

Утім, незважаючи на ці зміни, актуальною потребою суспільства є формування в громадян країни фізичної культури, яка виступає гарантом рухової активності різних верств населення, необхідної для здорової та якісної життєдіяльності.

Важливість формування здорового способу життя, а також створення умов для фізичного й психоемоційного розвитку особистості, є надзвичайно важливим для соціального благополуччя як окремої людини, так і для суспільного блага взагалі. Це підкреслюється сьогодні як на міжнародному рівні (наприклад, такими організаціями, як ЮНЕСКО), так і на державному (Концепція «Нова українська школа» та ін.).

Утім, сьогодні, проблема підвищення рухової активності людей набуває особливого значення, оскільки поступово у всьому світі стає нормою спосіб життя, в якому більшість робочого й вільного часу людина перебуває у взаємодії з монітором або гаджетом, що призводить до гіподинамії та порушень у фізіологічних процесах.

Побічно небезпеку такої тенденції підтверджують нові дані про здоров'я молодих громадян та зростання частоти випадків погіршення самопочуття школярів під час уроків фізичної культури.

Одним з можливих шляхів вирішення суспільством цієї проблеми є підвищення якості професійної освіти вчителів фізичної культури, які своєю працею забезпечують формування в підростаючого покоління специфічних особистісних новоутворень, що стосуються фізичного розвитку, рухових умінь, а також знань щодо способів реалізації свого рухового потенціалу в різноманітних видах і формах професійної, громадської, родинної, спортивної діяльності [88, с. 10].

Інтенцію професійної діяльності вчителя фізичної культури задано в державному стандарті загальної середньої освіти [45].

Відповідно до цього документа, шкільна освіта повинна не лише створити належні умови для організації повноцінного рухового та здоров'язбережувального простору в освітньому процесі, а й забезпечити формування в здобувачів освіти потреби «бути здоровим» на ментальному рівні.

Виконання означених у нормативних документах завдань покладено насамперед на вчителя фізичної культури – фахівця, який здобув освіту

відповідного напрямку, для якого суспільством і державою визначено функцію формування фізичної культури учнів у межах навчального процесу загальноосвітніх навчальних закладів.

Уявлення про зміст професійної діяльності вчителя фізичної культури дає Державний класифікатор професій України (2010 р.), де є професійна назва роботи «Вчитель середнього навчально-виховного закладу» (код 2320) [67].

Відповідно до формальних кваліфікаційних характеристик, від учителя фізичної культури вимагається:

- організовувати і планувати освітній процес, а також виконувати навчальні програми з фізичної культури згідно з навчальним планом та графіком освітнього процесу;

- навчати і виховувати учнів, з урахуванням особливостей психологічного і фізіологічного плану, а також специфіки предмету «Фізична культура»;

- формувати особистість учнів, а також сприяти їхній соціалізації в освітньому процесі;

- організовувати педагогічну взаємодію з учнями, використовуючи різноманітні форми, прийоми та методи навчання;

- забезпечувати дотримання учнями норм і правил техніки безпеки в освітньому процесі;

- проводити з учнями індивідуальні заняття, упорядковувати їхню самостійну роботу та контролювати її результати;

- організовувати самостійну пізнавальну діяльність учнів;

- координувати взаємодію учнів в учнівському колективі як під час уроків, так і в позаурочний час;

- контролювати навчальну успішність учнів та аналізувати засвоєння ними навчального матеріалу;

- систематично контролювати виконання учнями домашніх завдань;

- готувати учнів до підсумкової атестації;

- проводити просвітницьку роботу для батьків або законних представників учнів;
- відповідати за стан закріплених приміщень, наочних і навчально-методичних матеріалів, мультимедійного обладнання та інших ресурсів;
- застосовувати у професійній діяльності сучасні технічні засоби навчання;
- підтримувати обдарованих і талановитих учнів, а також учнів, які мають відхилення в розвитку;
- забезпечувати вчасну підготовку та коректне подання звітної документації;
- використовувати у професійній діяльності інформаційно-комунікаційні технології при підготовці до уроків, а також для контролю за успішністю навчальної діяльності учнів;
- дотримуватися педагогічного такту та етики, поважати гідність учнів, захищати їх від будь-яких форм фізичного або психічного насильства, запобігати шкідливим звичкам, популяризувати здоровий спосіб життя;
- формувати в учнів повагу до моральних імперативів, батьків, культурних, духовних, історичних цінностей українського народу, а також дбайливе ставлення до природи й соціального середовища;
- вимагати від учнів дотримання традицій, правил і статуту школи;
- контролювати забезпечення здорових і безпечних умов навчання, виховання, праці в освітній установі;
- брати безпосередню участь в організації позакласних культурно-виховних заходів;
- підтримувати постійний зв'язок з батьками, надавати їм педагогічну допомогу з питань освіти, фізичного й психічного розвитку їхніх дітей;
- удосконалювати педагогічну майстерність, загальну культуру, постійно підвищувати фаховий та кваліфікаційний рівень [132].

Хоча документ, у якому визначено ці кваліфікаційні характеристики (Наказ МОН «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій

(посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів», 2013 р.), на сьогодні втратив чинність, вважаємо, що подані в ньому характеристики вчителя є актуальними й сьогодні.

При цьому очевидно, що названі характеристики мають бути розглянуті в контексті мети професійної діяльності вчителя фізичної культури – гармонійного фізичного розвитку дітей та молоді.

Зауважимо, що професійну діяльність учителя фізичної культури не можна розглядати занадто вузько – як управління уроком. Вона, перш за все, пов'язана з розпізнаванням, перетворенням і формуванням особистих якостей учнів. Учитель формує особистість, удосконалюючи її свідомість, поведінку, а також тілесність. При цьому безпосереднім знаряддям його роботи є якості особистості: інтелект, мова, пам'ять, мислення, воля [151].

Розглядаючи у найбільш широкому сенсі професійну діяльність учителя фізичної культури, науковці (О. Ажиппо [3], В. Бицюк [18], М. Данилко [43], Є. Захаріна [59], П. Єфіменко [52], М. Карченкова [65], Н. Степанченко [152], О. Петунін [121], П. Рибалко [139], Л. Сущенко [156], Г. Хозяїнов [169], Б. Шиян [175]) виділяють низку завдань цієї діяльності, ключовими з яких є:

- по-перше, збереження, зміцнення або відновлення здоров'я учнів, формування в них гармонійної тілобудови;
- по-друге, формування в учнів знань стосовно сутності фізичної культури, установки на самостійне виконання життєво необхідних рухових вправ, здібності до аналізу своїх відчуттів та рухів;
- по-третє, навчання учнів елементарних рухових вправ і рухів, раціонально сформувати в них передумови індивідуальної рухової культури;
- по-четверте, розвитку здобувачів освіти рухових якостей (сили, швидкості, спритності, витривалості, гнучкості, а також пластичності й ритмічності рухів) у міру їхніх генетичних задатків;
- по-п'яте, формування в учнів потребив здоровому способі життя як необхідної передумови продуктивної соціальної самореалізації;

– по-шосте, сприяння розвитку інтелекту, вихованню морального та естетичного почуттів.

Виконання цих завдань учителем пов'язано з повсякденною його роботою в освітньому процесі закладу середньої освіти, у якій, на думку О. Ажиппо, можна виділити чотири основні напрями: самоосвітній, власне професійний, агітаційно-пропагандистський і просвітницький [3, с. 12].

Найбільш важливим при цьому виступає власне професійний напрям, де повною мірою розкривається специфіка професійної діяльності вчителя фізичної культури.

У цьому контексті О. Тимошенко акцентує на тому, що вчитель фізичної культури має володіти методикою навчання виконанню рухових вправ та різноманітних технічних прийомів, а також розвитку рухових якостей, складати конспекти уроків, добирати фізичні вправи відповідно до завдань, поставлених на уроці, організовувати й проводити спортивні змагання та спортивно-оздоровчі заходи, виконувати функції судді у спортивних іграх [158, с. 20].

Під час виконання зазначених завдань виявляються основні особливості роботи вчителя фізичної культури, серед яких:

– необхідність значної концентрації уваги й вольового напруження, спрямованого на запобігання травмам і перевантаженням учнів, які активно переміщуються по місцю проведення уроку;

– обов'язковість приділення уваги підбору індивідуального навантаження з урахуванням рівня розвитку рухових якостей і стану здоров'я учнів;

– необхідність взаємодії не лише з учнями, а й з іншими суб'єктами освітнього процесу: колегами, адміністрацією, батьками учнів [65, с. 18].

Проте, взаємини між учителем та учнями ускладнюються деякими явищами, наприклад, такими як:

– відсутність в учнів мотивації до занять фізичною культурою, що формує пасивний і виконавчий характер їхньої діяльності на уроках;

– переконаність деяких учителів у тому, що їх єдиним професійним завданням є розвиток рухових якостей школярів, а, відтак, основою професійної діяльності має бути примушення учнів до виконання рухових вправ;

– заниження статусу вчителя фізичної культури в суспільній свідомості;

– байдуже ставлення деяких учителів фізичної культури до процесу й результатів своєї професійної діяльності (В. Байдак [11], М. Данилко [43], В. Постнікова [128] та інші автори).

Зауважимо, що часто дії вчителя фізичної культури, спрямовані на розвиток рухових якостей, а також на формування соціально корисних рис характеру, суперечать уявленням учнів про мету й завдання навчання та виховання. Водночас ми переконані, що вчитель фізичної культури має виховувати сильну духом людину, яка може виконувати й неприємну роботу, якщо вона виправдана інтересами суспільства.

Також серед особливостей професійної діяльності вчителя фізичної культури, яка відрізняє його роботу від інших учителів, П. Рибалко називає те, що Новій українській школі необхідний учитель фізичної культури, компетентний у виконанні таких завдань:

– організація здоров'язбережувального середовища закладу освіти, розробка моделей програм здоров'я для освітніх установ різного рівня;

– проєктування індивідуальних освітніх траєкторій учнів з проблем здоров'я, здорового способу життя та безпеки;

– організація педагогічних досліджень з актуальних проблем освіти, здоров'я та здорового способу життя;

– застосування здоров'язбережувальних технологій, інноваційних педагогічних технологій та інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності;

– управління закладом освіти з позицій здоров'язбереження [139].

П. Рибалко вважає, що ці особливості великою мірою визначають параметри професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури [139].

У контексті нашого дослідження становлять інтерес положення, сформульовані О. Стасенком. Відповідно до цих положень, діяльність учителя фізичної культури набуває гостроти в певних педагогічних ситуаціях, котрі підпорядковані навчально-виховним цілям і спрямовані на розв'язання конкретних завдань [151].

При цьому робота вчителя фізичної культури, незважаючи на велику питому вагу рухового компонента, є насамперед розумовою, тобто її результат залежить переважно від гостроти та гнучкості розуму [151].

Так, О. Стасенко звертає увагу на те, що вчитель фізичної культури повинен володіти знаннями із суміжних галузей: теорії навчання й виховання, предметів медико-біологічного циклу, теорії та методики фізичного виховання, методики застосування технічних засобів навчання, комп'ютерних технологій тощо [151].

Крім того, автор зауважує, що, на відміну від інших педагогів, учитель фізичної культури, на додаток до викладання своєї дисципліни, часто залучається до деяких супутніх видів робіт, як-то: організація фізкультурно-спортивної діяльності школярів у позаурочний час, налагодження та ремонт спортивного інвентарю тощо [151].

О. Печко підтверджує сформульовані вище положення й також акцентує на тому, що педагогічна праця вчителя фізичної культури відрізняється підвищеною динамічністю (умови, методи, прийоми, засоби, стан учнів тощо). До того ж мінливість, суперечливість педагогічних ситуацій зумовлюють високу оперативність, гнучкість розумових процесів, здатність до постійного пошуку; бачення проблем, формування нестандартних завдань [122, с. 41].

Узагальнюючи свої міркування, О. Печко акцентує на тому, що порівняно з діяльністю інших педагогів, у роботі вчителя фізичної культури виділяють такі умови, як:

– психічна напруженість (велика навчальна площа, наявність шуму, ризик отримання дітьми травм);

- фізичне навантаження (показ фізичних вправ, перебування цілий день на ногах, з віком фізична підготовленість знижується);
- фактори зовнішнього середовища, пов'язані з проведенням занять на повітрі (високі та низькі температури повітря вимагають гарної загартованості й хорошого здоров'я) [122, с. 28].

Названі особливості професійної діяльності зумовлюють те, що під час кожного уроку вчителю фізичної культури доводиться витримувати велике вольове напруження. Це диктує ряд специфічних вимог до нього, серед яких такі:

- наявність досвіду занять спортом;
- бажаність різнобічної підготовки, яка б водночас включала туристичну, спортивну, організаційну та технічну;
- необхідність сталих знань і вмінь медично-прикладного характеру;
- наявність певного рівня сили та рухливості нервових процесів;
- володіння вольовим, командним голосом тощо.

Однак, навіть якщо вчитель фізичної культури формально відповідає цим специфічним вимогам, успішне виконання ним своїх професійних ролей і функцій утруднюється тим, що, порівняно з іншими представниками професій типу «людина-людина», він буде постійно стикатися з необхідністю подолання конфліктів у безлічі запланованих і спонтанних ситуацій, так чи інакше пов'язаних із виконанням учнями фізичних вправ, а також спілкуванням із колегами та батьками.

При цьому основними причинами конфліктогенності професійного середовища, у якому доводиться працювати вчителю фізичної культури, є психологічні особливості суб'єктів педагогічної взаємодії.

Нам імponує думка О. Печко про те, що сутність роботи вчителя фізичної культури (яка потребує планування, організації та контролю) найбільш повно виявляється дискретно, у певних педагогічних ситуаціях [122].

Відомо, що організація – це упорядкування діяльності людей. При цьому основна діяльність учителя фізичної культури пов'язана з упорядкуванням

діяльності учнів. Педагог, організовуючи учнів, допомагає їм створювати середовище власної діяльності, у результаті якої учень стає її суб'єктом – формулює завдання, знаходить засоби їх вирішення, активно взаємодіє з однолітками та вчителями. Однак, щоб ці механізми включити, необхідно враховувати мотиви й потреби самого учня [151].

Утім, кожна людина має власну діяльність або активність, мета й засоби яких часто суперечать вимогам зовнішніх стимулів. У такому разі неминучим є виникнення суперечностей, які можуть стати причиною конфліктів. Саме цим зумовлена специфіка роботи вчителя фізичної культури з учнями.

З колегами виникнення конфліктних ситуацій, як правило, пов'язано з тим, що кожен суб'єкт професійної діяльності має свій погляд на вирішення тієї чи іншої проблеми, що виникає в освітньому процесі. Іноді ці погляди суттєво різняться, що призводить до виникнення суперечливих ситуацій.

Ці ситуації можуть бути спонтанними та запланованими, а також безконфліктними та конфліктними. При цьому останні посідають у роботі вчителя ключове місце, впливаючи на його авторитет, психоемоційний стан та здоров'я.

Відтак, однією з ключових вимог суспільства до вчителя фізичної культури є спроможність вирішувати конфлікти, що систематично виникають між різними суб'єктами в його професійній діяльності.

Між тим, для вчителів часто конфліктні ситуації стають викликом, з яким вони не можуть впоратися.

Так, за результатами дослідження В. Постникової та Г. Хозяїнова, молоді вчителі фізичної культури серед труднощів професійної діяльності визначають такі: необхідність діяти нестандартно в мінливих ситуаціях освітнього процесу; недостатню виразність і переконливість власної мови, погану дикцію [128].

За отриманими М. Данилко даними, учителі фізичної культури не володіють достатньою мірою комунікаційними навичками для спілкування з колегами, а також губляться в педагогічних ситуаціях [43].

Отже, доводиться констатувати, що виконанню вчителями фізичної культури важливої суспільної місії з підвищення фізичної активності учнів заважає те, що вони часто не готові до конфліктного характеру професійної взаємодії із суб'єктами освітнього процесу.

При цьому варто зауважити, що психологічний аналіз конфліктних ситуацій у сфері професій типу «людина-людина» свідчить, що ефективний засіб запобігання конфліктам полягає не стільки в прямому впливі на передконфліктні ситуації, скільки у створенні умов, що перешкоджають їх загостренню, а також у розв'язанні передконфліктних ситуацій неконфліктними способами. Різний підхід людей до самооцінки та взаємного оцінювання результатів діяльності один одного – одна з типових причин конфліктів між ними. Компетентне, об'єктивне, різнобічне оцінювання результатів діяльності є важливою умовою запобігання міжособистісним конфліктам [9].

Є очевидним, що для взаємодії з іншими особистостями, залученими до освітнього процесу в закладі середньої освіти, учителю самому потрібно бути особистістю. Це стосується як взаємодії учитель-учень, так і взаємодії учитель-учитель, учитель-адміністрація, учитель-батьки.

Особливого значення особистісний характер взаємодії набуває у виховному процесі, стосовно чого К. Ушинський писав: «Тільки особистість може впливати на розвиток та визначення особистості, тільки характером можна сформувати характер. Причини такого магнетизму криються глибоко в природі людини» [163, с. 265].

Сказане вище, вказує на актуальність визначення модельних характеристик особистості вчителя фізичної культури, які виступають гарантом його професійної успішності.

На думку О. Ажиппо, у найбільш широкому контексті особистість вчителя фізичної культури як суб'єкта професійної діяльності мають характеризувати:

– усвідомлення і прийняття завдань, установок педагогічної діяльності на всіх етапах здійснення, здатність особистості самостійно їх визначати;

- здійснення педагогічної діяльності відповідно до прийнятих або самостійно вироблених установок і завдань;
- відповідальність за результати педагогічної діяльності;
- здатність до рефлексії, потреба в ній;
- активна позиція вчителя: від усвідомлення цілепокладання до конструювання способів діяльності, формування індивідуального стилю діяльності;
- спрямованість на постійне самовдосконалення;
- внутрішня незалежність від зовнішніх впливів (автономність);
- спрямованість на розкриття як власної, так і індивідуальної особливості учня [3, с. 12].

На думку Н. Степанченко, діяльність учителів фізичної культури потребує від них таких професійно важливих особистісних якостей, як:

- фізична підготовленість;
- наявність педагогічного хисту, схильності до роботи з дітьми й підлітками;
- умотивованість до роботи в галузі фізичної культури і спорту та задоволення від цієї діяльності;
- визнання цінності інноваційного педагогічного мислення;
- усвідомлення й усебічне розкриття особливостей творчого освітнього процесу;
- вільне маніпулювання психолого-педагогічними категоріями та теоріями;
- висунення власних ідей і суджень;
- сприймання та врахування конструктивної критики;
- нейтралізація недоречних почуттів остраху, сумніву, вагання в критичних ситуаціях;
- уміння з профілактики професійних деформацій і емоційного вигорання [152, с. 104].

Утім, на нашу думку, найбільш точно модельні характеристики особистості вчителя фізичної культури можна визначити, розглядаючи ситуації професійної діяльності, пов'язані з екстремальним проявом вольових, інтелектуальних та педагогічних здібностей учителя фізичної культури.

Такі ситуації пов'язані насамперед із проявами девіантної поведінки учнів, яка потребує корекції [130].

Саме в таких випадках на перший план виходить особистість учителя фізичної культури як та частина його психічного змісту, яку він показує соціальному оточенню, утверджуючи типові соціальні ролі, стиль поведінки, а також способи самовираження [92].

Серед особливостей психічних процесів, які притаманні особистості успішного вчителя фізичної культури, Н. Степанченко називає асертивність; витримку, винахідливість у кризових ситуаціях; глибину розуму та гарну пам'ять; гнучкість; емоційність; комунікативність; креативність (як здатність породжувати оригінальні ідеї, рішення, що відрізняються від традиційних); критичність, рефлексивність (як здатність аналізувати свої дії та вчинки, критично усвідомлювати власні особливості й можливості в саморегуляції діяльності та поведінки); наполегливість, рішучість; організованість уваги, спостережливість; чуйність, емпатійність (як здатність до розуміння іншої людини й співпереживання); артистизм (як художня обдарованість, витонченість манер, творча майстерність) [152, с. 103].

Також Н. Степанченко звертає увагу на зовнішню привабливість особистості вчителя фізичної культури як фактор, що впливає на формування симпатії з боку учнів [152, с. 103].

У професійному контексті функції особистості вчителя фізичної культури полягають, з одного боку, у збереженні ним індивідуальності, шляхом захисту від тиску соціального оточення, а з іншого – у спрощенні спілкування й самореалізації в соціальному середовищі.

Так, на думку І. Асаулюка та В. Каплінського, учитель фізичної культури має демонструвати максимальний прояв своєї індивідуальності та наявність

власної позиції, що є найголовнішою ознакою розвитку його особистості. На думку автора, між «бути як усі» та «бути собою» педагог має вибрати друге, стверджуючи себе як особистість [64].

Вважаємо, що в контексті специфіки нашого дослідження, основною метою якого є вдосконалення професійної підготовки учителів фізичної культури, більш доцільним є «соціологічний» підхід до розуміння феномену особистості, згідно з яким, вона виступає як «людина, розглянута суб'єктом соціокультурного життя, носієм індивідуального начала, яка саморозкривається в контекстах соціальних стосунків, спілкуванняй предметної діяльності» [179].

Тобто, говорячи про особистість учителя фізичної культури, ми зосереджуємо увагу на соціальних проявах його буття, пов'язаних з експансією «Я» на зовнішній простір, унаслідок чого об'єктивна соціальна територія стає буттєвим простором особистості, її частиною та продовженням.

При цьому ми виходимо з того, що вчитель фізичної культури, як особистість, у своїй професійній діяльності реалізує базові потреби:

- у самоактуалізації, в експансії, що виявляється через тенденцію до оволодіння зовнішніми просторами (гетеростатична модель сфери потреб);
- у внутрішній узгодженості та збереженні цілісності психічного (гомеостатична модель сфери потреб);
- у підтвердженні з боку зовнішнього соціального оточення (потреба в розбудові й підтриманні цілісності зовнішнього та внутрішнього, досягнення гармонії об'єктивного й суб'єктивного простору особистості) [142, с. 29].

Тобто, іншими словами, професійна діяльність учителя фізичної культури розглядається нами як засіб підтримання й розширення буття, а також підтвердження досягнень у цьому з боку суспільства.

Утім, інтенція кожної особистості до найбільш повної реалізації себе (своїх уявлень) у процесі життєдіяльності стикається з аналогічними устремліннями інших особистостей до створення й реалізації власних сценаріїв життя [142, с. 29].

Із цієї причини в соціальному просторі між його суб'єктами постійно відбувається своєрідна боротьба за «автентичність», пов'язана, перш за все, з різними уявленнями щодо належного стану речей.

Зі сказаного вище випливає, що конфлікти, які виникають у професійній діяльності вчителя фізичної культури, можна розглядати як зіткнення його уявлень, а також уявлень інших суб'єктів освітнього процесу щодо бажаної дійсності.

Сучасна конфліктологія сформулювала низку положень, дотримання яких дає змогу вирішувати суперечності між суб'єктами динамічного суспільства найбільш раціональним чином, підтримуючи завдяки цьому якісний стан будь-яких соціальних систем.

Аналіз наукових праць [5; 8; 24; 79; 101; 145] свідчить, що як одна з головних проблем у наукових публікаціях постає визначення такої оптимальної стратегії поведінки суб'єкта взаємодії, котра б не зводилася до боротьби й не призводила до пасивної позиції.

Однією з можливих стратегій, яка б дозволяла звести до мінімуму наслідки протистояння суб'єктів соціальної взаємодії, є виявлення й усунення суперечностей, які об'єктивно існують, а також узгодження інтересів суб'єктів до того, як вони перейдуть у відкрите протистояння.

Разом із тим, варто зауважити, що найвагомим фактором подолання й запобігання конфліктам у навчальних закладах є особистість учителя фізичної культури, оскільки його особистісні риси відіграють визначну роль у характері взаємодії з іншими учасниками педагогічного процесу. Водночас саме від учителя багато в чому залежить успішність здійснення соціалізації особистості учня на засадах гуманності та духовності.

Вплив особистості педагога на учня достатньо різноманітний. Виділімо найважливіші аспекти цього впливу.

По-перше, це стиль взаємодії педагога з учнями, який слугує прикладом для відтворення подібних стосунків з однолітками.

По-друге, оцінка вчителем фізичної культури результатів навчання учнів, що істотно впливає на результативність процесу фізичного виховання. Об'єктивні оцінки всіх учнів – це один з простих і надійних способів зміцнення викладачем свого авторитету. Крім об'єктивності, дуже важливими є також форма оцінювання, виявлення педагогічного такту й неконфліктного стилю оцінювання [9].

По-третє, педагог зобов'язаний втручатися в конфлікти між учнями, регулювати їх. Залежно від ситуації з боку педагога можливе адміністративне втручання, а іноді – просто добра порада. Позитивний вплив спрямований на залучення тих, хто конфліктує, у спільну діяльність, участь у розв'язанні конфлікту інших учнів, особливо лідерів групи.

Іншими словами, крім володіння глибокими професійними знаннями, учителю фізичної культури потрібна здатність виявляти свою позицію, відстоювати як суспільні інтереси, так і свої переконання, зокрема, відстоювати свої цінності та світогляд у професійній діяльності на користь розвитку суспільства [173].

У складній системі сучасного суспільства можлива тільки стратегія ведення й розв'язання конфлікту, яка не лише виключає поразку, а й вказує напрями мобілізації соціальної енергії за рахунок зміни та подальшого розвитку соціальних і предметних зв'язків.

Як зазначалося вище, найважливішою причиною конфліктів в освітніх закладах є нестача відповідної підготовки учасників педагогічного процесу. Відтак, найважливішою складовою професійної компетентності вчителя фізичної культури є готовність до попередження конфліктів як професійна якість, що зумовлює реалізацію ним особистісного потенціалу в професійній діяльності.

У таких умовах значення набуває трансформація цільових орієнтирів і процесуальних характеристик підготовки вчителів фізичної культури в напрямі набуття ними готовності до попередження педагогічних конфліктів.

Така підготовка виступатиме гарантом того, що молоді вчителі фізичної культури будуть спроможні попереджати конфлікти, що систематично виникають між різними суб'єктами професійної діяльності.

Ми впевнені, що здатність попереджувати конфлікти сьогодні виходить на перше місце, адже в такому разі соціальна діяльність буде менш ресурсоємною, більш ефективною та конструктивнішою, ніж відстоювання суб'єктної позиції в суперечці, а також більш конструктивною, ніж подолання наслідків конфліктної ситуації.

Отже, підготовка до запобігання конфліктам має бути пріоритетним завданням професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Вправність у виконанні зазначеної місії має формуватися в процесі базової підготовки майбутніх учителів фізичної культури, орієнтири для якої визначено в Законах України «Про освіту» (2017) [134], «Про вищу освіту» (2014) [131], «Про повну загальну середню освіту» (2020) [135], «Про фізичну культуру і спорт» (1993) [136], а також Концепції «Нова українська школа» (2016) [105].

Більш конкретно модель фахової підготовки вчителя фізичної культури регламентовано низкою нормативних документів, підзаконного рівня, як-то постановах Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» [140], «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (2015) [133].

Відповідно до цих документів, підготовка майбутніх учителів фізичної культури здійснюється за спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) галузі знань «Освіта» (код 01). У результаті цієї підготовки від учителів фізичної культури очікується формування в учнівської молоді потреби в зміцненні здоров'я засобами фізичної культури й спорту; збільшення обсягу рухової активності залежно від психофізіологічної потреби в рухах; підвищення якості навчального процесу з фізичної культури тощо.

Спираючись на імперативи нормативних документів, О. Ажиппо [3], Є. Захаріна [59], П. Рибалко [139], Н. Степанченко [152], О. Тимошенко [158] та

інші автори доклали зусиль до конструювання системи підготовки вчителів фізичної культури, адекватної вимогам сьогодення.

Кожен з науковців робить внесок у висвітлення різних аспектів розвитку цієї системи.

Зокрема, П. Рибалко вважає, що резерви підвищення ефективності професійної підготовки вчителів фізичної приховані в організації в закладі освіти специфічного фізкультурно-спортивного середовища як сукупності різних умов і можливостей, що містяться в просторово-предметному й соціальному просторі, який використовується здобувачами освіти для самовдосконалення та самовираження засобами фізичної культури й спорту [139].

О. Ажиппо акцентує на тому, що підготовка майбутнього вчителя має будуватися в найбільш широкому контексті фізичної культури, яка являє собою сукупність елементів матеріальної й духовної культури людства, пов'язаних безпосередньо з формуванням тіла людини в процесі виконання рухових вправ у різних видах і формах, а також як спосіб та результат перетворення людиною її власних, дарованих природою анатомо-фізіологічних якостей [3, с. 10].

О. Тимошенко ключовим фактором ефективної професійної підготовки вчителя фізичної культури до професійної діяльності називає: по-перше, оптимізацію роботи науково-педагогічних працівників, що передбачає упорядкування процесів планування, організації, регулювання та контролю за навчальною діяльністю (програмно-цільовий підхід), а також використання спортивно-матеріальної бази; по-друге, оптимізацію освітнього процесу, під якою розуміє цілеспрямований вибір педагогами найкращого варіанта побудови навчання, який забезпечує за певний час максимальний результат стосовно підготовки фахівця [158].

На думку Н. Степанченко, перспективи підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури полягають у створенні інноваційного освітнього середовища, що характеризується відкритістю й автономністю, інформаційною насиченістю та інтегративністю,

гнучкістю й синхронізованістю, мотивогенністю та професійно-педагогічною спрямованістю, інтерактивністю й багатовекторністю, імерсивністю та креативністю [152].

Авторка вважає, що створення такого середовища сприятиме підвищенню пізнавальної активності здобувачів освіти, розвитку в них креативного мислення та професіоналізму, усвідомленню засвоєнню інноваційних технологій фізичного виховання, оволодінню науковими компетентностями, а також навичками новаторства та креативності [152].

В. Черняков наголошує на якомога ширшому застосуванні навчальних завдань, професійних ситуацій, ділових, рольових, ситуативних ігор під час аудиторних занять зі спортивних дисциплін та педагогічної практики, які максимально наближають здобувача освіти до умов реальної професійної діяльності [173].

Зауважимо, що нам імпонує підхід О. Печко, який як резерви для підвищення ефективності освітнього процесу називає технологію включення майбутніх учителів фізичної культури в процес аналізу, розв'язання та моделювання педагогічних ситуацій, що забезпечує підвищення рівня їхнього професійного мислення [122].

Утім, на сьогодні державою не запропоновано стандарту, який би встановлював взаємоузгоджені вимоги до змісту, обсягу та якості вищої освіти, що визначаються загальною метою освітньої й професійної підготовки вчителів фізичної культури. Хоча при цьому останнім часом можна зафіксувати з боку держави певні зусилля з оптимізації мережі закладів вищої освіти, де проводять підготовку таких фахівців.

Вважаємо, оскільки вчитель фізичної культури обов'язково стикатиметься з різноманітними конфліктними ситуаціями педагогічної взаємодії, ці зусилля мають також бути спрямовані на підготовку його до оптимальної реалізації особистісного змісту в професійній діяльності.

Однак, у зв'язку з оптимізацією, інтенсифікацією та економізацією вищої освіти виникають суперечності, що стосуються формування готовності до профілактики конфліктних ситуацій.

Зокрема, одним з очікуваних результатів фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури з боку соціуму має стати готовність учителів до попередження конфліктів. Утім, до сьогодні готовність до попередження конфліктів ще не була визначена цільовим орієнтиром професійної підготовки вчителя фізичної культури, що, на нашу думку, утруднює процес набуття знань, умінь та досвіду, необхідних для цього.

Зауважимо також, що внаслідок глобальних соціальних процесів алгоритми професійної діяльності вчителів фізичної культури можуть змінюватися швидше, ніж спроможна відреагувати система професійної підготовки. Тому складові цієї системи мають бути достатньо гнучкими, щоб змінюватися, відповідаючи на соціальні, економічні та політичні виклики.

1.2. Готовність до попередження конфліктів як цільовий орієнтир професійної підготовки вчителя фізичної культури

Невід'ємною частиною суспільного життя виступають конфлікти. Частота їх виникнення та їх напруженість підвищуються під час соціальної трансформації, у стані якої зараз перебуває наша країна. Шляхи подолання конфліктів значною мірою залежать від готовності суб'єктів соціальної взаємодії до їх вирішення, а також від знань шляхів їх подолання та наявних відповідних поведінкових моделей.

Інтегруючим поняттям для визначення особистісної якості вчителів фізичної культури, що визначає стратегію й тактику поведінки в конфлікті, виступає готовність до попередження конфліктів, яка набуває особливої актуальності в професійній сфері «людина-людина».

Оскільки професійна підготовка вчителя фізичної культури втрачає сенс у разі невизначеності цільових орієнтирів освітнього процесу, готовність майбутнього вчителя фізичної культури до попередження конфліктів вимагає максимальної конкретизації параметрів випускника закладу вищої освіти.

Ці орієнтири мають, з одного боку, відображати соціальне замовлення, а з іншого – враховувати реалії й традиції системи підготовки кадрів галузі фізичної культури і спорту.

Визначення цього орієнтира може відбуватися за трьома можливими підходами: дефінітивним, номінальним та родо-видовим. У першому випадку ми розробляємо дефініцію готовності до попередження конфліктів, у другому – описуємо феномен доступними термінами, узгоджуючи при цьому їх використання з іншим учасниками дискурсу, а в третьому – намагаємося сформулювати родо-видове визначення феномену, «вписуючи» його в розмаїттявищ навколишнього світу, окреслюючи при цьому його загальні та особливі атрибути.

Для обґрунтування готовності до попередження конфліктів як цільового орієнтира фахової підготовки вчителів фізичної культури, вибираємо перший (дефінітивний) підхід, відповідно до якого уточнимо значення понять, які входять до термінологічного конструкта «готовність до попередження конфлікту», яким позначатиметься кінцевий стан випускника закладу вищої освіти.

Перш за все, наведемо загальне визначення конфлікту.

У найбільш загальному плані під конфліктом зазвичай розуміють зіткнення сторін, думок, сил. При цьому конфлікт є невід’ємною складовою соціального буття та суспільного розвитку, яка поширюється на всі сфери діяльності людини [7].

Конфлікти виступають як об’єктивне та закономірне соціально-психологічне явище, зумовлене неповторною індивідуальністю кожної людини, автономністю її внутрішнього світу, що в спілкуванні відкривається іншій особистості.

В основі конфліктів лежить багатомірність індивідуальних буттєвих просторів. Адже установки, атитюди, диспозиції, особистості щодо соціальних процесів і явищ завжди індивідуальні та неповторні, що, з одного боку, ускладнює наше життя, а з іншого – робить його багатомірним та непередбачуваним [7, с. 11].

Феномен конфлікту сьогодні є предметом вивчення соціології (загальна теорія соціального конфлікту (К. Боулдінг), соціальний дарвінізм (Л. Гумплович), концепція позитивно-функціонального конфлікту (Л. Козер, Г. Зіммель), конфліктна модель суспільства (Р. Дарендорф, Г. Спенсер), мікросоціологічні аспекти конфліктної взаємодії суб'єктів (Д. Скотт, К. Томас) та ін.); психології (підхід до розуміння конфлікту як перманентного елементу людської душі (А. Адлер, З. Фрейд, Е. Еріксон, К. Юнг); підхід до вивчення конфлікту як реакції особистості на зовнішню ситуацію (А. Бандура, Л. Дуб, Н. Міллер, М. Шериф тощо); концепція конфлікту як когнітивного феномену (К. Левін, В. Мерлін та ін.)).

Зауважимо, що соціальні суперечності, з якими стикається людина, можуть привести її до внутрішньоособистісного конфлікту (Н. Герасімова [34]), який серед конфліктів посідає особливе місце й належить, скоріше, до царини психології.

У нашому подальшому дискурсі будемо виходити із соціально-комунікаційного розуміння конфліктів, яке знайшло відображення в підручниках та посібниках А. Анцупова [9], О. Бандурки [14], М. Бургіна [24], О. Воронцової [32], Н. Гришиної [39], Г. Козирєва [71], Г. Ложкіна [85], Т. Матвійчук [93], М. Пірена [123], Б. Хасана [166; 167], А. Шипілова [10]. Зокрема, у виданнях висвітлено сутність конфліктів, класифікацію, типологію, причини виникнення, а також стратегії їхнього розв'язання. Також у цих виданнях представлено системно-ситуаційний метод дослідження конфліктів; виявлено модельні описи чинників виникнення конфлікту й закономірних реакцій людей у конфліктних ситуаціях спілкування.

При цьому особливо підкреслено, що конфлікт може виникати з об'єктивних і суб'єктивних причин.

Науковці зазначають, що функції конфлікту мають подвійний характер – деструктивний та конструктивний. Негативний вплив конфлікту полягає в тому, що він погіршує настрій, соціально-психологічний клімат, знижує якість спільної діяльності, призводить до насилля, руйнування міжособистісних стосунків, викликає хвороби, погіршення індивідуальної діяльності, закріплення соціальної пасивності тощо. Конструктивні аспекти конфлікту: усунення суперечностей у стосунках, послаблення психічної напруженості, сприяння розвитку особистості й згуртуванню колективу, поліпшення якості діяльності, активізація соціального оточення, висвітлення нерозв'язаних проблем, актуалізація гуманістичних цінностей тощо [7, с. 58].

Між тим, пересічній людській свідомості притаманне уявлення про конфлікти, за якими стоїть страх перед можливим руйнівним впливом, унаслідок чого людина сприймає конфлікт як небезпеку, загрозу власному благополуччю, стосункам з людьми, своїй репутації [166, с. 8].

Можна очікувати, що поняття «конфлікт» з погляду обраного нами соціально-педагогічного підходу має усталене трактування. Однак, аналіз наявних дефініцій показує зворотне. Так, наприклад, конфлікт визначено в наукових та лексикографічних працях як:

– зіткнення протилежних тенденцій у психіці окремої людини, у стосунках людей, їх формальних і неформальних об'єднань, зумовлене розходженням поглядів, позицій та інтересів [30];

– протистояння двох начал, що виявляється в активності суб'єктів, спрямованій на подолання наявних суперечностей [40];

– актуалізована суперечність, тобто втілені в зіткненні протилежні цінності, установки, мотиви [168];

– найбільш гострий засіб розв’язання суперечностей, що виникають у процесі взаємодії, який полягає в протидії суб’єктів конфлікту, яка супроводжується негативними емоціями [107];

– суперечності, які виникають між людьми або колективами в процесі їх сумісної діяльності через непорозуміння або протилежність інтересів, відсутність злагоди між двома або більше сторонами [147];

– активна протидія протилежно спрямованих цілей, інтересів, позицій, думок чи поглядів опонентів або суб’єктів взаємодії [75];

– складна взаємодія, спрямована на розвиток і розв’язання суперечностей, що неможливо без зміни чинників цієї взаємодії [38];

– граничне загострення суперечностей, пов’язане із сильними емоційними переживаннями та викликане суперечливими цілями, способами поведінки, установками людей [178];

– зіткнення різнопланових сил (інтересів, поглядів, цілей, позицій) суб’єктів, сторін взаємодії, яке дає можливість зняти розуміння проблеми та усунути елемент антагонізму [47];

– найбільш гострий спосіб вирішення існуючих або уявних суперечностей у процесі соціальної взаємодії [120];

– стан зіткнення сторін, які мають несумісні інтереси, цілі, погляди, через що кожна з них діє на шкоду іншій, послуговуючись мовними та/або позамовними засобами [19];

– процес узгодження думок, поглядів, потреб і позицій суб’єктів конфліктної протидії з приводу виконання функціональних обов’язків та організації міжособистісної взаємодії, що відбувається в горизонтальній і вертикальній площинах у соціальній сфері [63];

– суперечність, яку людина сприймає як значущу життєву проблему, що вимагає свого розв’язання й викликає активність щодо її подолання [51, с. 13].

Аналізуючи наявні визначення конфлікту, зауважимо, що при розмаїтті визначень їх автори оперують такими групами родових термінів, як:

– суб’єкт, опонент, позиція тощо;

- суперечність, неузгодженість, проблема, антагонізм тощо;
- зіткнення, соціальна взаємодія тощо;
- подолання, розв'язання, узгодження тощо.

Вважаємо, що саме ці слова відображають сутність конфлікту і є ключовими в його описі.

Важливим у контексті нашого дискурсу є те, що типові стратегії та відповідні їм стилі суб'єктів конфлікту – суперництво, уникання, пристосування, компроміс, співробітництво. Важливо підкреслити, що серед виділених вище стилів немає «добрих» чи «поганих». Кожен з них може бути оптимальним і забезпечувати найкращий ефект залежно від конфліктної ситуації [115].

Усе сказане вище стосується всіх типів конфліктів, що можуть виникати в роботі вчителя фізичної культури. Ці конфлікти умовно поділяють на виробничі (з колегами та адміністрацію) та педагогічні (з учнями та батьками).

Точніше, конфлікти можуть виникати у таких дихотомічних парах: «учитель-учень», «учитель-учитель», «учитель-адміністрація», «учень-учень», «учитель-батьки».

Зауважимо, що в кожному із цих випадків учитель фізичної культури має займати суб'єктну позицію.

Щодо можливих конфліктів між учителем фізичної культури та адміністрацією (роботодавцем), то, як наголошує Ю. Даніліна, між ними завжди будуть виникати непорозуміння в поглядах на гідний розмір заробітної плати, умови праці, необхідний час відпочинку тощо, що є підставою для виникнення колективних трудових спорів (конфліктів) [42].

Водночас дієвим засобом попередження колективних трудових конфліктів авторка називає соціальний діалог на основі еволюційно-консенсусної моделі співпраці між соціальними суб'єктами, що базується на припущенні, що будь-які суперечності можуть бути розв'язані, адже завжди є можливості узгодження інтересів, досягнення потенційної згоди [42].

Інша група конфліктів – між колегами по роботі (у нашому випадку – між учителями). Такі конфлікти можуть асоціюватися із соціальною агресією, апатією або індіферентністю, а також соціальною втомленістю однієї або обох сторін [41].

Витоком таких конфліктів стають взаємини в педагогічному колективі – групі вчителів, які сумісно працюють і мають спільні загальні освітні цілі, досягнення яких є для них особистісно значущим. При цьому кожен з них зацікавлений в оптимальній взаємодії, яка сприятиме досягненню загальної мети [164].

Стан взаємин у колективі в наукових працях позначають терміном «соціально-психологічний клімат», що виступає комплексною психологічною характеристикою, яка відтворює стан взаємовідносин та ступінь задоволеності всіх учасників освітнього процесу різноманітними факторами життєдіяльності колективу [164].

Оскільки конфлікт є однією із складових формування сприятливого соціально-психологічного клімату, сьогодні на перше місце автори виводять попередження конфліктів. При цьому зауважують, що головним способом безконфліктного педагогічного спілкування є формування високого рівня педагогічного професіоналізму, володіння мистецтвом виходу з конфліктних ситуацій без втрати власної гідності [164].

Поширеним явищем, з яким доводиться стикатися вчителю фізичної культури, є конфлікти між учнями. Вони внутрішньогруповий можуть негативно впливати на освітній процес [157].

Витоком конфліктів між учнями може стати різне соціальне походження, статус, авторитет та інші чинники.

Утім, завдання вчителя фізичної культури полягає в керуванні цим конфліктом, а також у профілактиці внутрішньогрупової конфліктності в підлітковому середовищі. Виконання цього завдання необхідно для формування здорової, адекватної атмосфери в класі та згуртування учнівського колективу.

Особливого значення в роботі вчителя фізичної культури набувають педагогічні конфлікти, які можуть виникати як між учителем та учнем, так і між учителем і батьками із суб'єктивних та об'єктивних причин.

Сутність і особливості педагогічних конфліктів тривалий час виступають предметом наукового вивчення. Цій темі присвячені праці С. Гіренко [35], С. Кузнєцова [80], А. Макаренка [89], В. Сухомлинського [155].

Відзначимо, що інтерес до наукового аналізу конфліктів у процесі навчання та виховання почав формуватися ще з 20–30-х рр. минулого століття і віднайшов свій прояв у низці праць А. Макаренка та В. Сухомлинського.

У результаті аналізу праць А. Макаренка можна дійти висновку, що педагогічний конфлікт він розглядав як цілком органічний засіб розкриття та усунення непорозумінь між суб'єктами педагогічної взаємодії, тобто між педагогом і вихованцями. При цьому А. Макаренко виступав за мінімізацію розростання конфліктних ситуацій, управляючи ними на стадії зародження [89].

На відміну від нього, В. Сухомлинський до виникнення педагогічних конфліктів ставився скоріше негативно. Зокрема, він писав: «Конфлікт між педагогом і дитиною, між учителем і батьками, педагогом і колективом – велика біда школи» [155, с. 420].

Разом із тим, В. Сухомлинський вважав, що вміння уникнути конфлікту – одна із складових педагогічної мудрості вчителя. Запорукою такого запобігання він називав справедливість: «Найчастіше конфлікт виникає тоді, коли вчитель думає про дитину несправедливо. Думайте про дитину справедливо – і конфліктів не буде. Попереджаючи конфлікт, педагог не тільки охороняє, але і створює виховну силу колективу» [155, с. 420].

Продовжили тему наукового осмислення педагогічних конфліктів праці І. Вашеняк [27], І. Вахоцької [26], Є. Дурманенко [49; 50], Н. Ільїної [60]. На сьогодні цими та іншими авторами визначено причини й типи шкільних і вишівських конфліктів, запропоновано способи їх попередження та регулювання; досліджено специфіку прояву та функціонування процесу взаєморозуміння між учителями й учнями, визначено основні напрями

підвищення його ефективності; вивчено структуру міжособистісного конфлікту в системі «вчитель-учень».

Вважаємо, що витoki педагогічних конфліктів пов'язані з тим, що професійно-педагогічна діяльність учителя фізичної культури, по суті, є процесом управління діяльністю учнів, мета якої полягає в постановці учня в позицію активного суб'єкта власної діяльності [64].

У разі, якщо діяльність учня внаслідок інерції, недостатнього виховання, лінощів або інших причин входить у суперечність із вимогами вчителя як соціального актора, можливе виникнення конфлікту.

Запобіганню конфлікту допомагають насамперед комунікативні здібності вчителя, що виявляються в уміннях, які можна позначити такими ключовими словами: здивувати, зацікавити, викликати емоційний відгук, забезпечити контакт, підтримати учня, попередити конфлікт, з'ясувати стосунки, здійснити виховний вплив тощо [64].

Сказане вище не звільняє нас від необхідності конкретизувати значення поняття «педагогічний конфлікт» у нашій роботі.

При визначенні його змісту ми спиралися на наукові праці Г. Антонова [7], Н. Герасімової [34], Н. Дорошенко [48], А. Лукашенко [86], Л. Пампухи [115].

На основі праць попередників під педагогічним конфліктом будемо розуміти найбільш гострий спосіб розвитку й подолання значущих суперечностей, що виникають у взаємодії учасників педагогічного процесу, який зазвичай супроводжується негативними емоціями та потребує розв'язання й гармонізації [12; 24].

Отже, порівняно з іншими представниками професій типу «людина-людина», учителі фізичної культури постійно стикаються з необхідністю подолання конфліктів у безлічі запланованих і спонтанних, конфліктних педагогічних ситуацій.

Ці ситуації можуть бути пов'язані з небажанням учнів виконувати рухові вправи, незгодою батьків із методами навчальної та виховної роботи, які

використовує вчитель, в також різними поглядами на педагогічний процес між учителем та його колегами.

Як би там не було, професійне середовище, у якому доводиться працювати вчителю фізичної культури, має високий рівень конфліктогенності, однією з основних причин якої є психологічні особливості суб'єктів педагогічної взаємодії.

Між тим, учені зазначають, що слабка конфліктологічна підготовка педагогів і керівників освітніх установ, невміння на практиці керувати шкільними конфліктами, знаходити оптимальні способи їх попередження й подолання, як правило, негативно позначаються на організації навчально-виховного процесу в школі [7, с. 58].

Це виводить нас на питання формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до специфічної діяльності, пов'язаної з вирішенням конфліктів або усуненням їх наслідків.

Розглядаючи це питання, перш за все, розкриємо зміст терміна «готовність» з позицій обраного нами соціально-психологічного підходу.

Аналіз джерел дає змогу виявити, що еволюція поглядів науковців на проблему «готовності» мала декілька етапів:

1) XIX – початок XX ст.. – основою для розглядання «готовності» є теорії рефлексів і установок;

2) 1918–1940 рр. – готовність розглядається як механізм і складова професійної поведінки, а також розробляються питання нейрофізіологічної саморегуляції поведінки;

3) 1940–1960 рр. – готовність розглядається з позиції теорії діяльності, а також здійснюється застосування теорії психологічної готовності до певних видів діяльності людини;

4) з 1970 р. по теперішній час – розроблену теорію психологічної готовності застосовують у дослідженнях педагогічної діяльності [90].

Найбільш усталене тлумачення поняття «готовність» можна знайти в словниках, а саме в такому вигляді:

- стан, за якого висловлюють згоду, схильність до чого-небудь або виявляють бажання зробити що-небудь [28];

- установка, спрямована на виконання певної дії [137, с. 224].

Водночас готовність до дії передбачає стан мобілізації всіх психофізіологічних систем людини, що забезпечується:

- наявністю певних знань, умінь, навичок, а також готовністю до протидії перешкодам, що виникають у ході виконання дії;

- готовністю до екстреної реалізації наявної програми дії у відповідь на появу певного сигналу;

- наявністю якогось особистісного сенсу дії, рішучості до її виконання [148].

Ця готовність реалізується завдяки прояву своїх окремих складових: нейродинамічної сформованості образу діяльності; фізичної підготовленості; психологічних чинників готовності тощо [21, с. 101; 148].

Водночас готовність науковці трактують як стан особистості, який дає змогу їй успішно увійти в професійне середовище. Із цього погляду, готовність виступає як:

- інтернальна особистісна установка, що відтворює стійке прагнення до праці в обраній професії, наявність адекватних знань, умінь, навичок, а також комплекс індивідуально-соціально-психологічних особливостей, що зумовлюють високу ефективність професійного функціонування особи в обраній галузі;

- цілеспрямована поведінка особистості, що складається з її переконань, поглядів, стосунків, мотивів, почуттів, вольових та інтелектуальних якостей, знань, умінь, установок тощо [159, с. 10].

Зазначимо, що наукові статті та підручники у цілому продовжують традиції вживання терміна «готовність», відображені в довідковій літературі. Зокрема, там ми можемо знайти такі дефініції готовності:

- знання й досвід у тій чи іншій галузі [83];

– здатність людини здійснювати певні акти чи дії в конкретних умовах [24];

– здібність мобілізувати знання, вміння й цінності в конкретних ситуаціях для розв’язання практичних завдань у різних сферах життя та діяльності [71].

Отже, як бачимо, з погляду психолого-соціологічного підходу готовність постає як особистісне утворення, що дозволяє людині мобілізувати свої ресурси для вирішення якогось важливого для неї завдання.

О. Ажиппо розглядає готовність до професійної діяльності (у широкому розумінні) кінцевою метою процесу професійної підготовки вчителя фізичної культури. Автор розглядає таку готовність як соціально зумовлене особистісне утворення, яке має три рівні прояву:

– загального (загальносоціального) – дає змогу виділити та врахувати типове;

– професійного (особливого) – розглянути, як загальне виявляється в специфічних умовах різних видів професійної діяльності;

– індивідуального (одиничного) – виявити суб’єктні прояви, тобто якості та властивості особистості [3].

Отже, за О. Ажиппо, готовність є своєрідною сукупністю компонентів (інваріантів), а також стосунків між ними й між їх елементами. Розглядаючи готовність як продукт діяльності, що характеризується предметністю (на що спрямовано), аспектною (склад компонентів, їх властивостей), цілісністю, репрезентативністю (представленістю адекватних спеціальностей) і мірою, то виявляється низка співвідношень певних характеристик схожих понять, а саме: готовність – цілісність; професіоналізм – предметність; умілість і компетентність – аспектність; кваліфікація – репрезентативність; майстерність – міра. У контексті дослідження є важливим положення про те, що готовність як функціональний стан психіки є психологічною основою діяльності.

Згідно з логікою діяльнісного підходу у психології, до структури готовності входять не будь-які знання, а лише ті, що забезпечують найбільшу

продуктивність у відповідній діяльності. Підтримуючи цю думку, готовність до діяльності розглядаємо як активний стан особистості, що забезпечує її самореалізацію в постановці й вирішенні певних завдань з урахуванням конкретних умов і власного досвіду [3, с. 16].

Центральним ядром готовності вчителя фізичної культури до професійної діяльності О. Ажиппо називає позитивні установки, мотиви й освоєні цінності фізичної культури та вчительської професії.

Зазначена готовність включає також професійно важливі риси характеру, педагогічні здібності, сукупність професійно-педагогічних знань, навичок і вмінь, певний досвід їх застосування на практиці.

Готовність учителя фізичної культури передбачає регуляцію й саморегуляцію діяльності педагога, що відбувається на основі фізіологічних і психічних механізмів різного рівня (мовно-розумових, емоційно-вольових, мотиваційних) [3, с. 17].

У структурі готовності до професійної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури виділяють мотиваційний, теоретичний та практично-творчий компоненти:

– мотиваційний, що виступає як форма психічного, активно діючого стану особистості і як складна якість особистості. І в першому, і в другому випадку мотиваційна готовність – це регулятор педагогічної діяльності, передумова її ефективності;

– теоретичний, що включає систему знань (педагогічних, психологічних, валеологічних, фізіологічних, фахових тощо);

– практично-творчий, який виявляється через комплекс загальнопедагогічних умінь (інтелектуальних, конструктивних, комунікативних, організаторських, дослідницьких тощо) і специфічних умінь (умінь здійснювати реабілітаційну, репродуктивну, спортивну, профілактичну, освітньо-пропагандистську діяльність), що мають свою специфіку [3, с. 17].

Зважаючи на сказане, вважаємо, що поняття готовності цілком можна визначити як один з критеріїв результативності професійної підготовки вчителя

фізичної культури як сполучної ланки між процесом підготовки у ЗВО та професійною діяльністю, а також як його позитивну установку на майбутню діяльність [3, с. 16].

Наступною складовою дефініції «готовність до попередження конфліктів» є термін «попередження», характеристики якого нам також потрібно приділити увагу.

У результаті аналізу наукових праць, серед яких дослідження Г. Антонова [7], А. Анцупова [9; 10], Р. Безпальчої [17], О. Воронцової [32], В. Гуляєва [41], Ю. Данечкіної [32], Н. Герасімової [34], Т. Дзюби [46], Н. Дорошенко [48], С. Калаур [62], Л. Котлова [78], О. Литвиненко [84], Г. Ложкіна [85], А. Лукашенко [86], К. Мілютіна [96], Л. Пампухи [115], М. Пірен [124], В. Ребкало [124], С. Філя [165], А. Шипілова [10], можна констатувати, що попередження (запобігання, профілактика) конфліктів можна розглядати як діяльність з організації взаємодії й спілкування людей, що виключає чи зводить до мінімуму ймовірність виникнення суперечностей, а відтак і конфліктів між ними.

Також з аналізу наукових джерел стає зрозумілим, що автори поняття «готовність до попередження конфліктів» часто розглядають як синонім понять «конфліктна/конфліктологічна компетентність», «конфліктологічна підготовленість» тощо.

Вважаємо, що діяльність із запобігання конфліктам найбільш повно схарактеризована впрацях А. Анцупова, який зазначає, що таку діяльність можна проводити за чотирма основними напрямками:

- створення об'єктивних умов праці, що перешкоджають виникненню й деструктивному розвитку передконфліктних ситуацій;
- оптимізація організаційно-управлінських факторів роботи навчального закладу;
- усунення соціально-психологічних причин конфліктів;
- блокування особистісних причин виникнення конфліктів [9].

До сприятливих умов праці та життєдіяльності учасників педагогічного процесу належать:

- достатня забезпеченість засобами праці;
- створення умов для збереження здоров'я всіх учасників освітнього процесу;
- наявність часу для повноцінного відпочинку;
- відповідність приміщень закладу освіти гігієнічним нормам, що включає оптимальні характеристики повітряного середовища, освітленість, електромагнітні та інші поля, забарвлення, наявність рослин, акваріумів, рівню шуму тощо [102].

До оптимізації організаційно-управлінських факторів роботи навчального закладу можна зарахувати:

- розробку правових та інших нормативних процедур розв'язання типових передконфліктних ситуацій, наявність яких дасть змогу суб'єктам освітнього процесу відстоювати свої інтереси, не вступаючи до конфлікту з опонентом;
- справедливий і гласний розподіл матеріальних та духовних благ, нагород, премій, заохочувань тощо;
- оптимізація функціональних взаємозв'язків між суб'єктами закладу освіти як соціальної групи;
- прийняття оптимальних управлінських рішень і справедлива оцінка результатів діяльності всіх працівників [102].

Також найважливішими шляхами запобігання конфліктам у педагогічному процесі є відмова від авторитарної структури управління колективом.

Щодо усунення соціально-психологічних причин, тут можливими заходами з попередження конфліктів можуть бути:

- навчання педагогів методів управління конфліктами, розвиток культури спілкування;
- формування стилю поведінки в конфлікті;

- навчання суб'єктів освітнього процесу безконфліктному спілкуванню, [71];
- об'єктивна, справедлива оцінка результатів діяльності кожного учасника освітнього процесу [5];
- забезпечення можливості для самореалізації людини у професійній діяльності.

В аспекті блокування особистісних причин виникнення конфліктів на перше місце виступають:

- оволодіння знаннями та вміннями запобігання деструктивним формам і стереотипам поведінки партнерів по спілкуванню. Зокрема, це може бути вивчення та врахування особливостей поведінки конфліктних особистостей, що нерідко страждають різними комплексами, незадоволені своїм становищем, статусом чи роллю, яким потрібно постійне задоволення хворобливого себелюбства та зняття внутрішньої напруги;
- оволодіння психологічними прийомами та навичками безконфліктного спілкування;
- оволодіння навичками саморегуляції в складних, конфліктних ситуаціях;
- оволодіння знаннями, вміннями та навичками розпізнавання конфліктогенів спілкування (слів, дій або їх відсутності, поведінкових актів чи поведінки в цілому, котрі можуть привести до конфлікту) [102].

Говорячи про особистісні причини виникнення конфліктів, особливу увагу звертаємо на те, що невлаштована, нереалізована, не шановна в колективі та суспільстві, або чимось незадоволена людина більш конфліктна при інших рівних умовах, ніж та, в котрій проблем немає.

Узагальнюючи сказане вище, зауважимо, що запобігання конфліктам полягає не стільки в прямій дії в передконфліктних та конфліктних ситуаціях, скільки у створенні умов, що перешкоджають загостренню суперечностей у спілкуванні з різними суб'єктами, а також у розв'язанні передконфліктних ситуацій неконфліктними способами [9].

Як показує огляд публікацій, пов'язаних з обґрунтуванням стратегій соціальної поведінки, що дають змогу попереджати, запобігати або нівелювати конфлікти, пов'язані із цим компетентності особи досліджені авторами досить повно.

Серед авторів публікацій на цю тему виділяємо М. Коростеліна, яким закладено основи для визначення параметрів готовності здобувачів освіти до попередження конфліктів в освітньому процесі [76].

При формуванні своєї позиції щодо феномену готовності до попередження конфліктів певною мірою враховуємо здобутки М. Кляп, якою визначено параметри конфліктологічної компетентності, серед яких особлива увага надається володінню соціальними технологіями профілактики, управління, мінімізації деструктивних форм конфлікту. Авторка пов'язує наявність цих ознак із стресостійкістю, рефлексивністю, креативністю, а також володінням фахівцем технологіями психогігієни в конфліктах [68].

У контексті готовності до попередження конфліктів також становлять інтерес публікації Н. Дорошенко [48], Л. Пампухи [115], які розглядають гендерну детермінованість стратегій поведінки різних суб'єктів у передконфліктних ситуаціях. У цих публікаціях зазначено, що жінки та чоловіки по-різному ведуть себе в конфліктних ситуаціях, тобто, як правило, використовують різні стратегії поведінки.

Підбиваючи підсумок сказаному, слідуючи за думкою А. Анцупова, у нашій роботі запобігання конфліктам пов'язуємо з усуненням соціально-психологічних та особистісних причин їх виникнення [9].

Наше розуміння механізму запобігання конфліктам ґрунтується на таких положеннях.

Перш за все, передумову виникнення конфлікту вбачаємо у виникненні суперечності між поглядами суб'єктів освітнього процесу на належний стан суспільного простору, який організовує буття речей, засобів і продуктів праці в об'єктивній реальності, а також визначає взаємини між людьми, їх місце в соціальній ієрархії.

Поява таких суперечностей є неминучою, оскільки ментальний габітус кожної особистості є унікальним, визначаючи її ставлення до об'єктів та суб'єктів, що її оточують.

Переконані, що запобігання конфлікту можливо в разі, якщо вчителем фізичної культури в процесі соціальної взаємодії будуть своєчасно виявлені суперечності, які потенційно можуть спричинити неконструктивні конфліктні ситуації. Тобто такі ситуації, у яких, з одного боку, ці суперечності не будуть розв'язати, а з іншого – стануть руйнівними для стосунків у соціальній групі.

У разі виявлення суперечності між власним уявленням про належний стан якогось фрагменту соціальної (об'єктивної чи суб'єктивної) дійсності та уявленням про нього з боку іншого суб'єкта вчитель фізичної культури має виявити свою позицію, у якій виражено його світогляд, досвід, принципи тощо.

Необхідним при виявленні цієї позиції вважаємо виключення всіх суб'єктивних моментів, що підкреслюють наявність суперечності. Обов'язковим при цьому є прояв сили духу з опорою на раніше здобутий авторитет за умови самовладання та саморегуляції.

Зауважимо, що для попередження конфлікту важливою буде установка вчителя фізичної культури на конструктивне вирішення суперечності, а не на досягнення «перемоги» над іншим суб'єктом (учнем, колегою або батьком).

Очевидно, що не всі суперечності, які виникатимуть в освітньому процесі, будуть подолані таким чином. Тому в разі, якщо описані вище заходи не приведуть до успіху, учитель фізичної культури має бути готовий звернутися для вирішення суперечності до третьої сторони – медіатора, яким може бути людина, група, нормативний документ тощо.

Очевидно, що для реалізації описаного механізму попередження конфліктів суб'єкт соціальної взаємодії має бути достатньо розумним, кмітливим, автономним, авторитетним, артистичним.

Саме на формування цих якостей у майбутніх учителів фізичної культури, за нашим задумом, і має бути спрямований освітній процес.

Отже, на основі проведеного аналізу наукових праць, а також змісту понять «конфлікт», «педагогічний конфлікт», «готовність», «попередження» уточнимо значення поняття «готовність до попередження конфліктів у професійній діяльності».

Під готовністю вчителя фізичної культури до попередження педагогічного конфлікту будемо розуміти *інтегративне особистісне утворення, яке забезпечує теоретичну та практичну відповідність учителя вимогам професійної діяльності в аспекті запобігання й подолання розбіжностей у думках, інтересах, позиціях під час взаємодії з учнями, колегами та іншими суб'єктами в процесі виконання посадових функцій.*

За нашим припущенням, для готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності характерні високий рівень розвитку, оптимальне співвідношення та збалансований прояв особистих якостей, професійно важливих знань і вмінь, а також операційних патернів, необхідних для конструктивного усунення суперечностей, які виникли в ході професійної взаємодії без створення конфліктних ситуацій.

При цьому при формулюванні цієї дефініції ми враховували, що, гіпотетично, впливати на проблемну ситуацію взаємодії можна двома способами: або управляти своєю поведінкою, або впливати на психіку та поведінку опонента, долаючи суперечності у взаємодії й спілкуванні [24; 102].

Також вважаємо, що невід'ємними атрибутами готовності вчителя фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності є знання про конфлікти та методи їх попередження.

Ми виходимо з того, що ці знання, перш за все, мають стосуватися конфліктогенів, тобто соціальних факторів, що спричиняють конфлікти між людьми, а також соціальної природи конфлікту як способів розв'язання суперечностей, що виникають між соціальними суб'єктами.

Ця складова готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів має відобразитися також у тому, що вчитель фізичної

культури повинен бути здатен обґрунтовано описати роль та механізм дії конфліктів у контексті функціонування соціуму.

Щодо здатності до керування вчителем фізкультури власною поведінкою в потенційно конфліктних ситуаціях, то ми виходимо з того, що необхідними та достатніми атрибутами такої здатності будуть виступати кмітливість і володіння психологічними прийомами безконфліктного спілкування.

Така складова готовності до попередження конфліктів, як кмітливість, може бути схарактеризована через оцінку здатності до знаходження варіативних нестандартних способів вирішення педагогічних завдань, а також до створення нових оригінальних окремих педагогічних прийомів або цілісних підходів [91, с. 51].

На практиці ця здатність може виявлятися в спроможності сказати щось особливе: якусь фразу, яка коротко й лаконічно роз'яснить ситуацію, дасть зрозуміти, що особа не дозволить зневажати себе, покаже почуття власної гідності [145].

Кінцева мета кмітливих відповідей – підтримати, зміцнити або відновити власну незалежність. Адже, по суті, «неприємна» ситуація, в якій від нас вимагається кмітливість, характеризується в більшості випадків посяганням на нашу суб'єктність [104].

Виявляючи кмітливість, суб'єкт знов оволодіває соціальною ситуацією. Він може визначати хід подій, щонайменше в тому, що стосується його особистості. Цей момент завжди варто враховувати, тому що саме він характеризує сутність кмітливості. Справа не в тому, щоб відповідь виявилася оригінальною, а в тому, щоб зберегти самоповагу й право на суб'єктність, узгоджуючи дії зі своїми переконаннями [104].

До здатності керування власною поведінкою ми також зараховуємо використання прийомів безконфліктного спілкування, серед яких виділяємо такі.

Запобігання в спілкуванні конфліктогенам – здатність у промові не використовувати слова, які можуть викликати образу або негативну реакцію

іншої особи й спровокувати конфліктну ситуацію. У разі, якщо слова-конфліктогени адресовані вчителю фізичної культури, він повинен, зберігаючи свою гідність, бути готовим не вестися на провокацію, щоб не розпалити конфліктну ситуацію.

Серед прийомів безконфліктного спілкування виділяємо також уміння поставити себе на місце співрозмовника й зрозуміти його думку та почуття, демонструючи повагу до його думок, виявляючи при цьому доброзичливість, співчуття, шану, а також врівноваженість, спокій та впевненість.

Також вважаємо важливою так звану здатність бути «над ситуацією», що виявляється в умінні бути ініціатором розмови, при загрозі виникнення агресії та конфлікту змінити на деякий час її тему.

До прийомів безконфліктного спілкування зараховуємо також демонстрацію негативних почуттів, переживань і сумнівів, викликаних суперечностями, що виникають у процесі взаємодії. Це дасть змогу розв'язувати непорозуміння, що виникли, до того, як вони переростуть у конфлікт.

Утім, як найважливішу умову безконфліктного спілкування ми розглядаємо вміння демонструвати присутність духа в будь яких ситуаціях, навіть якщо вони стосуються особистісних позицій або світогляду.

Отже, за нашим переконанням, атрибутами безконфліктного спілкування виступають такі риси характеру, як: емпатія, доброзичливість, автентичність, конкретність, ініціативність, безпосередність, відкритість, присутність духу тощо.

Наступні елементи готовності до попередження конфліктів пов'язані з впливом на поведінку контрагента по спілкуванню.

Першою з таких здатностей виділяємо педагогічний артистизм, який виявляється в здібностях особи усвідомлено приймати на себе нові ролі в тих чи інших ситуаціях, що дають змогу переконати партнера по спілкуванню, емоційно впливаючи на нього завдяки високому рівню розвитку свого

образного мислення, уяви, а також естетики мови, пластичності тіла та інших якостей [69, с. 182].

Як уважають автори, у майбутніх педагогів можна розвинути артистичні здібності (образне мислення, спостережливість, уяву, естетику мовлення, пластичну культуру тощо) [23, с. 4].

Зазначимо, що нам близька думка І. Підласого: «Педагог грає завжди одну й ту ж роль – самого себе, маючи на меті тільки одне – правильно впливати на вихованців» [118, с. 268].

Інструментальні засади розвитку педагогічного артистизму у здобувачів освіти висвітлено впрацях М. Барахтян [15], Г. Переуhenко [119], І. Холковської [171], С. Швидкої [174].

Зокрема, М. Барахтян наголошує на тому, що педагогічний артистизм спирається на зовнішні (міміка, жести, пластика); саморегулятивні (уміння створювати правильне самопочуття, володіння своїми емоціями й самоконтроль); комунікативні (уміння налагоджувати та підтримувати контакт з аудиторією, керувати взаєминами в процесі спільної творчої діяльності вчителя й учнів) здатності особи [15].

Загалом автори єдині в думці про те, що сформованість у вчителя артистичних умінь сприяє самореалізації його особистості, зовнішньому втіленню його культури, етичних переконань і естетичних вподобань, професійних знань і світогляду.

Педагогічний артистизм пов'язаний із здатністю до володіння собою в педагогічних ситуаціях. Ця здатність розкривається в таких ознаках, як уміння володіти поставою, мімікою, жестами, пантомімікою, своєю увагою, а також уміння керувати своїм емоційним станом [117; 150; 174].

Вважаємо, що здатність до володіння собою в педагогічних ситуаціях дозволить будувати педагогічну дію на позитивних почуттях.

Таким чином, узагальнюючи викладене в цьому підрозділі дисертації, уточнимо значення ключових дефініцій нашого дослідження, серед яких:

- готовність – властивість людини бути джерелом активності з одреметнення власних уявлень;
- конфлікт – зіткнення сторін, думок, сил, позицій, є постійним супутником людського та суспільного буття;
- педагогічний конфлікт – найбільш гострий спосіб розвитку й подолання значущих суперечностей, що виникають у взаємодії учасників педагогічного процесу, який зазвичай супроводжується негативними емоціями та потребує розв'язання й гармонізації;
- попередження конфліктів – організація взаємодії й співіснування людей, що виключає чи зводить до мінімуму ймовірність виникнення конфліктів між ними;
- готовність майбутнього вчителя фізичної культури до попередження конфліктів – інтегроване особистісне утворення, яке забезпечує теоретичну та практичну відповідність учителя вимогам професійної діяльності в аспекті запобігання й подолання розбіжностей у думках, інтересах, позиціях під час взаємодії з учнями, колегами та іншими суб'єктами в процесі виконання посадових функцій.

1.3. Аналіз традицій формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності

Сьогодні ефективність, якість та стабільність професійної діяльності вчителя фізичної культури зумовлені його готовністю до виконання професійних функцій. При цьому найважливішою складовою професійної компетентності є готовність до попередження конфліктів.

З метою огляду ідей та досвіду формування готовності до попередження конфліктів у педагогів взагалі, вчителів фізичної культури зокрема, перш за все, проаналізуємо наукові праці із цієї проблематики.

На підготовці педагогів до попередження конфліктів у педагогічній діяльності фокусували свою увагу Г. Антонов [7], Г. Балл [12; 13], С. Калаур [63], А. Лукашенко [86], Л. Мухіна [101; 100], Т. Осипова [114], Ю. Потоцька [129], Л. Порохні [127], К. Розум [114], Т. Ташина [157], М. Трухан [161], І. Холковська [170; 172].

У працях з окресленої проблематики зазначено, що можливими шляхами формування готовності до попередження конфліктів є: інтеграція психолого-педагогічних та конфліктологічних знань завдяки впровадженню авторських спецкурсів; доповнення дисциплін змістом, що стосується проблем конфліктології; включення до програми практичних і семінарських занять спеціальних вправ, кейсів та завдань; удосконалення змісту педагогічної практики.

Утім, модель або структурно-логічну схему освітнього процесу, спрямованого на формування готовності вчителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності, ще не було науково обгрунтовано та впроваджено.

Разом із тим, аналіз наукової літератури дає підстави констатувати, що в освітньому просторі накопичений великий досвід формування особистісних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури у фаховій підготовці.

Так, цікаві напрацювання знаходимо в методичному виданні В. Андрєєнкової, К. Левченко, Н. Лунченко, М. Матвійчук «Комплект освітніх програм “Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації»» [6].

Зокрема, автори акцентують увагу на навчанні різних суб'єктів освітнього процесу технологій вирішення конфліктів з використанням технології медіації, яка передбачає участь у вирішенні суперечностей медіатора – третьої нейтральної, неупередженої, не зацікавленої в цьому конфлікті сторони. Медіатор допомагає сторонам виробити певну угоду щодо конфлікту, при цьому суб'єкти матимуть змогу повністю контролювати процес прийняття рішення щодо врегулювання конфлікту [6].

Формування навичок медіації відбувається за рядом освітніх програм:

- програма гуртка «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації» (144 год.);
- програма факультативу «Вирішую конфлікти та будує мир навколо себе» (36 год.);
- програма освітнього тренінгу для здобувачів освіти «Базові навички медіатора служби порозуміння закладу освіти» (36 год.) [6].

У поданих матеріалах докладно описано зміст теоретичних і практичних занять, спрямованих на формування в здобувачів освіти компетентностей, пов'язаних як із вирішенням конфліктів, так і їх попередженням.

Також у цих методичних матеріалах докладно описано вправи, що сприяють формуванню здобувачів освіти компетентностей, необхідних для попередження й розв'язання конфліктів. Серед таких вправ ««Я такого про тебе ще не знав/знала», «10 фактів», «Постав питання», «Вчимося слухати і розуміти почуття співрозмовника/співрозмовниці», «Вирішуємо конфлікт», «Перехід на інший бік» тощо.

Також у контексті підготовки здобувачів освіти до попередження конфліктів нашу увагу привернула тренінгова програма В. Боднара «Учимося конструктивно вирішувати конфліктні ситуації», у якій розглянуті питання профілактики внутрішньоособистісних конфліктів у підлітковому віці [20].

Вважаємо, що використані у програмі В. Боднара вправи можуть бути корисними для формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів, перш за все, у соціально-психологічному аспекті.

Певні ідеї щодо підготовки здобувачів освіти до попередження конфліктів знаходимо в методичних посібниках. Наприклад, певні корисні в контексті нашого дослідження ідеї бачимо в тренінгу Н. Васюка «Урегулювання конфліктних ситуацій в управлінській діяльності» [160].

Утім, найбільший інтерес для нас становлять освітні програми ЗВО, де готують учителів фізичної культури.

З метою аналізу традицій освітнього процесу в аспекті формування цієї професійної якості ми звернулися до аналізу освітніх програм типових ЗВО, у яких готують бакалаврів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура).

Варто зазначити, що на сьогодні ще не затверджено стандарт освіти бакалаврів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура), наслідком чого є велика різноманітність підходів ЗВО до визначення цільових орієнтирів та змісту освіти.

Утім, проведений аналіз засвідчив, що формуванню готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів в освітньому процесі ЗВО відведено хоча й не першочергове, проте значне місце.

Так, наприклад, з аналізу загальних компетентностей, представлених в освітній програмі ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», стає зрозумілим, що нею передбачена підготовка здобувачів освіти до безконфліктної соціальної дії та взаємодії з іншими соціальним суб'єктами.

Зокрема, на це, серед інших, прямо вказують такі загальні компетентності:

- здатність до організаційної роботи, взаємодії в колективі, уміння враховувати психоемоційні особливості окремих осіб та колективу загалом;

- здатність працювати в команді, виконувати роботу в групі під керівництвом лідера, мати навички, що демонструють здатність до врахування вимог трудової дисципліни та інтересів колективу [109].

З названими компетентностями в цій програмі пов'язані очікувані результати навчання студента, що співвідносяться з розділом «Комунікація»:

- володіє прийомами спілкування та вміє використовувати їх при роботі з колективом і кожним індивідуумом;

- здатний дотримуватися етичних норм, а також формувати комунікаційну стратегію з колегами, соціальними партнерами, учнями й вихованцями та їхніми батьками;

– організовує співпрацю учнів і вихованців та ефективно працює в команді (у педагогічному колективі освітнього закладу, інших професійних об'єднаннях);

– здатний розуміти значення культури як форми людського існування, цінувати різноманіття та мультикультурність світу й керуватися у своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу та співробітництва [109].

Як бачимо, автори програми очікують, що вчителі фізичної культури зможуть бути компетентними соціальними суб'єктами, які адекватно впишуться в контекст різноманітних педагогічних ситуацій, що виникають під час спілкування з іншими учасниками педагогічного процесу.

Також у межах нашого дослідження становлять інтерес програмні результати навчання, наведені в програмі «Автономія і відповідальність»:

– здатний аналізувати соціально та особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на основі сформованих ціннісних орієнтирів і гуманістичних ідеалів, розуміння концепції сталого розвитку людства;

– здатний створювати рівноправний і справедливий клімат, що сприяє навчанню всіх учнів, незалежно від їх соціально-культурно-економічного контексту [109].

Формування названих компетентностей та досягнення визначених результатів навчання пов'язанов проаналізованій освітній програмі з вивченням таких дисциплін: «Педагогічна майстерність вчителя фізичної культури» (6 кредитів); «Олімпійська освіта» (3 кредити); «Психологія» (6 кредитів); «Педагогіка» (6 кредитів); «Психологія фізичної культури» (3 кредити); «Педагогіка фізичної культури» (3 кредити); «Спортивно-педагогічне удосконалення» (24 кредити); «Навчальні практики» у 6-му та 8-му семестрах [109].

Інші освітні програми ЗВО нашої країни в плані формулювання компетентностей та програмних результатів навчання, які співвідносяться з готовністю до попередження конфліктів, виявляють схожі тенденції.

Так, наприклад, в освітній програмі підготовки бакалаврів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» серед найважливіших загальних компетентностей визначаються такі здатності:

- діяти етично, соціально відповідально та свідомо;
- працювати в команді та автономно;
- застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях;
- адаптуватися та дії в новій ситуації на основі креативності [110].

У розділі «Знання» із цими компетентностями пов'язані такі програмні результати навчання:

- знає сутнісні характеристики педагогічної майстерності й шляхи її розвитку та вміє застосовувати на практиці основні вчення в галузі освіти й фізичної культури та спорту;

- здатний проектувати психологічно безпечне й комфортне освітнє середовище, вміє виявляти булінг серед учнів та протидіяти йому, організовувати співпрацю учнів та комунікацію з їхніми батьками.

У розділі «Комунікація», у контексті профілактики конфліктів, привертають увагу такі програмні результати навчання здобувача освіти:

- володіє прийомами спілкування та вміє використовувати їх при роботі з колективом і з кожним індивідумом.

У розділі «Автономія та відповідальність» привертають увагу такі програмні результати навчання студента:

- здатний дотримуватися етичних норм, формувати комунікаційну стратегію із соціальними партнерами, колегами, учнями й вихованцями та їх батьками;

- організовує співпрацю учнів і вихованців та ефективно працює в команді [110].

Формування визначених компетентностей, а також досягнення визначених програмних результатів навчання забезпечують такі дисципліни: «Педагогіка з основами педагогічної майстерності» (9 кредитів); «Педагогічна

практика у пришкільних літніх таборах» (3 кредити); «Педагогічна практика в закладах загальної середньої освіти» (12 кредитів) [110].

Зауважимо, що в освітній програмі ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» вказано й на інші дисципліни, які студенти мають змогу обирати відповідно до своїх потреб [110].

В освітній програмі КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» представлені такі програмні результати навчання, які дають змогу ефективно запобігати конфліктам:

- здатен домагатися морального вдосконалення своєї особистості;
- здатен використовувати на практиці навички та вміння вирішення виробничих завдань в управлінні учнівським колективом, впливати на формування цілей дітей, впливати на соціально-психологічний клімат у колективі, оцінювати якість результатів діяльності всіх учнів, незалежно від їх соціально-культурно-економічного контексту;
- володіє актуальними технологіями педагогічного контролю й корекції, засобами та методами управління станом людини;
- забезпечує рівноправне, справедливе освітнє середовище, що сприяє навчанню всіх учнів, незалежно від їх соціально-культурно-економічних особливостей;
- здатний аналізувати соціально та особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на основі сформованих ціннісних орієнтирів [113].

Формування таких компетентностей та отримання результатів у КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» пов'язано з включенням до освітньої програми підготовки майбутніх учителів фізичної культури таких навчальних дисциплін: «Педагогіка» (6 кредитів), «Загальна психологія та психологія фізичного виховання» (4 кредити), «Навчальна практика» (18 кредитів), «Теорія і методика фізичного виховання» (14 кредитів) [113].

Варто зазначити, що дисципліна «Педагогіка» містить такі модулі, як «Історія педагогіки», «Основи педагогічної майстерності», «Методика виховної

роботи», «Педагогічні інновації». Дисципліна «Теорія і методика фізичного виховання» має модуль «Педагогіка фізичного виховання» [113].

Утім, аналіз згаданих та інших робочих навчальних програм дисциплін показує, що серед їх модулів немає жодного, орієнтованого на підготовку студентів до дій у конфліктних ситуаціях, а тим більше, до профілактики конфліктів. Також, у цій та інших освітніх програмах нами не знайдено згадки про спецкурси, спрямовані на підготовку студентів до поводження в конфліктних ситуаціях. Не знайдено нами також вказівок на відповідні завдання для виробничої практики.

Отже, аналіз інших освітніх програм підготовки здобувачів освіти за спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) дає підстави для висновку, що представлений у них перелік компетентностей, асоційованих з ними програмних результатів навчання, а також навчальних дисциплін є доволі схожим [111; 112; 121].

Вартим уваги є те, що освітній процес у закладах вищої освіти нашої країни, котрі готують учителів фізичної культури, переживає перманентне реформування, зокрема у 80–90-х рр. ХХ ст. навчальні плани професійної підготовки охоплювали в середньому 29 дисциплін, а нині – 62 дисципліни, тобто їх кількість зросла майже в 2,5 рази. При цьому з них: 20% – дисципліни соціально-гуманітарної та економічної підготовки, 21% – науково-природничої підготовки, 47% – професійної та практичної, 12% – вибіркової частини навчання [152].

При цьому, хоча вивчення змісту підручників і навчально-методичних посібників виявило їх установку на формування знань, умінь, навичок, котрі необхідні для виконання професійної діяльності. Разом із тим професійна спрямованість у них виражена слабо. У навчальних, освітніх програмах, що використовуються, слабо прослідковується установка на вивчення студентами умов роботи вчителів фізичної культури.

Загалом проведений аналіз дає підстави для висновку, що професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури все ще орієнтована

здебільшого на запам'ятовування студентами певного обсягу інформації, тоді як сучасні умови вимагають орієнтації освітнього процесу на розвиток мислення фахівця.

При цьому можна констатувати, що при розробці освітніх програм закладено певний потенціал для формування такої професійної якості, як готовність до попередження конфліктів.

Так, варто визнати, що окремі методи навчання, орієнтовані на формування готовності до попередження конфліктів, є традиційними для професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Серед таких методів: вправи, спрямовані на формування командного голосу на практичних заняттях; психологічні тренінги, що сприяють набуттю навичок активного слухання, долання конфронтації; ділові ігри; методи кейсів тощо.

Утім, відсутність терміна «конфлікт» у наявних компетентностях і програмних результатах навчання, а також у назвах змістових модулів дисциплін вказує на те, що конфліктологічна підготовка здобувачів освіти відбувається несистемно, без чіткого розуміння її сутності й значення для успішного виконання вчителем фізичної культури професійних ролей і функцій.

Узагалі аналіз освітніх програм типових ЗВО показав, що наше попереднє припущення про відсутність уваги до конфліктологічної підготовки здобувачів освіти підтвердилося лише частково. Точніше, у проаналізованих освітніх програмах наведені компетентності та програмні результати навчання прямо не асоційовані з підготовкою майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності. Це вказує на необхідність упорядкування цього процесу.

На відміну від вітчизняної, західна освіта накопичила досвід підготовки вчителів взагалі та вчителів фізичної культури зокрема до поведінки в конфліктах, а також до стратегій їх подолання.

Так, наприклад, у США Національною радою з акредитації педагогічної освіти (National Council for Accreditation of Teacher Education) розроблено

стандарти, яким мають відповідати претенденти на посаду вчителя. Відповідно до цих стандартів, серед іншого, учителі мають демонструвати:

- лідерські здібності;
- особистісні якості, необхідні для роботи з учнями: справедливість, емпатію, доброзичливість, толерантність тощо;
- уміння співпрацювати з колегами, адміністрацією школи й батьками учнів;
- активну громадянську позицію [31].

У США серед цільових характеристик учителя передбачені якості, що асоціюються із здатністю до ефективного попередження конфліктів у професійній діяльності.

Цікавим, на нашу думку, є те, що в США ефективність роботи вчителя фізичної культури оцінюють, перш за все, шляхом аналізу діяльності учнів на уроці, а не змісту його професійних дій [44].

Такий підхід знаходить своє продовження в навчальних планах різних ЗВО, де приділено першочергову увагу формуванню навичок створення оптимального педагогічного середовища на уроці. Зокрема, можна констатувати, що в професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури в США є дисципліни, які мають підготовувати майбутнього вчителя фізичної культури до конструктивних дій у конфліктних ситуаціях.

Так, наприклад, в Університеті Міссісіпі майбутні учителі фізичної культури засвоюють зміст таких дисциплін, як «Педагогіка»; «Проблеми етики у спорті»; «Спортивне право» [187].

У Канзаському університеті студентам до вивчення пропонують такі дисципліни: «Етика в спортивній індустрії»; «Спортивна психологія»; «Управління стресом» [197].

В Університеті Мериленд у Балтиморі серед дисциплін, які вивчають студенти, є предмет «Психологія спортивної діяльності» [200].

В Університеті Джорджії в навчальних планах присутні такі дисципліни, як «Соціальні відмінності в спортивній педагогіці»; «Психосоціальні аспекти спорту»; «Спортивна психологія» [196].

Університет Азуса Песифік пропонує здобувачам засвоїти зміст дисциплін «Соціологічні та етичні питання у спорті»; «Інноваційна педагогічна психологія»; «Спортивна психологія» [179].

Бейлорський університет включив до навчальних планів дисципліни «Спортивна педагогіка»; «Фізичне виховання та педагогіка». «Спортивна психологія» [180].

Каліфорнійський баптистський університет долучає майбутніх учителів фізичної культури до вивчення дисциплін «Прикладна педагогіка в галузі фізичної культури»; «Управління навчальними закладами та етика» [181].

Міжнародний університет Флориди пропонує до вивчення дисципліни «Культурні та соціальні основи навчання»; «Управління навчальними закладами: навчальні рішення та управління класом»; «Педагогічна психологія» [183].

Схожі тенденції в наповненні освітнього процесу психологічним, соціальним і педагогічним змістом спостерігаємо й в інших західних країнах. При цьому використовуються принципи елективності й інтегративності, підвищуються вимоги до змісту дисциплін і до якості їх викладання, упроваджуються інтенсивні, розвивальні методи навчання, посилюється застосування дистанційних засобів навчання.

Зокрема, ці тенденції бачимо у канадських ЗВО. Так, в Університеті Торонто (Канада) студенти вивчають дисципліну «Спортивна психологія» [199].

У Меморіальному університеті Ньюфаундленду пропонуються такі дисципліни, як «Психологія спорту»; «Основи спортивної психології та техніки психічного виховання»; «Людський фактор» [186].

Університет імені Макмастера в Канаді пропонує «Основи психології здоров'я та фізичних вправ»; «Людський фактор» [185].

В Університеті Вікторії у Британській Колумбії (Канада) студенти вивчають дисципліни «Психологічні проблеми фізичної діяльності та здоров'я»; «Педагогічні проблеми у галузі фізичної діяльності та здоров'я» [194].

У закладах вищої освіти Великої Британії, у яких готують майбутніх учителів фізичної культури, також присутні дисципліни, зміст яких може бути спрямований на навчання здобувачів освіти попередженню конфліктних ситуацій.

Майбутній учитель фізичної культури має оволодіти практичними компетенціями, що дають змогу ефективно впливати на поведінку окремих людей і соціальних груп. Це відбувається завдяки набуттю необхідних знань з психології, педагогіки, біології, що дозволяють розуміти процеси розвитку та функціонування особистості. Ці знання закріплюються в процесі навчання навичкам з виховної, дидактичної, методичної роботи, необхідним для роботи з різними верствами населення.

Так, зокрема у Бірмінгемському університеті викладають дисципліну «Педагогічні проблеми» [190].

Університет Центрального Ланкашира у м. Престон пропонує такі дисципліни, як «Педагогіка у галузі фізичної культури»; «Прикладна педагогіка в галузі фізичної культури»; «Проблеми в освіті» [191].

Університет у м. Чичестер пропонує дисципліни «Лідерство та менеджмент»; «Інноваційна педагогіка: Коучинг та наставництво» [192].

В Університеті Кардиф Метрополітен вивчають такі предмети, як «Теорія спортивної психології на практиці»; «Політика, педагогіка та практика фізичної культури» [182].

У країнах Європейського Союзу теж спостерігаємо тенденцію до спрямування змісту освіти майбутніх учителів фізичної культури на їх підготовку до конструктивних дій у різноманітних педагогічних ситуаціях.

Так, зокрема, фахівець з фізичної культури і спорту в Республіці Польща серед іншого після закінчення педагогічного закладу вищої освіти та здобуття професійної освіти вчителя повин володіти:

- високим рівнем психологічної й педагогічної підготовленості, що дасть змогу розуміти процеси розвитку, соціалізації, виховання та навчання, викладання окремих навчальних дисциплін;

- комунікативними якостями: спілкуватися за допомогою різних методів як з особами, які є суб'єктами педагогічної діяльності, так і з іншими людьми в процесі навчально-виховної діяльності; відповідати встановленим нормам етики, відкритості в спілкуванні, почуттям відповідальності [97].

Випускник педагогічного закладу вищої освіти повинен:

- правильно використовувати сформовані комунікативні компетенції: спілкуватися з представниками різних верств населення, соціального походження, емоційного стану; вирішувати конфлікти й будувати доброзичливу атмосферу для спілкування в класі, школі та поза їх межами;

- здійснювати управління процесами навчання й виховання [97].

Подібні орієнтири стають основою для складання навчальних планів окремих вишів країн Європейського Союзу, де проходять підготовку майбутні вчителі фізичної культури.

Так, наприклад, у Мюнхенському технічному університеті Німеччини майбутні вчителі фізичної культури вивчають такі дисципліни: «Спортивна психологія»; «Спортивна дидактика»; «Прикладна етика»; «Психофізіологія стресу у спорті» [189].

Інсбрукський університет в Австрії пропонує такі дисципліни: «Сучасні дослідження в галузі спорту та психології вправ, спортивної соціології»; «Правові аспекти спорту»; «Сучасний аналіз проблем і досліджень у спортивній психології, спортивній соціології» [193].

В Університеті Ювяскюля у Фінляндії вивчають такі дисципліни: «Педагогіка»; «Педагогічне лідерство»; «Творчість та інновації в освіті та освітнє лідерство» [195].

Університет фізичного виховання у м. Будапешт в Угорщині пропонує такі дисципліни: «Педагогіка»; «Спортивна педагогіка»; «Психологія спорту» [198].

У Карловому університеті (Прага) вивчають дисципліни: «Педагогіка»; «Психологія»; «Інтеркультурна освіта засобами спорту»; «Психологія спорту» [184].

В Академії фізичного виховання ім. Броніслава Чеха студенти засвоюють зміст дисциплін «Педагогіка»; «Педагогіка спорту»; «Педагогіка фізичної культури»; «Психологія»; «Психологія фізичної активності» [201].

Аналіз змісту згаданих дисциплін показує, що потенційно вони відображають потребу суспільства в підготовці майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності.

Як правило, названі дисципліни передбачають 3–5 кредитів і наповнені вправами, що спрямовані на формування й розвиток навичок, корисних для конструктивної взаємодії людей, у тому числі при виникненні розбіжностей у думках та поглядах.

Як типовий приклад таких вправ можна назвати метод так званих Т-груп, які допомагають розвивати такі комунікативні вміння, як описання поведінки іншого (з акцентом на його безоцінний характер), комунікація почуттів (здібність до адекватної передачі відомостей про свій внутрішній стан), активне слухання, конфронтація, що дозволяє людям глибше досліджувати свою поведінку та ефективно змінювати її [115].

Отже, констатуємо, що на сьогодні в зарубіжній науці розроблено чималу кількість навчальних програм і накопичено великий досвід роботи з майбутніми вчителями фізичної культури з формування в них конструктивних навичок поведінки в конфліктах.

Припускаємо, що використання цих навчальних програм з урахуванням особливостей нашої культури може відкрити широкі можливості для відповідної освіти людей у нашій країні.

Аналізуючи подібне й відмінне в закордонних і вітчизняних ЗВО, де проходять підготовку майбутні вчителі фізичної культури, зазначимо доволі

невелику кількість годин, що відведених на вивчення психолого-педагогічних дисциплін на тлі зростання кількості цих дисциплін.

У закордонних ЗВО більшу увагу приділяють загальнонауковим і гуманітарним дисциплінам. Натомість в Україні у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури більше уваги приділяють методологічним аспектам кожного курсу.

Також заслуговує на увагу той факт, що в закордонних ЗВО у зв'язку з переважанням прагматичного й раціоналістичного підходів у підготовці вчителів фізичної культури ЗВО більше уваги приділяють практичним знанням, умінням і навичкам [58; 158].

Ми приєднуємось до позиції Є. Захаріною, яка, порівнюючи зміст навчальних програм підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закордонних і українських ЗВО, стверджує, що у вітчизняній системі навчання майбутніх учителів фізичної культури надмірну увагу приділяють предметно-методичній підготовці. Водночас в українських ЗВО на психолого-педагогічні дисципліни та педагогічну практику витрачають у декілька разів менше часу [58; 158].

Також при вивченні закордонного досвіду підготовки вчителів фізичної культури ми звернули увагу на зміщення акцентів з формування предметних компетентностей до розвитку так званих «м'яких» компетентностей, до яких, на нашу думку, іналежить здатність учителя уникати конфліктних ситуацій, виступаючи при цьому повноправним суб'єктом професійної діяльності.

Отже, на основі аналізу вітчизняних освітніх програм підготовки студентів за спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) у контексті формування в них готовності до попередження конфліктів показано, що їх розробники при формулюванні програмних результатів навчання закладають певний потенціал для формування цієї професійної якості.

Разом з тим, констатовано, що в робочих програмах навчальних дисциплін закладів вищої освіти, акредитованих для навчання майбутніх учителів фізичної культури, не приділено належної уваги формуванню

готовності до попередження конфліктів. Зокрема, серед змістових модулів дисциплін майже немає таких, що були б орієнтовані на підготовку студентів до дій у конфліктних ситуаціях, а тим більше, до профілактики конфліктів.

Наявність соціальної потреби, а також недостатня розробленість теоретичних та методичних засад підготовки вчителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності зумовили спрямування наших зусиль на проведення дослідження, одним із завдань якого виступає аналіз трендів підготовки зазначеної категорії вчителів до попередження конфліктів у практиці вітчизняних закладів вищої освіти.

Перспективним для подальшого наукового пошуку вважаємо розробку, теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності.

При цьому вважаємо, що, зважаючи на закордонний досвід підготовки вчителів фізичної культури, потрібно дещо зменшити обсяг предметної підготовки, змістивши акценти на її педагогічну складову, а також на педагогічну практику.

Висновки до першого розділу

На основі матеріалів досліджень, викладених у цьому розділі дисертації, сформулюємо такі висновки.

1. Сьогодні у фаховій підготовці вчителів фізичної культури першочергового значення набуває формування в них готовності до попередження конфліктів.

2. Під конфліктом у дисертації розуміємо найбільш гострий спосіб розвитку й подолання значущих суперечностей, що виникають у взаємодії

учасників педагогічного процесу, який зазвичай супроводжується негативними емоціями та потребує розв'язання й гармонізації.

Готовність майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів – *це інтегроване особистісне утворення, що забезпечує теоретичну та практичну відповідність вимогам професійної діяльності в аспекті запобігання й подолання розбіжностей у думках, інтересах, позиціях під час взаємодії з учнями, колегами та іншими суб'єктами в процесі виконання посадових функцій.*

3. Ознаками готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності є розуміння соціальної природи конфлікту; здатність до керування власною соціальною поведінкою; здатність до впливу на соціальну поведінку контрагента.

Аналіз освітньої програми підготовки здобувачів освіти за спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) нашої країни в контексті формування в майбутніх учителів готовності до попередження конфліктів свідчить, що розробники при формулюванні компетентностей та програмних результатів навчання закладають певний потенціал для формування цієї професійної якості. Утім, формування цієї професійної якості відбувається несистемно, без чіткого розуміння сутності й значення готовності до попередження конфліктів для успішного виконання вчителем професійних функцій.

Водночас закордонний досвід підготовки вчителів фізичної культури вказує на зміщення акцентів від формування предметних компетентностей до формування м'яких компетентностей, серед яких чільне місце посідає здатність виступати суб'єктом професійної діяльності.

Отже, при існуючому змістовому наповненні освітнього процесу цілеспрямоване формування готовності до попередження конфліктів є ускладненим, що дає підстави для постановки відповідної наукової проблеми.

Основні результати розділу відображено в публікаціях [54; 55; 56].

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ, МОДЕЛЬ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ГОТОВНОСТІ ДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Висвітлено методичне й теоретичне підґрунтя, принципи формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності. Обґрунтовано педагогічні умови формування в здобувачів освіти цієї професійної якості. Подано модель відповідного педагогічного процесу й методичне забезпечення формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів, що включає структурно-логічну схему; співвідношення компонентів зазначеної готовності, компетентностей та програмних результатів навчання; тематичний план формування цільової готовності в експериментальному ЗВО; витяги з навчально-методичних комплексів обраних дисциплін і програм виробничих практик.

2.1. Принципи та педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів

Конфлікти є її невід'ємною частиною професійній діяльності вчителів фізичної культури. Частота їхнього виникнення та інтенсивність залежать від колективу, контингенту учнів, особливостей характеру вчителя. Утім, крім уміння розв'язувати конфліктні ситуації, ефективність професійної діяльності вчителя значною мірою залежать від його готовності до попередження

конфліктів, що передбачає розуміння сутності конфліктної ситуації, а також наявність відповідних поведінкових патернів.

Така стратегія в сучасному суспільстві виключає не лише поразку в конфлікті, а й створює передумови мобілізації соціальної енергії завдяки зміні подальшому розвитку соціальних зв'язків.

Як було показано в першому розділі роботи, сьогодні доводиться констатувати невідповідність змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури умовам їхньої професійної діяльності, у якій навички запобігання конфліктним ситуаціям часто стають запорукою ефективності виконання професійних функцій.

У нашій роботі ми ставимо за мету подолання вказаної невідповідності. Першим кроком до цього виступає визначення теоретичного підґрунтя для побудови освітнього процесу, у якому приділено належну увагу формуванню готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності.

При визначенні теоретичних засад на перше місце виходить компетентнісний підхід, що забезпечує відповідність суб'єкта діяльності вимогам ринку праці, зокрема, завдяки тому, що першочергову увагу приділяють не лише засвоєнню інформації, знань, а й формуванню професійної поведінки та професійно-особистісних якостей [149, с. 8].

Сутність компетентнісного підходу полягає у визначенні орієнтирів освіти, які водночас є показниками оцінювання результатів навчального процесу. Як такі орієнтири виступають компетентності – професійно-особистісні якості, необхідні для виконання професійних функцій на конкретному робочому місці [2].

Це дає змогу для кожної посади або професійної назви роботи визначити свій унікальний добір компетентностей, який формує загальну компетентність працівника [72; 154].

Виходячи з положень компетентнісного підходу, спираючись на ст. 1.1.13 Закону України «Про вищу освіту», у нашому дослідженні

компетентність розуміємо як спроможність особи здійснювати певну діяльність. Точніше, як «динамічну комбінацію знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [131].

Опора на вищезазначені положення дасть нам змогу визначити й конкретизувати цільові орієнтири процесу формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності.

Іншою теоретичною засадою процесу формування готовності до попередження конфліктів ми розглядаємо рефлексивний підхід, у якому рефлексія розуміється як самоспостереження, самопізнання внутрішніх актів і психічних станів, до складу яких входять особистісні структури (цінності, інтереси, мотиви), мислення, механізми сприйняття, прийняття рішень, емоційного реагування, поведінкові шаблони тощо [116, с. 340].

Поштовхом для рефлексії в навчальному процесі є труднощі, які виникають у процесі подолання певних перешкод. Через рефлексію потенціалу відбувається професійна самоідентифікація людини, що розуміється як інтеріоризація професійних ролей, цінностей, норм, а також усвідомлення очікувань соціуму щодо результативності роботи конкретного фахівця [143, с. 62].

Опора на положення цього підходу дасть нам змогу описати механізм особистісного та професійного зростання майбутнього вчителя фізичної культури на шляху до набуття готовності запобігати конфліктам професійній діяльності.

Ще однією шаблоною фундаменту теоретичного базису дослідження є контекстний підхід, засади якого розроблено А. Вербицьким. Сутність цього підходу полягає в наближенні освітнього процесу студентів ЗВО до умов професійної діяльності за рахунок включення навчальних дій у професійний

контекст з поступовим насиченням освітнього процесу елементами професійної діяльності та орієнтацією його на професійну самореалізацію студентів [29].

Особливу увагу при цьому звертають на реалізацію поступового, поетапного переходу здобувачів освіти до базових форм діяльності вищого рангу, тобто від навчальної діяльності академічного типу до квазіпрофесійної діяльності (ділові та дидактичні ігри) і, потім, до навчально-професійної діяльності (науково-дослідна робота, практики, стажування тощо) [29].

Контекстний підхід спирається на теорію діяльності, відповідно до якої, засвоєння соціального досвіду здійснюється в результаті усвідомленої, цілеспрямованої діяльності суб'єкта.

Теорія діяльності, розроблена свого часу психологами Б. Ананьєвим [4], Л. Виготським [33], М. Каганом [61], В. Коганом [70], О. Леонтєвим [82], С. Рубінштейном [141], Д. Узнадзе [162] та іншими, є багатоаспектною формою наукового знання, що торкається найрізноманітніших сторін психічного та соціального буття людини.

Автори у своїх публікаціях визначають різні аспекти або атрибути діяльності, зокрема, що вона:

- задовольняє потреби людини [138, с. 95];
- приводить до доцільної зміни й перетворення навколишнього світу [106];
- спрямована на виробництво та відтворення суб'єктом матеріальних і духовних цінностей [74];
- призводить до втілення в тому чи іншому об'єкті діяльності певного образу, а також ставлення суб'єкта [36; 176, с. 135];
- виступає способом буття людини у світі [37, с. 98].

Для діяльності характерні:

- автономність – це зумовлені специфікою внутрішніх станів суб'єкта дії, на відміну від реактивності, коли дії викликані попередньою ситуацією;
- довільність, породжена наявністю в суб'єкта мети, на відміну від дій, передбачених зовнішнім управлінням;

- надситуативність, наслідком якої є вихід за межі потреб тієї чи іншої ситуації, на відміну від пристосування;
- значна стійкість щодо прийнятої мети;
- суб'єктність, на відміну від об'єктності [143, с. 18].

Варто зазначити, що, відповідно до положень теорії, діяльність охоплює два взаємозалежні аспекти:

- зміну самого суб'єкта через поступове перетворення зовнішньої предметної дії у внутрішні розумові – інтеріоризацію;
- активне перетворення світу суб'єктом – екстеріоризацію [33].

З наведених вище дефініцій і положень видно, що діяльності притаманні такі загальні ознаки:

- є специфічно людським феноменом, який характеризує свідому сторону буття (на відміну від поведінки) і є причиною перетворень як у зовнішньому світі, так і в психічному житті людини;
- є невід'ємним атрибутом суб'єкта та спрямована на перетворення зовнішнього чи внутрішнього об'єкта;
- завжди раціональна та спрямована на отримання певних результатів.

Вивчивши найбільш загальні атрибути людської діяльності, окреслимо цей феномен як процес активної взаємодії людини-суб'єкта з навколишнім і внутрішнім світом, мета якого – їх зміна й перетворення відповідно до інтересів, мотивів, бажань суб'єкта.

Вважаємо, що в контексті підготовки майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів важливою є думка О. Леонтьєва про три основні рівні організації діяльності.

Перший (базовий) рівень – це психологічні операції, які співвідносяться не з тими чи іншими усвідомленими цілями, а із зовнішніми та внутрішніми умовами їхнього досягнення. Інакше кажучи, діяльність людини на базовому рівні відтворена неусвідомленими й автоматизованими психологічними операціями, які є елементами діяльності [82].

Другий рівень – це дії, що є основною одиницею структури діяльності та являють собою довільну навмисну активність, спрямовану на досягнення усвідомлюваної мети. Можна сказати, що на цьому рівні діяльність людини – це окремі дії, які є компонентами діяльності [82].

Третій рівень – це автономна діяльність, яка співвідноситься не із цілями й тим більше не з умовами їхнього досягнення, а безпосередньо з мотивами особистості, із системою її потреб, що домінують. Тобто на цьому рівні компасом діяльності виступає те, чого людина бажає, що вона може та в чому вона виявляє свій зміст іншим соціальним суб'єктам [82].

Разом із тим, у теорії діяльності підкреслюється, що системотвірним її чинником є кінцевий образ, який відображає те, що має отримати людина в результаті низки дій [53; 82].

У нашому дослідженні зосередимося на тих положеннях теорії діяльності, які обґрунтовують та розвивають думку про те, що причиною активності людини щодо матеріального світу є фундаментальна її потреба в самовідтворенні, зумовлена прагненням до втілення інтеріоризованих образів у навколишньому світі [141].

Отже, відповідно до діяльнісного підходу в освіті, в освітньому процесі особистість здійснює усвідомлені дії, прагнучи до реалізації певних образів, самостійно обираючи, оцінюючи, програмуючи й конструюючи різні види діяльності, задовольняючи при цьому потребу в саморозвитку та самореалізації.

Одним з видів професійної діяльності вчителя фізичної культури ми розглядаємо попередження конфліктів. Результатом такої діяльності є досягнення компромісу між позиціями соціальних суб'єктів, залучених до процесу фізичного виховання.

Теза про те, що попередження конфліктів є діяльністю вчителя фізичної культури з досягнення компромісу між позиціями соціальних суб'єктів, ґрунтується на тезах мікросоціології про те, що людина «вбирає» в себе ідеї й загальні цінності в процесі спілкування із «значущим Іншим».

Зокрема, представники цього наукового напрямку наголошують на тому, що:

– людина набуває соціальної якості в комунікаціях, у міжособистісному спілкуванні в межах групи, тобто в процесі взаємодії індивідуальних і групових суб'єктів (Ч. Кулі, У. Уентворт) [99, с. 10];

– основою процесу «олюднення» є міжособистісна взаємодія, яка водночас є основою соціальності й найважливішим чинником становлення особистості (Д. Мід) [99, с. 9];

– під час соціальних транзакцій кожна із сторін, що взаємодіють, впливає одна на одну й змінюється при цьому сама, змінюючи свої уявлення, оцінки, знання [22, с. 7].

При цьому в разі, якщо ці ідеї або цінності суперечать тим, які вже сформовані у свідомості людини, створюється підґрунтя для конфлікту.

У таких умовах кожна людина шукає обґрунтування власної правоти.

На думку науковців, у діяльності, спрямованій на обґрунтування справедливості своїх дій, соціальні суб'єкти звертаються до обґрунтування своєї авторитетності в тій чи іншій соціальній ситуації.

Авторитет уже сам собою є носієм сугестивного впливу. Аджев той час, коли прямий вплив інших педагогів буде наштовхуватись на опір учнів, прямий вплив авторитетного вчителя буде супроводжуватися «зеленим світлом» для переходу його інформації у внутрішній план особистості вихованців. Причина цього полягає в тому, що коефіцієнт корисної дії влади авторитету є набагато вищим і надійнішим, ніж прямий владний вплив [64, с. 29].

Таким чином, авторитет учителя фізичної культури є найважливішим чинником успішності його професійної діяльності. Адже успішність навчального або виховного впливу залежить від ставлення до особистості педагога. Авторитетному вчителю буде легше впливати і на інтелектуальну, і на емоційну, і на вольову сфери особистості [64, с. 29].

Утім, авторитетузагалі й авторитет учителя фізичної культури зокрема, як правило, співвідносяться із своєрідними «соціальними здобутками».

Як зауважують соціологи, у першому випадку авторитет людини може визначатися беззаперечною її вірою у свою місію, а також охочим прийняттям нею свого покликання; у другому – пов'язаний з принципом суспільної ієрархії; у третьому – залежить від думки про неї інших людей; у четвертому – визначається здатністю висловити загальну волю; у п'ятому – пов'язаний із ринковими здобутками; у шостому – його визначає виробнича корисність та ефективність [103].

Крім названих, існують й інші «сектори» суспільного життя, які можуть бути основою для визнання авторитету того чи іншого соціального суб'єкта.

Ми поділяємо думку авторів про те, що кожна соціально активна людина водночас існує в усіх цих сферах суспільного життя й постійно піддається викликам, потрапляючи в ситуації зіткнення думок, сил, позицій, що зумовлено неповторністю ментального габітусу кожної особистості, автономністю та самобутністю її внутрішнього світу, яка відкривається в спілкуванні з іншою особистістю [103].

Для обґрунтування справедливості своїх дій у конфліктних ситуаціях, а також для підтвердження або підвищення свого соціального статусу людина, як правило, вдається до підтвердження свого авторитету з використанням аргументів якоїсь з названих галузей суспільного життя [103].

Важлива не лише наявність власної позиції, а й мужність її захистити в ситуаціях, які цього потребують. Якщо її немає, то досить легко втратити вже здобутий авторитет [64].

Досягнення компромісу між сторонами є можливим у разі, коли кожний з учасників конфлікту керується бажанням конструктивно розв'язати суперечності, що виникли. При цьому здобутки людини й пов'язаний із ними високий авторитет в одній або відразу в декількох галузях суспільного життя знижує ймовірність і інтенсивність конфлікту [103].

Разом із тим, досягнення компромісу (солідарності, злагоди, консенсусу) у сучасному соціальному просторі має суперечливий характер. Так, на думку

С. Сарновської, сучасна комунікативна етика, яка є чинником «модернізації» суспільства, водночас виступає як фактор:

- сталого розвитку суспільства;
- узгодження прагнень різних соціальних суб'єктів, запобігаючи конфліктам, що призводять до дезінтеграції;
- взаємозбагачення суб'єктів життєвим досвідом спільного існування [144].

Разом з тим, на думку дослідниці, досягнення компромісу в епоху постмодерну пов'язане з тенденцією збільшення відчуження особистості [144].

Продовжуючи цю думку, К. Коростеліна пише про ризики втрати особистістю своєї ідентичності в разі руйнування атитюдів, стереотипів, цінностей та конструктів свідомості. Саме цей ризик, на думку авторки, часто виступає детермінантою конфліктної поведінки, а також може побічно вказувати на можливість міжособистісного або міжгрупового конфлікту [77].

Спираючись на сказане вище, вважаємо, що ефективність у попередженні конфліктів учителем фізичної культури залежить від його готовності до спростування аргументів опонента, які можуть стосуватися однієї із соціальних «реальностей».

Переконані, що зазначений підхід до розуміння сутності попередження конфліктів дає змогу зробити вчителю фізичної культури цю діяльність більш усвідомленою, а також може стати основою для технологічного конструкта готовності до попередження конфліктів. Також, імовірно, що ідеї мікросоціології можуть стати в нагоді при формулюванні компетентностей і визначенні програмних результатів навчання професійного стандарту зі спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура).

Наступним елементом теоретичного підґрунтя процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності виступають принципи, відповідно до яких має бути організований освітній процес.

Ми виходимо з того, що наведені нижче принципи мають регламентувати навчальну діяльність студентів.

Перший з принципів, на якому побудований процес формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів, – це принцип цифровізації навчальних дій, опора на який у нашому дослідженні пов'язана з тим, що будь-яка сфера життя суспільства сьогодні будується навколо цифрового зв'язку та інформаційної інфраструктури. Не є винятком із цього й система вищої освіти [81; 98].

Цифровізація якісно змінює як стосунки між людьми, так і форми й засоби освітнього процесу. Зокрема, такі зміни відбуваються завдяки широкому використанню цифрових технологій для презентації навчального матеріалу, оптимізації взаємодії між студентами та викладачами, поліпшенню контролю за процесом і результатами навчання, створенню умов для більш комфортної й самостійної роботи тощо.

Логічно, що для забезпечення відповідності освітнього процесу майбутніх учителів фізичної культури реаліям сьогодення він теж має бути змінений у напрямі цифровізації.

Виходячи зі сказаного вище, відповідно до принципу цифровізації навчальних дій взаємодія всіх суб'єктів освітнього процесу частково або повністю переноситься в цифрове середовище. При цьому зміст освіти обов'язково має бути представлений у цифровій формі.

Зокрема, у цифровій формі передбачено надання студентам змісту лекцій, завдань практичних та лабораторних занять, методичних матеріалів, контрольних завдань. Також у цифровій формі мають бути представлені відеозаписи лекцій, до яких студенти мають мати доступ з будь-якого місця в будь-який час.

У нашому дослідженні це виражатиметься, перш за все, у створенні індивідуального цифрового освітнього простору кожним викладачем, залученим до процесу формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів; в активному використанні студентами

інформаційних технологій і систем під час навчання; у цифровій комунікації між викладачами й студентами; у використанні здобувачами освіти цифрових сервісів і ресурсів з метою визначення індивідуальних освітніх траєкторій; підвищення ролі платформи Moodle в самостійній роботі студентів тощо.

Друге вихідне положення про підготовку майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів формулюється нами як принцип *суб'єктної позиції студентів стосовно форм, засобів і змісту навчання*.

За нашим задумом, цей принцип передбачає надання можливості студенту впливати на вибір режиму засвоєння змісту освіти, а також форм подання навчального матеріалу, виходячи з його пізнавальних потреб, інтересів і здібностей.

Декларування цього принципу продиктовано імперативами, які проголошують пріоритет інтересів особистості над інтересами зовнішнього оточення.

У цьому контексті цей принцип асоціюється із студентоцентрованим підходом, відповідно до якого здобувач вищої освіти є суб'єктом з власними унікальними інтересами, потребами й досвідом, спроможний бути самостійним і відповідальним учасником освітнього процесу [94].

Іншими словами, формування принципу суб'єктної позиції студента повною мірою спирається на положення студентоцентрованого підходу й передбачає взаємоповагу між студентом і викладачем, реальну вибірковість дисциплін, участь студентів у системі внутрішнього забезпечення якості ЗВО та процесах акредитації освітніх програм, наявність процедур реагування на студентські скарги тощо [94].

У контексті формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів, перш за все, зазначимо, що дотримання принципу суб'єктної позиції студента передбачає посилення ролі викладача як фасилітатора, який не лише читає лекції, а й організовує інтерактивне спілкування, сприяє особистісному розвитку студентів, формує атмосферу взаєморозуміння й довіри.

Водночас для викладачів ЗВО цей принцип наголошує, з одного боку, право вільно визначати зміст освітньої програми та НМК дисциплін, а також методи та засоби навчання, з іншого – можливість передачі здобувачам змісту освіти різними шляхами.

Важливим наслідком додержання принципу суб'єктної позиції студентів є створення можливості вибору ними творчих завдань та завдань для самостійної роботи під час засвоєння змісту дисциплін, вибору теми курсової роботи, а також місць практики. Крім того, дотримання цього принципу передбачає пошук і реалізацію студентами власних творчих рішень щодо виконання вимог освітньої програми.

Водночас суб'єктна позиція студента розкривається в обов'язковості та добровільності, за яких вимога з боку викладача поступається місцем взаємній вимогливості між здобувачем освіти й науково-педагогічними працівниками з урахуванням мінливих чинників, що впливають на освітній процес.

Ми виходимо з того, що суб'єктна позиція студента буде стимулювати застосування в освітньому процесі найбільш ефективних методів взаємодії, що позитивно впливатимуть на якість освітньої послуги.

Вважаємо, що додержання принципу суб'єктної позиції студента стосовно змісту, форм і засобів освітнього процесу буде сприяти створенню умов для набуття студентами необхідних компетентностей загалом і готовності до попередження конфліктів зокрема.

Третій принцип – *занурення у професійний контекст* – передбачає виконання студентами в освітньому процесі ролей і функцій, які за своєю сутністю близькі до професійних, проте відрізняються від них тим, що відповідальність за результати цих дій здобувач освіти несе насамперед перед викладачем.

Цим принципом передбачено створення в освітньому процесі умов, які за змістом, інтенсивністю та іншими ознаками були б близькими до професійної діяльності вчителя фізичної культури.

Цей принцип забезпечуватиметься широким використанням активних методів навчання на практичних заняттях, а також самостійним прийняттям рішень у спілкуванні з реальними суб'єктами професійної діяльності на педагогічній практиці під час виконання студентами професійних ролей і функцій вчителя фізичної культури в закладі середньої освіти.

Відповідно до цього принципу, при визначенні змісту практичних занять, а також виробничих практик мають бути враховані особливості професійної діяльності вчителів фізичної культури, пов'язані з виникненням конфліктних ситуацій.

Отже, визначені й описані принципи – цифровізації навчальних дій, суб'єктної позиції студента, а також занурення в професійний контекст, виступатимуть своєрідними приписами, які визначатимуть рамки освітнього процесу, його характер і особливості. Також ці принципи регламентуватимуть способи реагування всіх суб'єктів освітнього процесу на зміни в освітній системі.

Вважаємо, що принципи формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів задаватимуть напрям цього процесу, його характер та стратегію діяльності викладачів і студентів на всіх етапах навчання.

Продовжимо викладення авторського задуму щодо формування у майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів, сформулювавши педагогічні умови цього процесу.

Першою такою умовою виступатиме доповнення змісту дисциплін «Вступ до спеціальності», «Педагогіка фізичної культури і спорту» та «Психологія фізичної культури і спорту» модулями, орієнтованими на формування готовності до попередження конфліктів.

Формулюючи цю умову, ми виходимо з того, що цілеспрямоване формування будь-якої професійно важливої якості в освітньому процесі закладу вищої освіти стикається з проблемою нестачі навчального часу.

Практика показує, що сьогодні ця проблема досить актуальна для закладів вищої освіти. Зазвичай її вирішують трьома шляхами, такими як: збільшення кількості спеціальних навчальних дисциплін у вибірковій частині навчального плану; трансформація наявних дисциплін через виділення окремих модулів у їх робочих програмах; використання для цього позааудиторних ресурсів освітнього процесу (наприклад, можливостей дуальної або неформальної освіти) [156].

Спираючись на власний досвід, вважаємо, що навчальний процес не може нескінченно наповнюватися новими, навіть дуже важливими та корисними предметами. Також зазначимо, що використання резервів зовнішніх щодо аудиторного освітнього процесу форм освіти в контексті підготовки майбутніх учителів фізичної культури ще потребує наукового осмислення.

Виходячи із цього, як основний шлях визначимо трансформацію дисциплін, які вже присутні в освітній програмі підготовки вчителя фізичної культури. Тобто вважаємо, що формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів здійснюватиметься зі збереженням обсягу наявних у навчальному плані дисциплін через доповнення їх змістовими модулями.

Кожен з модулів має ставити за мету формування цільових орієнтирів, визначених на основі цільових компетентностей освітньої програми. При цьому модулі мають являти собою повні, відносно самостійні, структурно завершені блоки, що інтегрують мету й завдання навчання; теоретичний зміст, який потрібно засвоїти, і практичні завдання, які студенту необхідно виконати; засоби й норми оцінювання; вимоги до відвідування студентом занять тощо.

Кожен модуль має забезпечуватися необхідними дидактичними й методичними матеріалами, які мають бути доступні здобувачам освіти. У свою чергу, сукупність модулів має утворювати єдине ціле в контексті навчальної дисципліни освітньої програми взагалі [25, с. 77].

Певна річ, що розробці модулів має передувати визначення дисциплін, зміст яких має бути безпосередньо спрямований на формування фахових компетенцій тренера-викладача.

У результаті аналізу бакалаврських освітніх програм спеціальності 014.11 Фізична культура [108; 109; 110; 111; 112] нами виявлено низку дисциплін, найбільш доречних для спрямування їх змісту на реалізацію авторського задуму.

Зокрема, аналіз робочих навчальних програм дисциплін «Вступ до спеціальності», «Педагогіка фізичної культури і спорту» та «Психологія фізичної культури і спорту» дав змогу дійти висновку про те, що саме вони мають необхідний потенціал для формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів.

Основним аргументом на користь цього стало те, що традиційно при їх вивченні приділяють увагу вимогам до особистості вчителя, його професійній культурі, особливостям професійних стосунків, а також поведінці в конфліктних ситуаціях. У ході вивчення названих дисциплін розглядають також питання теорії спілкування людей; закономірності розвитку особистості та колективу; завданнята методи педагогічного спілкування; методи вивчення особистості й колективу [88, с. 83].

Отже, за нашим задумом, дисципліни «Вступ до спеціальності», «Педагогіка фізичної культури і спорту» та «Психологія фізичної культури і спорту» мають бути доповнені такими модулями, орієнтованими на формування готовності до попередження конфліктів:

– «Особливості професійних взаємин учителя фізичної культури» (дисципліна «Вступ до спеціальності», 1-й сем.);

– «Сутність професійного конфлікту та основні конфліктогени у професійній діяльності вчителя фізичної культури» (дисципліна «Психологія фізичної культури і спорту», 3-й сем.);

– «Стратегії попередження конфліктів у роботі вчителя фізичної культури» (дисципліна «Педагогіка фізичної культури і спорту», 5-й сем.).

Кінцевою стратегічною метою названих модулів є формування в студентів думки про те, що запобігання конфліктам має такий загальний алгоритм: аналітичне передбачення конфліктної ситуації навчальної чи позанавчальної діяльності; вибір конкретної мети спілкування, яка відповідає професійній стратегії вчителя; використання прийому спілкування, що асоціюється з бажаною метою професійної діяльності та базується на педагогічній позиції вчителя фізичного виховання, яку виражає його педагогічна вимога.

У теоретичній частині відповідного освітнього процесу відбуватиметься ознайомлення студентів із досвідом попередження та вирішення конфліктів, а також реальними умовами навчальної роботи в закладах освіти, особливостями фізичної культури дітей та підлітків різних вікових груп. Також будуть схарактеризовані найскладніші конфліктні ситуації, у які педагогу довелося потрапити, і проаналізовані найважливіші професійні якості вчителя фізичної культури, необхідні для успішного подолання конфліктів.

Тематичний зміст цих модулів, а також їх практичне наповнення будуть розкриті в подальшому тексті дисертації.

Друга умова – використання інноваційних форм дистанційної взаємодії, спрямованих на набуття студентами знань і вмінь з попередження конфліктів у професійній діяльності.

У зв'язку із цифровізацією суспільного буття, процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності має враховувати можливості цифрових технологій в аспекті дистанційної організації освітнього процесу.

У нашому дослідженні ці можливості реалізуються, перш за все, завдяки перенесенню частини взаємодії викладач-студент у модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище ЗВО, створене програмними засобами (LMS – learning management system) Moodle [153].

Тобто, іншими словами, теоретичний зміст навчальних дисциплін, а також зміст практичних завдань та інші матеріали, що співвідносяться з

процесом формування готовності до попередження конфліктів, будуть представлені на сторінках дисциплін у платформі Moodle.

Використання платформи Moodle в освітньому процесі має безперечні переваги, як-то: розширення навчального процесу за межі освітнього закладу; організація більш інформативного та оперативного контролю знань студентів; можливість організації колективної самостійної роботи тощо [153].

Завдяки використанню цієї платформи планується організація дистанційної взаємодії між викладачами та студентами, а також студентів між собою.

У контексті нашого дослідження вважаємо важливим те, що Moodle дає змогу студенту не тільки визначити оптимальну траєкторію вивчення матеріалу, а й темп роботи, незалежно від часу доби та місця знаходження.

Останнє значною мірою зумовлено тим, що доступ до ресурсів Moodle з боку здобувачів освіти здебільшого здійснюється завдяки використанню різноманітних особистих цифрових пристроїв.

Водночас функціонування платформи Moodle потребує наявності в ЗВО комп'ютерної мережі, серверів та пристроїв, з яких можливі адміністрування й доступ до цієї платформи.

Відмінною рисою Moodle є те, що він інтегрує розрізнені модулі, які реалізують можливість взаємодії викладачів і студентів у єдиному просторі. Зокрема, у нашому випадку такі модулі були представлені декількома групами.

Першу групу утворюють модулі, що забезпечують викладання теоретичного змісту дисциплін і не передбачають з боку студентів зворотного зв'язку. Наприклад, сервіс BigBlueButton, створений на основі інтегрованого в Moodle відкритого програмного забезпечення для проведення вебконференцій. Цей інструмент плануємо використовувати для трансляції лекцій онлайн для студентів, які з різних причин не мали змоги бути присутніми на занятті. Також інструмент давав змогу записувати лекцію та залишати її доступною на платформі Moodle.

Для представлення текстової інформації на сторінках дисциплін використано модулі «База даних», «Книга», «Посилання» LMS Moodle, за допомогою яких викладачі у формі текстовому та відеоформаті робили доступними для студентів зміст дисциплін, спрямованих на формування готовності здобувачів освіти до попередження конфліктів.

За допомогою засобів Moodle, з одного боку, студенти в будь-який час з будь-якого місця мали доступ до матеріалу обраних дисциплін, а з іншого – кожний викладач мав можливість створити індивідуалізований неповторний освітній простір своєї дисципліни.

Іншою групою модулів LMS Moodle, які залучені до процесу формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів, є методи забезпечення зворотного зв'язку, для яких характерна передача інформації від здобувача освіти до викладача.

Серед таких засобів модулі «Вибір», «Тест», «Завдання», які розглядаємо як засоби створення інформаційного каналу між викладачами й майбутніми вчителями фізичної культури, в основному для контролю знань, а також організації самостійної роботи.

Зокрема, модуль «Вибір», за нашим задумом, має бути використаний для перевірки розуміння студентами тем дисциплін, а також полегшення обирання студентом освітньої траєкторії.

Модуль «Тест» плануємо використовувати для організації тестування знань у кінці вивчення тем, а також для організації прийняття праць студентів, які навчалися за індивідуальним графіком.

Через модуль «Завдання» здобувачі освіти відправлятимуть на перевірку викладачам текстові документи, електронні таблиці, картинки, аудіо- та відеофайли. Також з використанням цього модуля викладачі можуть видавати завдання, збирати роботи, оцінювати їх та доводити до відома здобувачів освіти відгуки на ці роботи.

Ще однією групою модулів, інтегрованих на платформі Moodle, мають бути такі, що передбачають сумісну діяльність декількох учасників освітнього процесу.

Роль викладача при цьому зводиться до постановки навчального завдання, а також створення й підтримки сприятливого середовища для спілкування майбутніх учителів фізичної культури.

З метою організації такої сумісної діяльності можна використовувати модулі Moodle «Глосарій», «Семінар» та «Вікі», призначені для створення словників, каталогів та інших ресурсів, що упорядковують відео, фото або звукові файли, посилання та списки.

З погляду організованого нами освітнього процесу, корисною є можливість оцінювати роботу студентів у рамках цього модуля.

Також для взаємодії між учасниками процесу мають бути використані модулі Moodle «Форум» та «Чат» з метою створення простору для спілкування майбутніх учителів фізичної культури в рамках вивчення тієї чи іншої дисципліни.

Таке спілкування ставитиме за мету виконання організаційних функцій. Утім, через нього студенти часто координували навчальну діяльність із засвоєння змісту навчальних дисциплін.

Зауважимо, що таке спілкування може мати проблемний, конкурентний або навіть конфліктний характер, залишаючись при цьому цінним засобом формування готовності до попередження конфліктів.

Підбиваючи підсумок огляду модулів платформи Moodle, зазначимо, що їхнє використання допомагає залучити майбутніх учителів фізичної культури, які не матимуть змоги відвідувати аудиторні заняття.

Переконані, що таке навчання не може цілком замінити очне спілкування викладача зі студентами. Утім, додаткове використання засобів платформи Moodle робитиме освітній процес більш ефективним.

Третя умова – відтворення на практичних заняттях соціально-психологічних особливостей конфліктних ситуацій, типових для уроків

фізичної культури, з метою засвоєння студентами стратегій і поведінкових моделей, що лежать в основі попередження конфліктів.

Ця умова стосується, перш за все, практичних занять як основного елементу аудиторної роботи.

Ми виходили з того, що на практичних заняттях потрібно створення штучних суперечностей завдяки введенню студента в ситуації морального або інтелектуального вибору, а також створення умов для їх подолання [146].

Теоретичною передумовою, на основі якої ми добирали засоби створення таких суперечностей, були положення конфліктології про те, що запобігти конфлікту в потенційно суперечливій ситуації можна як через усунення суперечностей, що об'єктивно існують, так і через суб'єктивну, психологічну перебудову (зміну) образу ситуації, яка склалася в сторін, що ворогують.

При цьому нами враховано, що вирішення конфлікту може бути повним або частковим. Повне припинення означає, що він розв'язаний як на об'єктивному, так і на суб'єктивному рівнях. Тобто образ конфліктної ситуації кардинально перебудований («образ ворога» трансформується в «образ партнера»), а психологічна орієнтація «на протидію» змінюється установкою на співпрацю. При частковому ж вирішенні конфлікту змінюються тільки зовнішні ознаки поведінки, але зберігаються внутрішні установки сторін до продовження протистояння, стримувані вольовими зусиллями, логічними аргументами або владою третьої сторони.

За нашим задумом, створення зазначеної умови пов'язане з використанням таких методів організації навчання, як робота в мікрогрупах, тренінги, ділові ігри тощо.

Ділові та рольові ігри привернули нашу увагу перш за все тому, що набутий під час гри досвід не перетинається з реальною практичною діяльністю вчителя фізичної культури.

Тим більше, що використання таких ігор у професійній підготовці вчителів є теоретично обґрунтованим у низці наукових праць [16; 88].

Автори, зокрема, зазначають, що в іграх відбувається збагачення кожного учасника новими уявленнями про себе, про свою професійну компетентність на основі зіставлення оцінок, свободи рольового маневру. Саме в грі може реалізуватися пошукова й творчо-експериментальна активність, що допомагає пізнавати нове [16; 88, с. 94].

Рольові ігри ставлять студента в різні позиції: учителя й учня, учасника конфлікту та посередника, режисера й актора тощо. Розмаїття ролей, що виконуються, сприяє розвитку особистості студента, його розумової діяльності, комунікативних здібностей, саморефлексії.

Також безпосередній стосунок до предмета нашого дослідження має вивчення методу аналізу конкретної ситуації та його різновидів: розв'язання ситуаційних завдань, розбір інцидентів (явищ), розбір конфліктів, метод «лабіринту дій», метод послідовних ситуацій тощо [177].

Отже, на основі наукових розробок можна констатувати, що ігрові методи корисні для формування готовності до попередження конфліктів майбутніх учителів фізичної культури, що спонукає нас до включення цього методу до арсеналу засобів нашого освітнього процесу.

Ще одним засобом, на якому буде акцентовано в процесі формування готовності до попередження конфліктів, є педагогічні тренінги, під якими розуміємо форму інтерактивного навчання, метою якого є розвиток компетентностей, пов'язаних із міжособистісним та професійним спілкуванням.

Сутність тренінгу полягає в психологічному впливі на особистість у процесі інтенсивного спілкування в групах, навчання її через власні дії, багатогранний досвід переживань у ситуації групової взаємодії.

У нашій роботі розглядаємо тренінг водночас як своєрідну форму тренування, за якої через позитивне підкріплення формуються потрібні моделі поведінки в тих чи інших ситуаціях, а за допомогою негативного – «усуваються» небажані її моделі; як форму передачі знань, а також розвитку деяких умінь і навичок; як засіб створення умов для саморозкриття здобувачів

освіти та самостійного пошуку ними способів вирішення особистих психологічних проблем.

Також метою використання тренінгових вправ вважаємо відбір і відпрацювання ефективних способів викладання; «запуск» рефлексії; вироблення в майбутніх учителів фізичної культури здатності до гнучкої зміни стилю спілкування, мовлення, а також форми поведінки (інтонації, міміки, характеру рухів тощо) [91].

Таким чином, майбутній учитель фізичної культури, перебуваючи в активному освітньому середовищі, створеному тренінговими вправами, потраплятиме в умови, що сприяють формуванню професійно значущих якостей, які співвідносяться з готовністю до попередження конфліктів у професійній діяльності.

Також як форму педагогічної взаємодії в процесі формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів розглядаємо роботу в мікрогрупах здобувачів освіти.

У складі таких груп – від двох до п'яти студентів, які працюють самостійно, виконуючи певне завдання. Кожна з груп матиме свою робочу зону, а також необхідний дидактичний матеріал.

До кожного студента, залученого до мікрогрупи, висуваються такі вимоги: він повинен бути безпосереднім учасником виконання завдання; має слухати й чути інших у групі; повинен заохочувати інших учасників до цілеспрямованої групової роботи.

Також для відтворення на практичних заняттях особливостей конфліктних ситуацій увага приділятиметься ініціації спілкування здобувачів освіти між собою та з викладачем.

Тому в контексті формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів встановитимуть інтерес методи активізації навчально-пізнавальних дій, як-то: обговорювання окремих конфліктних ситуацій з наведенням прикладів прояву автономності, спонтанності та інших

особистісних характеристик, які притаманні вчителям фізичної культури, найбільш ефективним в аспекті запобігання конфліктам.

Ці методи спрямовані не тільки на оволодіння знаннями, навичками, уміннями, а й ініціюють усебічний розвиток особистості.

Сподіваємось, що виконані завдання практичних занять з використанням ігор, тренінгових вправ у режимі роботи в мікрогрупах сприятимуть створенню орієнтирів для саморозвитку студентів, їх самоспостереження, самодослідження та самоаналізу.

Четверта умова – аналіз конфліктних ситуацій, а також набуття студентами досвіду розв'язання конфліктів у безпосередній взаємодії із суб'єктами освітнього процесу на виробничій практиці в закладах повної загальної середньої освіти.

Відповідно до нашого задуму, при проведенні експериментальної роботи особливу увагу потрібно звертати на зв'язок теорії з практикою. Теоретичні знання, які студенти отримували на лекціях та семінарах, поглиблювались, закріплювались під час виробничої практики в закладах середньої освіти.

Ця практика присутня у 6-му та 8-му семестрах і традиційно виступає важливою ланкою формування в студентів готовності реалізувати опановані вміння й навички, у тому числі у сфері діяльності з попередження конфліктів. Найважливішим моментом тут є те, що діяльність студента на практиці майже цілком відтворює специфіку майбутньої роботи й максимально до неї наближена за змістом та соціальним наповненням.

Ці практики включатимуть такі розділи роботи, як: ознайомлення з професійною діяльністю вчителя фізичної культури та її аналіз; проведення підготовчої частини занять у закладах загальної середньої освіти; проведення уроків фізичної культури; планування діяльності; організаційна робота; підготовка документації звітної документації.

Крім цього, програми практик, за нашим задумом, мають включати науково-дослідну роботу, спрямовану на формування готовності до

попередження конфліктів. Методами цієї роботи виступатимуть спостереження, аналіз, а також бесіди з учнями, батьками та колегами з фіксацією їх результатів.

Виконання завдань практики відбудуватиметься на тлі виконання студентами професійних ролей і функцій учителя фізичної культури.

Відмінність між практиками у 6-му та 8-му семестрах полягатиме в тому, що перша – спрямована, перш за все, на ознайомлення здобувачів освіти з роботою вчителя фізичної культури, а друга – на виконання функцій учителя в умовах, максимально наближених до реальних.

Також наприкінці практики у 8-му семестрі планується оцінювання сформованості готовності студентів експериментальної групи до попередження конфліктів з використанням розроблених інструментів, поданих у підрозділі 3.1 дисертації.

П'ята умова – реалізація взаємодоповнюваних методик контролю за готовністю майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності.

Відповідно до нашого задуму, фактором формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності є тестування знань з метою самооцінки засвоєння теоретико-термінологічного апарату конфліктології; експертне оцінювання готовності майбутніх учителів до попередження конфліктів на основі аналізу їхньої квазіпрофесійної діяльності.

Також вважаємо доцільним використання авторського інструменту діагностики готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів. При цьому збір та обробку даних плануємо проводити з використанням сервісу Google Forms.

Перш за все, проаналізувавши реалії освітнього процесу майбутніх учителів фізичної культури, ми дійшли висновку, що найбільш доцільною формою вимірювання готовності майбутніх учителів фізичної культури до

попередження конфліктів у професійній діяльності є так званий асесмент-центр – один із форматів оцінювання відповідності фахівців посадовим вимогам, що передбачає використання взаємодоповнюваних методик, орієнтованих на оцінювання особистісних, психологічних і професійних якостей співробітника.

Серед завдань, які вирішує асесмент-центр, фахівці називають оцінювання готовності працівника (майбутнього працівника) до конкретної професійної діяльності, визначення потенційних можливостей працюючих і майбутніх професіоналів, а також умов для їхньої реалізації; визначення оптимального напрямку розвитку працівників [25].

Переконані, що саме асесмент-центр є найбільш зручною та конструктивною формою збору й оброблення інформації, що стосується готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності.

Отже, підбиваючи підсумок сказаному вище, зауважимо, що, за нашим задумом, процес формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів буде більш ефективним у разі створення таких педагогічних умов:

– доповнення змісту дисциплін «Вступ до спеціальності», «Педагогіка фізичної культури і спорту» та «Психологія фізичної культури і спорту» модулями, орієнтованими на формування готовності до попередження конфліктів;

– використання інноваційних форм дистанційної взаємодії, спрямованих на набуття студентами знань і вмінь з попередження конфліктів у професійній діяльності;

– відтворення на практичних заняттях соціально-психологічних особливостей конфліктних ситуацій, типових для уроків фізичної культури, з метою засвоєння студентами стратегій і поведінкових моделей, що є основою попередження конфліктів;

– аналіз конфліктних ситуацій, а також набуття студентами досвіду розв’язання конфліктів у безпосередній взаємодії із суб’єктами освітнього процесу на виробничій практиці в закладах повної загальної середньої освіти;

– реалізація взаємодоповнюваних методик контролю за готовністю майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності.

2.2. Модель і методичне забезпечення формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності

Як було показано в попередніх розділах роботи, збереження за вчителем фізичної культури суб’єктності в конфліктному середовищі потребує від нього вміння не тільки долати конфлікти, а й попереджати їх, оскільки безпосереднє розв’язання конфлікту, що вже виник, потребує набагато більше зусиль, ніж його попередження.

Разом із тим, доводиться констатувати, що процес підготовки вчителів фізичного культури до попередження конфліктів ще не був у фокусі наукової уваги.

Зважаючи на сказане, розвиваючи визначені раніше теоретичні положення, принципи та педагогічні умови, обґрунтуємо та висвітлимо модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності.

Модель у нашому дослідження розуміється як знакова система, що адекватно відображає предмет дослідження та вивчення якої дає змогу отримати нову інформацію про нього [125].

У нашому випадку модель інтегруватиме низку різнопланових елементів, серед яких: мета та завдання освітнього процесу; теоретичне підґрунтя;

педагогічні умови освітнього процесу; стислий опис етапів взаємодії суб'єктів цього процесу з характеристикою форм і засобів кожного з етапів; критерії, показники та система оцінювання результату навчання в контексті формування готовності до попередження конфліктів.

При цьому графічне відображення сутності модельованого процесу має відповідати критерію структурної та змістової цілісності, а також спрощувати подальше відтворення авторського задуму в практиці фахової підготовки.

Вважаємо, що доцільним буде виділення в моделі чотирьох взаємопов'язаних блоків:

- цільового, який поєднуватиме освітню мету, нормативні і програмно-методичні засади;
- організаційного, у якому інтегровано педагогічні умови та теоретичне підґрунтя;
- процесуального, який відображатиме послідовність використання форм та засобів, згрупованих відповідно до етапів процесу формування в студентів готовності до попередження конфліктів;
- результативного, який презентує критерії, показники, засоби контролю, а також очікуваний кінцевий стан здобувача освіти.

Опишемо докладніше зміст цих блоків.

Відповідно до нашого задуму, основою **цільового блоку** виступатиме мета освітнього процесу – формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів.

Ця мета спирається на соціальні потреби, які висвітлено в нормативних (Конституція України, Закони України «Про фізичну культуру і спорт», «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту») та програмно-методичних (освітньо-професійна програма «Фізичне виховання» підготовки здобувачів освіти за спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) на першому (бакалаврському) рівні, робочі навчальні програми дисциплін).

В **організаційному блоці** відображено педагогічні умови, теоретичні засади формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів, серед яких:

– положення компетентнісного підходу щодо необхідності визначення орієнтирів освіти, які можуть бути показниками результативності освітнього процесу;

– ідеї рефлексивного підходу про те, що рушійною силою професійного розвитку є самоспостереження, самопізнання внутрішніх актів і психічних станів;

– положення контекстного підходу, який полягає в наближенні освітнього процесу студентів ЗВО до умов майбутньої професійної діяльності завдяки включенню навчальних дій здобувачів освіти в професійний контекст;

– ідеї психологічної теорії діяльності про фундаментальну потребу суб'єкта в самовідтворенні, зумовлену прагненням до втілення інтеріоризованих ним образів у навколишньому світі;

– ідеї мікросоціологічних теорій, згідно з якими попередження конфліктів є діяльністю з узгодження потенційно конфліктних позицій соціальних суб'єктів.

Переконані, що побудова освітнього процесу на визначених теоретичних засадах дасть змогу зробити його більш ефективним.

В **організаційному блоці** моделі також знаходять відображення обґрунтовані в попередньому підрозділі дисертації педагогічні умови освітнього процесу, спрямованого на формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів.

Вважаємо, що положення, висвітлені в **організаційному блоці** моделі, є своєрідними орієнтирами й регуляторами дій усіх суб'єктів освітнього процесу, спрямованого на формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів.

Наступною складовою моделі виступає **процесуальний блок**, у якому відображено зміст підготовчого, формувального та контрольного етапів

процесу формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів.

Відповідно до моделі, першим завданням **підготовчого етапу** є розроблення складових освітнього процесу, що забезпечують формування готовності здобувачів освіти до попередження конфліктів.

Перш за все, планується здійснити зміни в освітній програмі, зміст яких повинен визначатися з урахуванням комплексних, інтегрованих і часткових дидактичних завдань формування готовності до попередження конфліктів, які студент має усвідомити як особисто значущий результат освітнього процесу.

Ці завдання мають відобразитися в цільових компетентностях, які виступатимуть основою для змісту певних модулів, інтегрованих до визначених дисциплін навчального плану студентів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура).

У контексті формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів нашу увагу привернули такі дисципліни: «Вступ до спеціальності», «Педагогіка фізичної культури і спорту», «Психологія фізичної культури і спорту», курсова робота (4 семестр), а також виробничі практики

в 6-му та 8-му семестрах. Вважаємо, що саме ці компоненти освітньої програми можуть виступити необхідним «каталізатором» формування готовності майбутніх вчителів фізичної культури до попередження конфліктів.

Завданням **формувального етапу** є впровадження заходів, спрямованих на формування готовності до попередження конфліктів у межах визначених дисциплін і практик. При цьому виконання задекларованого завдання стає можливим у разі його експлікації на завдання нижчого порядку.

Перше з таких завдань полягає у формуванні в студентів адекватних уявлень про методи, ситуації, стратегію й тактику попередження конфліктів, а також знайомство з прикладами такого попередження.

Виконання цього завдання стає можливим у рамках класичних форм навчального процесу ЗВО: лекцій, практичних занять, самостійної роботи.

За нашим задумом, ці форми мають бути інтегровані в такі змістові модулі: «Особливості професійних взаємин учителя фізичної культури» (дисципліна «Вступ до спеціальності», 1-й сем.), «Сутність професійного конфлікту та основні конфліктогени у професійній діяльності вчителя фізичної культури» (дисципліна «Психологія фізичної культури і спорту», 3-й сем.).

За нашим задумом, провідними педагогічними засобами тут мають виступати лекції-прес-конференції, робота в мікрогрупах.

Друге завдання – створення рефлексивного середовища з метою усвідомлення здобувачами освіти розходження між вимогами професійної діяльності й реальним станом готовності суб'єкта до попередження конфліктів у ході виконання професійних ролей та функцій.

Виконання цього завдання пов'язуємо з класичними формами навчального процесу ЗВО, а також із змістовим модулем «Стратегії попередження конфліктів у роботі вчителя фізичної культури» (дисципліна «Педагогіка фізичної культури і спорту», 5-й сем.), у рамках якого мають бути використані такі засоби: тренінги, ділові ігри тощо.

За нашим задумом, цим модулем передбачається штучне створення конфліктних і безконфліктних ситуацій, що вимагають прояв педагогічної позиції й педагогічної техніки з наступним обговоренням дій студента.

Третє завдання – забезпечення участі студентів у квазіпрофесійній діяльності, що дозволяє конкретизувати набуті уявлення завдяки насиченню навчального процесу елементами професійної діяльності, орієнтації його на професійну самореалізацію здобувачів освіти [29].

Формами освітнього процесу, які, на нашу думку, забезпечать виконання задекларованого завдання, виступатимуть: курсова робота з дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» (4-й семестр), а також проходження навчальної педагогічної практики у 8-му семестрі.

Зазначені компоненти освітньої програми інтегруватимуть такі засоби: виконання ролей і функцій учителя фізичної культури в умовах, наближених до реальних (із зовнішнім оцінюванням їх дій з наступним обговоренням

результатів), а також ведення щоденника самоаналізу поведінки в конфлікті, спрямоване на культивування рефлексії здобувачів освіти.

При цьому особливу увагу звертаємо на поступовий, поетапний перехід студентів від навчальної діяльності академічного типу до науково-творчої діяльності (курсова робота) і, згодом, до квазіпрофесійної діяльності (виробнича практика).

Контрольний етап, поданий у процесуальному блоці моделі, є логічним завершенням усього процесу формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів. Його завдання – комплексне оцінювання цієї готовності, а також сприяння усвідомленню здобувачами освіти лакун у своїх компетентностях з метою ініціювання подальшого професійного розвитку.

Контрольний етап співвідноситься із виробничою практикою у 8-му семестрі, у рамках якої вирішують такі завдання:

- перше – оцінювання рівня готовності здобувачів освіти до попередження конфліктів у форматі асесмент-центру;
- друге – підбиття підсумків освітнього процесу в плані підготовки студентів до попередження конфліктів, а також надання їм рекомендацій.

Результативний блок моделі інтегрує складники, які безпосередньо стосуються кінцевих результатів освітнього процесу. Зокрема, це: критерії та показники успішності, а також методика оцінювання й очікуваний результат освітнього процесу в аспекті формування готовності до попередження конфліктів.

За нашим задумом, готовність до попередження конфліктів може бути схарактеризована через контекстний, особистісний та інтерактний критерії.

При визначенні цих критеріїв ми виходили з того, що запобігати конфліктам можна, розуміючи їх соціальну роль, використовуючи при цьому дві стратегії: впливаючи на власну поведінку, а також на психіку та поведінку опонента.

Для обґрунтування показників цих критеріїв було проведено спеціальне дослідження, описане докладніше в підрозділі 3.1 дисертації, результатом якого стало встановлення того, що показниками контекстного критерію (відповідного за розуміння соціальної природи конфлікту) визначено: знання конфліктогенів (слів, дій або їх відсутності, поведінкових актів чи поведінки в цілому, котрі можуть привести до конфлікту); розуміння соціальної природи конфлікту.

Показниками особистісного критерію (що відповідає впливу на психіку та поведінку опонента) встановлено педагогічний артистизм; здатність до саморегуляції в складних, конфліктних ситуаціях.

Показниками інтерактивного критерію (що відповідає організації поведінки суб'єкта педагогічної діяльності) визначено володіння психологічними прийомами безконфліктного спілкування; кмітливість.

У результативному блоці презентовано також методику оцінювання рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури, яка спирається на: експертне оцінювання квазіпрофесійної діяльності; тестування знань; оцінювання готовності до попередження конфліктів з використанням валідних соціологічних методик. Вважаємо при цьому за доцільне виділення трьох рівнів готовності до попередження конфліктів як достатніх для диференціації сформованості цієї професійної якості (обґрунтування методики оцінювання також подано в наступному розділі дисертації).

Загальним очікуваним результатом освітнього процесу, спрямованого на формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів, вважаємо підвищення кількості здобувачів освіти з високим рівнем готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності.

Отже, наш задум щодо формування у майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів наочно подано на рис. 2.1.

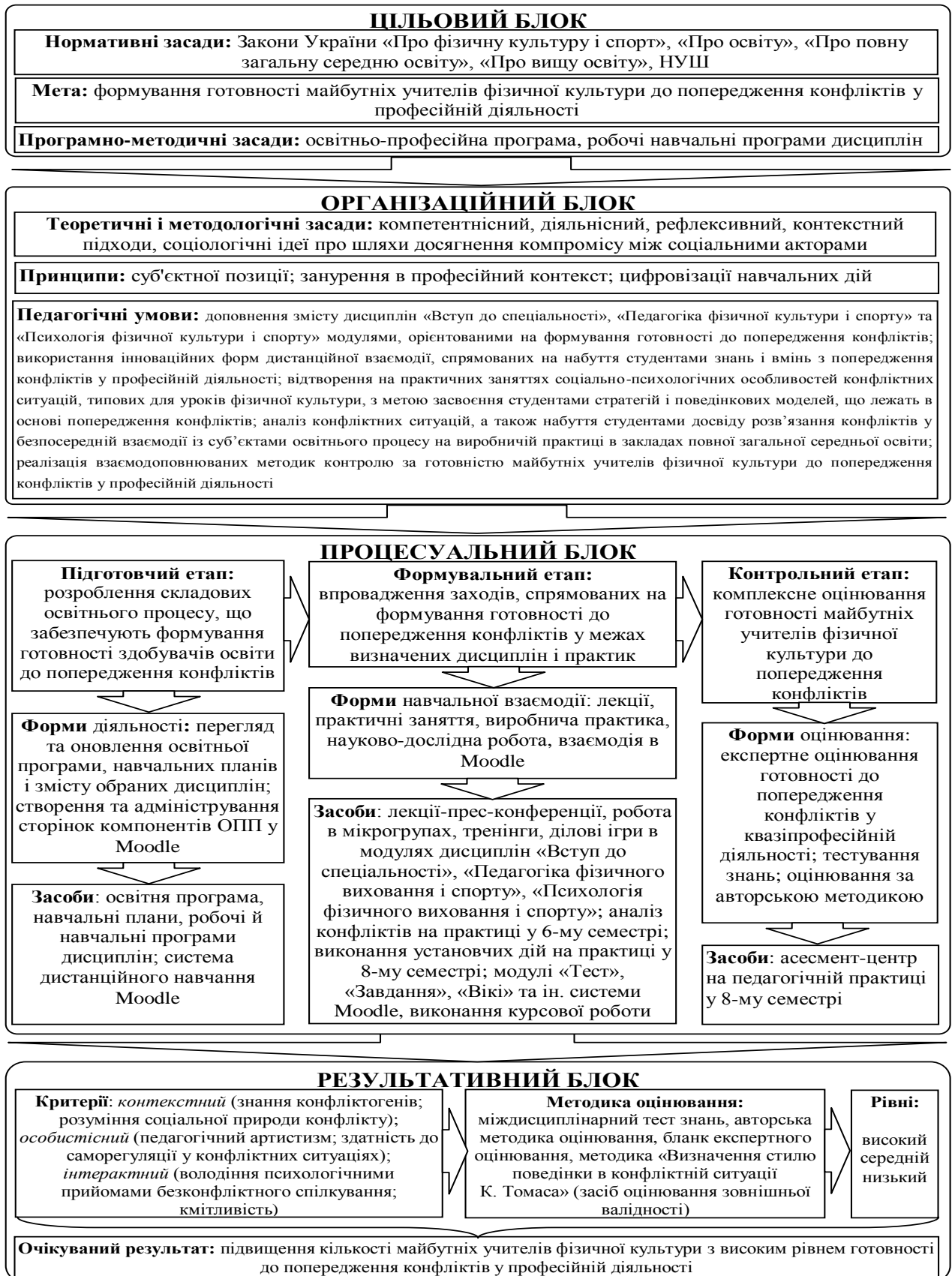

Рис. 2.1. Модель формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності

Отже, процес формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів може бути поданий як модель, що інтегрує цільовий, організаційний, процесуальний та результативний блоки й репрезентує поетапний характер цього процесу. Сподіваємось, що ця модель представлена у формі, прийнятній для сприйняття науковою спільнотою.

Розвиваючи ідеї, закладені в поданій моделі, висвітливо методичне забезпечення формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності. Виконання цього завдання дещо утруднено, адже на момент розроблення цільових орієнтирів нашого дослідження стандарт професійної підготовки бакалаврів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) ще не розроблений, тому цільові орієнтири та зміст навчання майбутніх учителів фізичної культури значною мірою виступають предметом творчості гарантів та груп забезпечення численних освітніх програм.

З одного боку, відсутність стандарту ускладнює визначення змісту підготовки майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів, а з іншого – дає змогу точніше врахувати особливості професійної діяльності вчителя фізичної культури в аспекті її конфліктогенності, підвищуючи тим самим якість нашої освітньої програми.

Зважаючи на сказане, у нашому дослідженні методичне забезпечення процесу формування готовності до попередження конфліктів розроблено, перш за все, зважаючи на традиції, представлені в освітніх програмах підготовки фахівців спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура). При цьому ми виходили з авторського бачення цільових орієнтирів освітнього процесу.

Розроблене методичне забезпечення інтегрує такі компоненти: компетентності та програмні результати навчання здобувачів освіти; структурно-логічну схему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності; тематичний план формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів; витяги з навчально-методичних комплексів обраних дисциплін та

програм виробничих практик; систему оцінювання готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів.

Опишемо методичне забезпечення більш докладно й почнемо із співвідношення складників цільової готовності, компетентностей та програмних результатів навчання. Як було показано в попередніх розділах дисертації, складниками готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів виступають: знання конфліктогенів; розуміння соціальної природи конфлікту; педагогічний артистизм; здатність до саморегуляції в конфліктних ситуаціях; володіння психологічними прийомами безконфліктного спілкування; кмітливість. Ці складники стали основою для визначення низки компетентностей, які виступили як знакове відображення спроможності здобувача освіти здійснювати певну діяльність.

Сформульовані нами компетентності належать до спеціальних (фахових), формуючі які, ми врахували традиції чинних освітніх програмах, зокрема те, що компетентності мають бути сформульовані з використанням таких ключових слів, як «здатність», «спроможність» тощо.

При конструюванні освітнього процесу, спрямованого на підготовку студентів до попередження конфліктів, необхідно було співвіднести визначені компетентності з результатами навчання – очікуваними й доступними вимірюванню конкретними досягненнями здобувачів освіти, що відображають те, як вони здатні виконувати професійні функції після завершення освітньої програми або її частини [154].

Іншими словами, у нашому дослідженні результати навчання – це твердження, які співвідносяться як часткове і загальне з такими кластерами освітньої програми, як: знання; уміння; комунікація; автономія і відповідальність, – і чітко формулюють, що студенти мають бути в змозі зробити в результаті засвоєння змісту курсу або освітньої програми.

Наведемо співвідношення визначених компонентів готовності до попередження конфліктів, компетентностей та програмних результатів навчання здобувачів освіти в табл. 2.1.

**Співвідношення компонентів готовності до попередження конфліктів,
компетентностей та програмних результатів навчання здобувачів освіти
за спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура)**

Компетентності	Програмні результати навчання
Знання конфліктогенів	
Здатність пояснити сутність, а також механізм дії соціальних чинників, що стають причиною конфліктів між людьми	Здатен назвати соціальні фактори, що спричиняють конфлікти між людьми та обґрунтовано описати механізм їхньої дії
Розуміння соціальної природи конфлікту	
Здатність пояснити характер суперечностей, що виникають між соціальними суб'єктами, а також роль розв'язання цих суперечностей у контексті функціонування соціуму	Характеризується розумінням соціального контексту, у якому виникають, розвиваються й розв'язуються конфлікти з урахуванням відповідності: прав і обов'язків; зусиль та винагороди; заслуг і їх визнання; провин і покарань тощо
Педагогічний артистизм	
Здатність до виявлення особистісного змісту з використанням зовнішніх засобів комунікації, що викликає повагу до досвіду, знань та чеснот	Характеризується оптимальною збалансованістю особистісного змісту та засобів його суспільного виявлення, вільним виявленням волі, думки, почуттів, незважаючи на напруженість ситуації
Здатність до саморегуляції у конфліктних ситуаціях	
Здатність керувати своїм психічним та фізичним станом в умовах стресу, не втрачаючи спрямованості на конструктивне розв'язання суперечностей, що виникли	Характеризується психічною та емоційною рівновагою в конфліктних ситуаціях, відсутністю страху перед опонентом у суперечці
Володіння психологічними прийомами безконфліктного спілкування	
Здатність вирішувати суперечності, уникаючи конфліктів	Володіє психологічними прийомами запобігання, керування та розв'язання конфліктів, не порушуючи правил дискурсу, у якому відбувається та чи інша соціальна взаємодія
Кмітливість	
Здатність приймати креативні та адекватні рішення в мінливих умовах педагогічних ситуацій на основі моральних переконань, створюючи при цьому принципово нові рішення	Спроможний нетривіально й дотепно вирішувати конфліктні ситуації наявними інструментами або ресурсами; здатен до сміливих, нестандартних вирішень проблем, пов'язаних із спілкуванням

розв'язання конфліктних ситуацій

Сформульовані нами компетентності, програмні результати навчання, співвіднесені зі складниками готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів, мають на меті спрощення викладачам розроблення змісту курсу, визначення критеріїв і методів оцінювання знань студентів, розроблення стратегії й тактик навчання. Спираючись на визначені програмні результати навчання, розроблено структурно-логічну схему освітнього процесу, що репрезентує послідовність вивчення студентами дисциплін, зміст яких спрямований на формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності. Ця схема стала наочним представленням авторського задуму через відображення послідовності засвоєння студентами змісту компонентів навчального плану: дисциплін («Вступ до спеціальності», «Педагогіка фізичної культури і спорту» та «Психологія фізичної культури і спорту»); курсової роботи; практик (виробничі практики у 6-му та 8-му семестрах) (рис. 2.2).

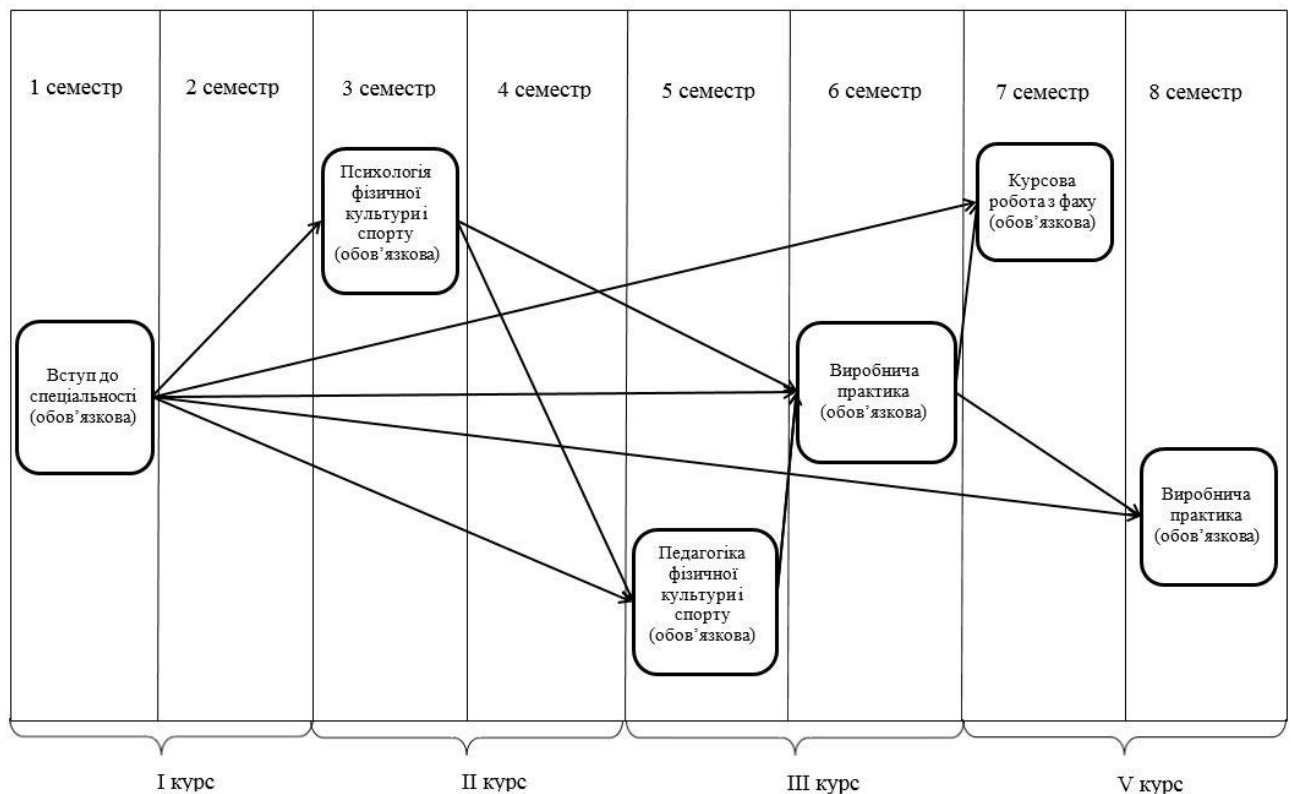

Рис. 2.2. Структурно-логічна схема формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності

Як бачимо з рис. 2.2, за нашою логікою результат освітнього процесу досягатиметься через засвоєння студентами змісту вступної загальної дисципліни. Розвиток цієї готовності відбуватиметься в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін, після чого буде здійснений перехід до моделювання діяльності в конфліктогенному професійному середовищі та засвоєння окремих конфліктологічних умінь упродовж різних видів практики. При цьому вважаємо важливою інтенсифікацію процесу формування готовності до попередження конфліктів востанніх трьох семестрах підготовки бакалаврів [68].

Складення структурно-логічної схеми дало нам змогу перейти до безпосереднього розроблення змісту освітнього процесу, спрямованого на підготовку майбутніх учителів фізичної культури, а саме до розроблення його тематичного плану в експериментальному ЗВО. Цей план наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Тематичний план процесу формування готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності

№ з/п	Назва теми	Кількість годин			
		Всього	Лекц.	Практ. заняття	Сам. роб.
1	2	3	4	5	6
Модуль 1. Особливості професійних взаємин учителя фізичної культури (дисципліна «Вступ до спеціальності», 1-й сем.)					
1	Вчитель фізичної культури як суб'єкт професійної діяльності	10	2	2	6
2	Соціальні суперечності у роботі вчителя фізичної культури	10	2	2	6
3	Характеристика професійних взаємин учителя фізичної культури	10	2	2	6
Разом годин		30	6	6	18

Модуль 2. Сутність професійного конфлікту та основні конфліктогени у професійній діяльності вчителя фізичної культури (дисципліна «Психологія фізичної культури і спорту», 3-й сем.)					
4	Визначення і соціальна природа конфлікту, види конфліктів	10	2	2	6

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5	6
5	Основні конфліктогени у професійній діяльності вчителя фізичної культури	10	2	2	6
6	Особливості конфліктів у роботі вчителя фізичної культури	10	2	2	6
Разом годин		30	6	6	18
Модуль 3. Стратегії попередження конфліктів у роботі вчителя фізичної культури (дисципліна «Педагогіка фізичної культури і спорту», 5-й сем.)					
7	Ліберальна стратегія попередження педагогічних конфліктів	10	2	2	6
8	Стратегія попередження педагогічних конфліктів, заснована на авторитеті	10	2	2	6
9	Стратегія попередження конфліктів, заснована на досягненні згоди між суб'єктами	10	2	2	6
Разом годин		30	6	6	18
Виробнича практика (6-й сем.)					
10	Аналіз конфліктів на основі спостереження й фіксації педагогічних ситуацій (включене спостереження з веденням щоденника конфліктів)	20	–	–	20
Разом годин		20	–	–	20
Курсова робота (7-й сем.)					
11	Теми курсових робіт (на матеріалі включеного спостереження на виробничій практиці)	30 (за вибором)			30 (за вибором)
Виробнича практика (8-й сем.)					
12	Проведення уроків у закладах середньої освіти в якості помічника вчителя фізичної культури (з урахуванням знань і умінь з попередження конфліктів)	100	–	–	100

13	Асесмент-центр готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності	20			20
Разом годин		120	–	–	120

Більш повне уявлення про зміст освітнього процесу, спрямованого на формування у майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів, можна скласти із силабусів обраних дисциплін, а також із витягів програм виробничих практик (Додаток В).

Зауважимо, що, розкриваючи зміст обраних дисциплін у формі витягу із силабусу, ми виходили з того, що тематичний зміст дисципліни мав бути поданий повністю, створюючи, таким чином, контекст, у який поміщено матеріал, що безпосередньо стосується формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів. При цьому в зазначених витягах такий матеріал відмічено нами сірим кольором.

У наступному розділі висвітлимо хід і результати дослідження з перевірки дієвості моделей методичного забезпечення формування у бакалаврів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) готовності до попередження конфліктів.

Висновки до другого розділу

На основі матеріалів досліджень, викладених у цьому розділі дисертації, сформулюємо такі висновки.

1. Теоретичним підґрунтям формування готовності майбутніх учителів до попередження конфліктів у професійній діяльності є: положення компетентнісного підходу щодо необхідності визначення орієнтирів освіти, які можуть виступати водночас критеріями результативності освітнього процесу;

ідеї рефлексивного підходу про те, що рушійною силою професійного розвитку є самоспостереження, самопізнання здобувачем освіти внутрішніх актів і психічних станів; положення контекстного підходу про бажаність наближення освітнього процесу студентів ЗВО до умов майбутньої професійної діяльності; ідеї психологічної теорії діяльності про фундаментальну потребу суб'єкта у втіленні його уявлень у навколишньому світі; положення мікросоціологічних теорій, згідно з якими попередження конфліктів є діяльністю з узгодження суперечностей у позиціях соціальних суб'єктів.

2. В основі формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності мають бути такі принципи: суб'єктної позиції, згідно з яким кожному студенту має бути надано можливість впливати як на зміст освіти, так і на режим його засвоєння; занурення в професійний контекст, відповідно до якого використані форми, методи й засоби освітнього процесу мають бути співвіднесені з різними аспектами майбутньої професійної діяльності; цифровізації навчальних дій, за яким студенти матимуть змогу виконувати навчальні завдання, а також отримати можливість взаємодіяти з викладачами та один з одним у цифровому середовищі.

3. Основу процесу формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності мають становити такі педагогічні умови:

– доповнення змісту дисциплін «Вступ до спеціальності», «Педагогіка фізичної культури і спорту» та «Психологія фізичної культури і спорту» модулями, орієнтованими на формування готовності до попередження конфліктів;

– використання інноваційних форм дистанційної взаємодії, спрямованих на набуття студентами знань і вмінь з попередження конфліктів у професійній діяльності;

– відтворення на практичних заняттях соціально-психологічних особливостей конфліктних ситуацій, типових для уроків фізичної культури, з метою засвоєння студентами стратегій і поведінкових моделей, що лежать в основі попередження конфліктів;

– аналіз конфліктних ситуацій, а також набуття студентами досвіду розв'язання конфліктів у безпосередній взаємодії із суб'єктами освітнього процесу на виробничій практиці в закладах повної загальної середньої освіти;

– реалізація взаємодоповнюваних методик контролю за готовністю майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності.

4. Процес формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності подано в дисертації у вигляді моделі, що інтегрує цільовий, організаційний, процесуальний і результативний блоки.

При цьому формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів інтегрує три етапи.

На підготовчому етапі відбувається розроблення складових освітнього процесу, що забезпечують формування в майбутніх учителів запланованого результату навчання. Зокрема, має місце внесення змін у навчальні плани, освітні програми, навчальні робочі програми окремих дисциплін, а також створення та редагування сторінок компонентів освітньої програми в системі дистанційного навчання Moodle.

Формувальний етап орієнтований на впровадження заходів, безпосередньо спрямованих на формування в здобувачів освіти готовності до попередження конфліктів. При цьому формами взаємодії між студентами та викладачами є: лекції, практичні заняття, виробнича практика, науково-дослідна робота, взаємодія в Moodle, а засобами – лекції-прес-конференції, робота в мікрогрупах, тренінги, ділові ігри; аналіз конфліктів та виконання

установчих дій на практиці, робота з ресурсами системи Moodle, а також виконання курсової роботи.

Контрольний етап передбачає оцінювання рівня готовності до попередження конфліктів за авторською методикою в режимі асесмент-центру, а також надання студентам рекомендацій на основі результатів використання діагностичних методик.

5. Методичне забезпечення процесу формування у студентів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) готовності до попередження конфліктів інтегрує структурно-логічну схему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності; співвідношення компонентів зазначеної готовності, компетентностей та програмних результатів навчання; тематичний план формування цільової готовності в експериментальному ЗВО; витяги з навчально-методичних комплексів (силабусів) обраних дисциплін і програм виробничих практик.

Основні результати розділу відображено в публікації [57].

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У розділі висвітлено систему оцінювання готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів; подано результати пілотних досліджень, присвячених розробці методики оцінювання цієї готовності; описано організацію та хід педагогічного експерименту; проаналізовано його результати.

3.1. Обґрунтування методики оцінювання готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів

Як було показано в першому підрозділі дисертації, у роботі вчителя фізичної культури постійно виникають ситуації спілкування, які потенційно можуть стати причиною виникнення конфліктів. Часто такі ситуації бувають спонтанними, оскільки не всю діяльність учителя фізичної культури можна детермінувати заздалегідь складеною програмою, у ній завжди буде місце для несподіванок та імпровізацій. У таких умовах невизначеності та непередбачуваності постійно відбувається зіткнення інтересів, думок, позицій різних суб'єктів освітнього процесу.

У зв'язку із сказаним, учителі фізичної культури стикаються з необхідністю витратити величезні ресурси на відстоювання своєї позиції або узгодження її із зовнішнім соціальним оточенням.

Ці обставини зумовлюють бажаність приділення уваги підготовці вчителів фізичної культури до попередження конфліктів, яка дозволить не

тільки зекономити соціальні та психічні ресурси, а й сприятиме підтриманню комфортної психологічної атмосфери в колективі.

Разом із тим, для встановлення ефективності освітнього процесу в контексті підготовки здобувачів освіти до попередження конфліктів є необхідним визначення критеріїв готовності до цього.

У нашому дискурсі під критеріями будемо розуміти якості, властивості, ознаки об'єкта, що вивчається, які дають змогу судити про його стан, рівень розвитку, функціонування й характеризують його, перш за все, суб'єктивно [87].

Ці критерії пов'язуємо з показниками, які розуміємо як узагальнену характеристику властивостей об'єкта чи процесу. При цьому під показниками маємо на увазі кількісні характеристики сформованості того чи іншого критерію [87]. Іншими словами, критерії й показники ми розглядаємо як інструмент, який забезпечує можливість перевірки теоретичних положень, але при цьому виходимо з того, що критерії дають суб'єктивну характеристику досліджуваному явищу, а показники – об'єктивну, даючи змогу його виміряти [87].

При визначенні критеріїв та показників ми спираємося на тезу про те, що попередження конфліктів можливе лише в разі розуміння їхньої соціальної сутності, причин та наслідків. Водночас попередити конфлікти можна двома способами: регулювати свою поведінку або впливати на психіку та поведінку опонента.

Виходячи зі сказаного, у нашому дослідженні визначимо **контекстний, особистісний та інтерактний** критерії готовності до попередження конфліктів.

Для визначення показників за названими критеріями ми звернулися до методу групових сесій експертів [95].

Учасниками сесії стали викладачі кафедри управління фізичною культурою і спортом Запорізького національного технічного університету, загальна чисельність яких становила 14 осіб. Проведення сесії передбачало присутність модератора – авторки дисертації, яка мотивувала експертів до

конструктивної співпраці. Сесія була проведена на одному з методичних семінарів кафедри.

Експертам було запропоновано обрати із переліку 3–8 найбільш важливих ознак і оцінити їхню значущість у балах від 1 до 8. Анкетування проходило анонімно.

Отримані в результаті опитування показники згруповано на основі їх відношення до контекстної, особистісної та інтерактної сфери. Після цього в кожному компоненті готовності до попередження конфліктів проведено ранжування показників.

У результаті описаних операцій визначено, що показниками контекстного критерію є розуміння соціальної природи конфлікту; знання конфліктогенів (слів, дій або їх відсутності, поведінкових актів чи поведінки в цілому, котрі можуть призвести до конфлікту).

Показники особистісного критерію – здатність до саморегуляції в складних, конфліктних ситуаціях; педагогічний артистизм.

Показниками інтерактного критерію є володіння психологічними прийомами безконфліктного спілкування; кмітливість.

Після визначення критеріїв та показників готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності ми перейшли до обґрунтування процедури й методики оцінювання цієї професійної якості.

Як було зазначено в підрозділі 2.1, найбільш доцільною формою збору емпіричної інформації вважаємо асесмент-центр на виробничій практиці у 8-му семестрі.

Вважаємо при цьому, що експертів-асесорів доцільно залучити з-поміж викладачів та вчителів фізичної культури. У такому разі ми отримаємо змогу дослідити вимірювану якість у двох аспектах: як з позицій майбутніх колег, так і з позицій науково-педагогічних працівників вищої школи.

Вважаємо за доцільне організувати асесмент-центру в межах нашого дослідження на виробничій практиці у 8-му семестрі у два етапи: теоретичний

та практичний. На першому етапі студентам мають бути видані форми й тести для заповнення, на роботу з якими відводиться визначений час. Додаткових питань при цьому не передбачено, оскільки весь зміст роботи є оцінним. На другому етапі, відповідно до програми практики, студенти мають бути залучені до квазіпрофесійної діяльності, яка стане предметом оцінювання з боку асесорів.

За нашим очікуванням, комплексне оцінювання готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у форматі асесмент-центру дасть змогу найбільш раціональним способом «вписати» заходи дослідно-експериментальної роботи в освітній процес.

Серед методів асесмент-центру в нашому дослідженні визначено міждисциплінарний тест знань (відповідає контекстному критерію), авторський особистісний опитувальник (співвідноситься з особистісним критерієм), бланк експертного оцінювання (співвідноситься з інтерактивним критерієм).

При доборі методів асесмент-центру ми виходили з таких міркувань.

Обираючи діагностичним засобом тестування знань, ми брали до уваги, що воно дає змогу за мінімальний час отримати надійні результати контролю знань. Також саме тестування легко організувати, при цьому проконтролювати відсутність у студентів додаткових джерел інформації.

Важливою перевагою тестування є те, що воно надає викладачу інформацію про результати освітнього процесу, аналізуючи яку, він може змінювати форми й методи навчання з урахуванням індивідуальних особливостей здобувачів освіти, а також позитивно впливає на мотивацію студентів, створюючи творчу атмосферу змагальності.

Зважаючи на останні міркування, розроблено тест, що включає два блоки. Перший блок присвячений оцінці знання конфліктогенів; другий – розумінню соціальної природи конфлікту. Цей тест подано в Додатку Д.

Розроблений нами тест має міждисциплінарний характер. Він інтегрує питання, пов'язані зі змістом таких дисциплін: «Вступ до спеціальності»,

«Психологія фізичної культури і спорту», «Педагогіка фізичної культури і спорту».

За кожною шкалою тест мав 15 запитань. Зазначимо, що при тестуванні знань показником слугувала кількість правильних відповідей. Кожна правильна відповідь оцінювалася в 1 бал.

З метою нормування тесту нами було проведено пілотне дослідження на вибірці студентів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) ($n=32$).

Після отримання масиву даних нами визначено шкалу рівнів готовності до попередження конфліктів. Ми виходили з того, що вибірка емпіричних даних є нормальною (нормальність вибірки перевірялася візуально, за допомогою гістограми), і тому для стандартизації методики визначення індексу інформаційної культури було обрано метод на основі визначення середнього арифметичного (m) і стандартного відхилення (σ).

Межу низьких балів визначено на основі: $m - \frac{2}{3}\sigma$; межа високих балів – $m + \frac{2}{3}\sigma$. При такому способі нормування середньому рівню відповідало 50% результатів вибірки [126].

Отже, з використанням описаного підходу встановлено такі межі рівнів знань: низький – 0–12 балів; середній 13–23 бали; високий – 24–30 балів.

На основі обґрунтованих критеріїв та показників адекватнимі доцільним методом оцінювання готовності майбутніх учителів фізичної культури до запобігання конфліктам визнано експертне оцінювання студентів.

Як було зазначено, за нашим задумом, таке оцінювання має відбуватися на основі спостереження асесорів за квазіпрофесійною діяльністю майбутніх учителів фізичної культури на навчальній практиці.

Основою методики став бланк оцінювання готовності студентів до попередження конфліктів, наведений у Додатку А.

Бланк відображав дві шкали – «Володіння психологічними прийомами безконфліктного спілкування» (пункти: уміння уникати конфліктогенів у словообігу; гідність поведінки при провокаціях з боку інших

суб'єктів;емпатійність – уміння поставити себе на місце інших суб'єктів;доброзичливість та повага до інших суб'єктів;врівноваженість, спокій та впевненість у поведінці;ініціативність у спілкуванні;тактовність) та «Кмітливність» (пункти: здатність коротко та лаконічно показати, що вчитель не дасть помикати собою;уміння знайти вихід зі складної педагогічної ситуації, не втрачаючи присутності духу;здатність перебудувати свою діяльність відповідно до умов, що змінилися;здатність до несподіваних, проте педагогічно доцільних дій;уміння використовувати гумор для відстоювання своєї незалежності;здатність до швидкої реакції на випад у свою адресу;відсутність страху перед конфронтацією).

За кожним пунктом експерт мав змогу виставити бал – від 1 до 5.

Таким чином, за кожною шкалою максимальна оцінка становила 35 балів. Загалом за методикою максимальна кількість балів, яку могли отримати студенти, – 70.

На основі використання методу визначення середнього арифметичного та стандартного відхилення нормування методики на вибірці майбутніх учителів фізичної культури (n=32) дало змогу встановити межі низького, середнього та високого рівнів готовності до попередження конфліктів: низький – 0–21 бал; середній – 22–52 бали; високий – 53–70 балів (Додаток А).

Третім елементом діагностичного комплексу стала авторська методика дослідження готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності. Вона являє собою опитувальник, під час розробки якого проведено процедури валідизації та стандартизації. За основу пунктів опитувальника було взято окремі шкали опитувальника «Рівень педагогічної майстерності майстра виробничого навчання ПТНЗ» В. Ковальчука [69].

Аналіз цього інструменту виявив, що *ціннісна та психофізична* його шкали за контекстом співвідносяться з такими поняттями, як «педагогічний артистизм» і «здатність до володіння собою в педагогічних ситуаціях». Вважаємо, що це дає підстави використати пункти названих шкал для

розроблення інструменту оцінювання готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів за особистісним критерієм [69, с. 262].

Хоча нами за основу було взято пункти опитувальника В. Ковальчука, відповідно до традицій створення тестів-опитувальників (П. Клайн [66], І. Кондаков [73] та ін.), конструювання нашого інструменту включало такі етапи:

- формулювання пунктів опитувальника відповідно до визначених шкал;
- оцінювання ефективності використання окремого пункту опитувальника й видалення пунктів, що не задовольняють критерію інформативності;
- оцінювання зовнішньої валідності;
- визначення норм опитувальника [73].

Кінцевий варіант авторського опитувальника подано в Додатку Д. Він містить 30 тверджень (15 – за шкалою «Педагогічний артистизм» та 15 – за шкалою «Здатність до саморегуляції у конфліктних ситуаціях»). Кожне з тверджень співвіднесено з 5-бальною шкалою Лейкарта.

Таким чином, за кожною із шкал максимальна оцінка становить 75 балів, а за загальною шкалою – 150.

Межі низького, середнього та високого рівнів готовності до попередження конфліктів мають такий вигляд:

- за шкалою «Педагогічний артистизм»: 0–20 балів – низький рівень; 21–55 балів – середній рівень; 56–75 балів – високий рівень;
- за шкалою «Здатність до саморегуляції у конфліктних ситуаціях»: 0–21 бал – низький рівень; 22–56 балів – середній рівень; 57–75 балів – високий рівень;
- за загальною шкалою – 0–40 балів – низький; 41–112 балів – середній; 113–150 балів – високий рівень.

Окремо зосередимо увагу на засобі оцінювання, який використано нами як інструмент встановлення зовнішньої валідності обраних методик.

У нашому дослідженні таким засобом стала методика «Визначення стилю поведінки у конфліктній ситуації» К. Томаса.

Ця методика заснована на припущенні, що є п'ять способів регулювання конфліктів, визначених на основі двох основоположних критеріїв: кооперація і напористість. Це такі способи регулювання:

- *змагання* (конкуренція) – прагнення добитися своїх інтересів на шкоду іншому;
- *пристосування* – принесення в жертву власних інтересів заради іншого;
- *компроміс* – угода на основі взаємних поступок; пропозиція варіанта, що знімає виниклу суперечність;
- *уникнення* – відсутність прагнення до кооперації й відсутність тенденції до досягнення власної мети;
- *співпраця* – учасники ситуації приходять до альтернативи, що повністю задовольняє інтереси обох сторін.

В опитувальнику з виявлення типових форм поведінки К. Томас описує кожний з п'яти перерахованих можливих варіантів 12 думками про поведінку індивіда в конфліктній ситуації. У різних поєднаннях вони згруповані в 30 пар, у кожній з яких респонденту пропонується вибрати ту думку, яка є найбільш типовою для характеристики його поведінки. Відповіді на питання заносяться до бланка.

Використання інструменту К. Томаса дало нам змогу отримати варіативні ряди за п'ятьма показниками й виявити кореляційні зв'язки, визначені за цією методикою, з результатами тестування знань, експертного оцінювання та авторського опитувальника.

У результаті описаних дій встановлено, що підсумкові шкали методик нашого діагностичного комплексу мають позитивну кореляцію із шкалами «Компроміс» і «Співпраця» методики К. Томаса та негативну кореляцію із шкалами «Пристосування» та «Уникнення» цієї методики.

Це дає підстави вважати, що розроблені нами методики є валідними.

Описаний вище діагностичний інструментарій узагальнено в табл. 3.1.

**Методика оцінювання готовності майбутніх учителів фізичної культури
до попередження конфліктів у професійній діяльності**

Критерії	Показники	Засоби оцінювання	Засіб перевірки валідності
Контекстний	Знання конфліктогенів	Міждисциплінарний тест знань. Блок А	Методика «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації» (К. Томас)
	Розуміння соціальної природи конфлікту	Міждисциплінарний тест знань. Блок Б	
Особистісний	Педагогічний артистизм	Авторська методика самооцінювання готовності до попередження конфліктів. Шкала 1	
	Здатність до саморегуляції конфліктних ситуаціях	Авторська методика самооцінювання готовності до попередження конфліктів. Шкала 2	
Інтерактний	Володіння психологічними прийомами безконфліктного спілкування	Експертна оцінка. Шкала 1	
	Кмітливість	Експертна оцінка. Шкала 2	

Суб'єктивна оцінка відмінностей між здобувачами освіти, які належать до типологічних груп, що відповідають вищезазначеним рівням, свідчить, що:

– за контекстним критерієм **високий** рівень готовності до попередження конфліктів виражається в тому, що студент: може дати характеристику, а також пояснити механізм дії соціальних чинників (висловлювань, дій або бездіяльності), що стають причиною конфліктів між людьми; здатен пояснити характер суперечностей, що виникають між соціальними суб'єктами, а також роль розв'язання цих суперечностей у контексті функціонування соціуму. **Середній** рівень цієї готовності виражається в тому, що здобувач освіти: може

назвати конфліктогени, дати часткову їхню характеристику; інтуїтивно відчуває наявність соціальних суперечностей, що потенційно можуть бути приводом до конфлікту, проте не може пояснити їхнє суспільного значення. **Низький** рівень готовності за цим критерієм визначається тим, що майбутній учитель фізичної культури не може ані назвати конфліктогени, ані дати їм характеристику. Також він не розуміє суперечностей, що виникають між соціальними суб'єктами, тому не може описати їх роль у функціонуванні соціуму;

– за особистісним критерієм **високий** рівень готовності до попередження конфліктів виражається в тому, що майбутній учитель фізичної культури: уміє артистично виражати свої думки та почуття, незважаючи на ступінь напруженості ситуації; демонструє психічну та емоційну рівновагу в потенційно конфліктних ситуаціях; зберігає суб'єктність і гідність при спрямуванні своїх дій на уникнення конфлікту. **Середній** рівень цієї готовності виражається в тому, що здобувач освіти: інколи артистично виражає свої думки та почуття в педагогічних ситуаціях, не пов'язаних із напруженням волі та емоцій; демонструє стабільний психічний та емоційний стан у різних ситуаціях освітнього процесу; намагається уникнути конфлікту, зберігаючи суб'єктність та гідність лише за сприятливих обставин. **Низький** рівень готовності за цим критерієм визначається тим, що здобувач освіти не може артистично виразити свої думки, почуття та емоції в будь-яких ситуаціях. Він не може доцільно контролювати свій психічний та емоційний стан під час виконання професійних функцій; його дії не спрямовані на попередження конфлікту, при цьому він часто піддається на провокації, втрачаючи суб'єктність та гідність;

– за інтерактивним критерієм **високий** рівень готовності до попередження конфліктів виражається в тому, що студент **володіє** психологічними прийомами запобігання, керування та розв'язання конфліктів, не виходячи за правила дискурсу, у якому відбувається та чи інша соціальна взаємодія; уміє нетривіально й дотепно вирішувати конфліктні ситуації наявними інструментами або ресурсами; здатен до сміливих, нестандартних вирішень проблем, пов'язаних із спілкуванням. **Середній** рівень цієї готовності

виражається в тому, що здобувач освіти: ситуативно використовує прийоми запобігання, керування та розв'язання конфліктів, хоча інколи йому вдається дотепно розв'язувати конфліктні ситуації; варіанти вирішення проблем, що виникають у спілкуванні, відрізняються стандартністю. **Низький** рівень готовності за цим критерієм визначається тим, що майбутній учитель фізичної культури зовсім не використовує прийомів запобігання, керування та розв'язання конфліктів; не може вирішувати проблем, що виникають у спілкуванні.

Таким чином, теоретичні пошуки й пілотні дослідження, хід і результати яких викладені в цьому підрозділі дисертації, заклали емпіричні основи педагогічного експерименту, зокрема:

– визначено критерії та показники. При цьому показниками контекстного критерію є: розуміння соціальної природи конфлікту; знання конфліктогенів (слів, дій або їх відсутності, поведінкових актів чи поведінки в цілому, котрі можуть привести до конфлікту); показники особистісного критерію – здатність до саморегуляції в складних, конфліктних ситуаціях; педагогічний артистизм; показниками інтерактивного критерію є: володіння психологічними прийомами безконфліктного спілкування; кмітливість;

– розроблено й стандартизовано засоби оцінювання: міждисциплінарний тест знань (відповідає контекстному критерію), авторський особистісний опитувальник (співвідноситься з особистісним критерієм), бланк експертного оцінювання (співвідноситься з інтерактивним критерієм);

– описано характеристики типологічних груп, що відповідають високому, середньому та низькому рівням готовності до попередження конфліктів.

3.2. Дизайн дослідження та особливості дослідно-експериментальної роботи

Оскільки вчитель фізичної культури обов'язково стикатиметься з конфліктними ситуаціями під час виконання своїх професійних ролей і функцій, на перше місце виходить його здатність попереджувати конфлікти, адже така діяльність є менш ресурсоємною, ніж відстоювання суб'єктної позиції в суперечці, а також більш конструктивною, ніж подолання наслідків конфліктної ситуації.

Зважаючи на сказане, доведено, що підготовка до запобігання конфліктам має бути пріоритетним завданням професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Для перевірки ефективності авторських інновацій у контексті формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів проведено роботу, у ході якої перевірено ефективність запропонованих педагогічних умов, моделі та методичного забезпечення освітнього процесу.

Дослідно-експериментальна робота інтегрувала три взаємопов'язані етапи.

На першому етапі (2015 р.) на основі вивчення стану проблеми в науково-педагогічній і методичній літературі визначено об'єкт, предмет, мету й сформульовано завдання дослідження; розроблено критерії, показники та методику оцінювання готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів.

На другому етапі (2015–2016 рр.) проведено пілотні дослідження, розроблено педагогічні умови й методичне забезпечення формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів.

На третьому етапі (2016–2020 рр.) проведено педагогічний експеримент, у ході якого перевірено ефективність авторських ідей, проаналізовано та систематизовано емпіричні результати, сформульовано висновки.

Місією педагогічного експерименту стало встановлення впливу визначених педагогічних умов на формування готовності до попередження конфліктів у майбутніх учителів фізичного виховання. Експеримент проведено під нашим керівництвом за участю науково-педагогічних працівників Класичного приватного університету (експериментальний ЗВО) та Запорізького національного університету (контрольний ЗВО).

Вибірки в контрольному й експериментальному ЗВО були вирівняні за кількістю осіб, частотним розподілом статі респондентів, а також відношенням до спортивної діяльності. Зокрема, співвідношення студентів, які на III курсі продовжували активно займатися спортом та виступати на змаганнях, дорівнювало також 60/40%.

За підсумком процедури вирівнювання вибірок кількість студентів у кожній з них становила 29 осіб (10 дівчат та 19 юнаків). Усього в педагогічному експерименті взяли участь 58 майбутніх учителів фізичної культури.

Є підстави вважати, що за контингентом групи студентів, які брали участь у дослідженні, були типовими для закладів освіти, у яких здійснюють підготовку майбутніх учителів фізичної культури.

Умови навчання (кваліфікація науково-педагогічних працівників, матеріальна база тощо) в експериментальному та контрольному закладах у багатьох аспектах були схожими. Здобувачі освіти не знали, що беруть участь в експерименті, що зумовлювало однакове ставлення до участі в дослідженні.

Вимірювання готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів відбувалося на початку та наприкінці експерименту в незалежних вибірках, що належали експериментальному та контрольному ЗВО в 2016 р. та 2020 р. Такий план експерименту обрано, спираючись на розроблені й перевірені на практиці схеми експериментальних досліджень.

При цьому залежною змінною визначено рівень готовності майбутніх учителів до попередження конфліктів. Незалежною змінною – різні

(інноваційний і традиційний) варіанти навчального процесу майбутніх учителів фізичної культури.

Збір експериментальних даних у здобувачів освіти проводився з використанням методики оцінювання, що інтегрувала: міждисциплінарний тест знань (співвідноситься з контекстним критерієм), авторський особистісний опитувальник (співвідноситься з особистісним критерієм), бланк експертного оцінювання (співвідноситься з інтерактивним критерієм). Також у ході дослідження для підтвердження валідності використаних засобів використано інструмент «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації» К. Томаса.

Вимірювання результативної ознаки проведено у 2020 та 2016 рр. наприкінці науково-педагогічної практики у 4-му семестрі.

Рівень цієї готовності вимірювався за порядковою шкалою.

Відповідно до специфіки цієї шкали для встановлення відмінностей між вибірками експериментального та контрольного ЗВО використано статистичний критерій Манна-Уїтні (U критерій), що являє собою непараметричну альтернативу t-критерію для незалежних вибірок. Таке рішення прийнято з огляду на відсутність у методі порівняння даних за критерієм Манна-Уїтні обмежень, пов'язаних з нормальністю розподілу даних у вибірці та її обсягом [188].

В експериментальному ЗВО дослідна робота включала повномасштабну реалізацію авторського задуму з формування студентів готовності до попередження конфліктів. Організація освітнього процесу в контрольному ЗВО не відрізнялася від такої організації в більшості закладів вищої освіти нашої країни.

Опишемо організаційні й методичні особливості освітнього процесу, спрямованого на формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів.

Першою складовою освітньої програми, безпосередньо спрямованою на підготовку до попередження конфліктів, став модуль «Особистість учителя

фізичної культури та особливості його професійних взаємин» дисципліни «Вступ до спеціальності», 1-й сем.

Мета цього модуля полягала у створенні в студентів уявлень про місію вчителя фізичної культури, а також про чинники, що заважають реалізації цієї місії. Також у цьому модулі відбувалося знайомство студентів з особливостями професійних комунікацій учителя фізичної культури.

Зміст модуля розкритов трьох темах: «Вчитель фізичної культури як суб'єкт професійної діяльності», «Соціальні суперечності у роботі вчителя фізичної культури», «Характеристика професійних взаємин учителя фізичної культури».

У рамках кожної теми було проведено 2 год. лекційних занять, 2 год. практичних занять, 6 год. самостійної роботи.

Лекція першої теми модуля – «Вчитель фізичної культури як суб'єкт професійної діяльності» – проходила в традиційному форматі за таким планом: професійна діяльність як середовище для самореалізації й соціального самоствердження; особливості роботи вчителя фізичної культури; соціальна, професійна та особистісна позиції вчителя фізичної культури; відмінності між соціальною й професійною компетентностями; приклади прояву вчителями фізичної культури своєї позиції; суперечності між «здатен і потрібно» та «хочу і можна» як чинники особистісного розвитку вчителя фізичної культури.

Лекція розкривала зміст таких понять, як «професійна діяльність», «соціальне самоствердження», «особистісна позиція» та ін. При розкритті цих понять підкреслювали роль конфліктів як фактора розвитку людини, яка в діяльності й спілкуванні відкривається іншим людям.

Лекцію супроводжувала презентація, у якій було відображено загальну логіку матеріалу, зв'язки між використаними поняттями, а також ілюстрації до основних тез теми.

Практичне заняття за цією темою було присвячене визначенню бажаних та небажаних рис учителя фізичної культури з наступним обговоренням отриманих результатів. У результаті цього заняття здобувачі освіти дійшли висновку, що вчитель фізичної культури має бути, перш за все, принциповим, цілеспрямованим (у професійному плані), а також справедливим. При цьому ці риси не повинні переходити в упертість, байдужість до результатів роботи та самодурство.

У ході дискусії акцентовано на тому, що прояв учителем фізичної культури своєї позиції (яку він зобов'язаний приймати відповідно до свого статусу) є причиною зіткнення з позиціями інших соціальних суб'єктів, що часто стає причиною конструктивних і неконструктивних конфліктів.

Самостійна робота в рамках теми передбачала опрацювання джерел інтернету (художніх творів, дисертацій, методичних матеріалів тощо) з наступною підготовкою студентами есе за темою «Місія сучасного вчителя фізичної культури». Підготовлене есе подавали викладачу на перевірку через модуль «Завдання» платформи Moodle.

Лекція за другою темою «Соціальні суперечності у роботі вчителя фізичної культури» проходило за таким планом: сутність соціальної суперечності; теорії соціального конфлікту; суперечності між позиціями суб'єктів як потенційна основа конфлікту; девіантна поведінка й насилля в освітніх закладах.

Зміст лекції підкреслював тези про те, що функціонування особистості в суспільстві обов'язково стикається із закономірними суперечностями, тому ефективність професійної діяльності вчителя фізичної культури безпосередньо залежить від того, наскільки він готовий до подолання цих суперечностей.

Лекція проходила в традиційному форматі й супроводжувалася презентацією. По суті, читання більшої частини лекції являло собою коментар до її змісту, який наочно був поданий на екрані.

Наприкінці лекції студенти мали змогу поставити викладачу питання за темою, на які отримали вичерпну відповідь.

Практичне заняття за цією темою передбачало роботу студентів у мікрогрупах, завданням якої було визначення й характеристика соціальних суперечностей, які виникають у взаємодії типу: учитель-учень; учень-учень; учень-колектив тощо.

Присутні на занятті розділялися на групи по 2–3 студенти та у процесі обговорення між собою давали визначення ним суперечностям текстову характеристику. Наприкінці заняття мікрогрупи презентували свої напрацювання.

При цьому викладач намагався організувати виконання завдань у мікрогрупах так, щоб досягти оптимального рівня конфліктності в спілкуванні студентів між собою.

Особливістю роботи з визначення та характеристики суперечностей було те, що ця робота продовжувалася в дистанційному форматі з використанням модуля «Форум» платформи «Moodle». Через цю платформу до роботи також були залучені студенти, які з різних причин не могли брати участь практичному занятті (наприклад, під час його проведення були на змаганнях або зборах).

Самостійна робота в межах теми «Соціальні суперечності у роботі вчителя фізичної культури» спрямована на опрацювання джерел інтернету. Підсумком цієї роботи стала підготовка конспекту основних ідей авторів опрацьованих матеріалів у формі реферату та відправлення його на перевірку викладачу через модуль «Завдання» платформи «Moodle».

У рамках третьої теми «Характеристика професійних взаємин учителя фізичної культури» лекція проходила за таким планом: сутність і визначення людських стосунків; відносини вчителя фізичної культури в контексті влади;

місце гуманності у відносинах учителя фізичної культури з іншими суб'єктами; види взаємин у професійній діяльності вчителя фізичної культури.

При викладанні матеріалу цієї теми наголошувалось на тому, що взаємини вчителя фізичної культури з іншими суб'єктами його професійної діяльності дозволяють не тільки реалізуватися йому як особистості, а й є засобом самоствердження інших людей, за рахунок впливу на його особисті позиції, переконання, а також дії. Це потребує від учителя спеціальних знань і умінь для оптимізації обміну такими «особистими змістами», а також особливої тактовності та вмінь створення сприятливого морально-психологічного клімату в колективі.

Лекція відбувалася у традиційному форматі з використанням презентації. Особливістю лекції було те, що наприкінці викладачем було проведено письмове експрес-опитування за основними тезами лекції.

Практичне заняття за цією темою передбачало проведення ділової гри, що давала змогу відчувати майбутнім учителям фізичної культури почуття, думки, мотиви вчителя фізичної культури під час виконання професійних ролей.

В основу цієї гри були покладені конкретні ситуації, можливі на уроках фізичної культури.

Ситуація 1. Знайомство із класом – учитель починає урок фізичної культури в класі, де працює вперше.

Ситуація 2. Вітання. Несподівано до спортивного залу заходить учень, що запізнився тому не може брати участі в занятті. Діти дивляться на Вас. Дійте, реагуйте.

Ситуація 3. Учитель має за мету щось розповісти класу на початку уроку. Розповідь розпочинається, наприклад, так: «Діти, я хочу розповісти вам...» Завдання «вчителя» – привернути увагу учнів до розповіді, установити контакт з аудиторією, продумати вираз обличчя, позу, жести.

Ситуація 4. Наприкінці заняття «учитель» коментує виконання вправ та інші дії когось з «учнів» на уроці, мотивує оцінку.

Ситуація 5. Пояснення вчителем виконання нової вправи, під час якого потрібно водночас контролювати свою невербальну поведінку та поведінку в «класі».

Ситуація 6. Проведення батьківських зборів, під час яких потрібно відзначити найкращих та найгірших учнів, аргументуючи свою позицію.

Ситуація 7. Педагогічна рада, на якій «учитель фізичної культури» має схилити думку колег до своєї позиції стосовно проведення якогось заходу.

При розігруванні цих ситуацій студенти по черзі виконували ролі «вчителя», «учнів», «колег», «батьків».

Перед розігруванням ситуацій у ролі «вчителя» студенти отримували такі цільові настанови:

- продумати, який стиль поведінки буде найбільшою мірою відповідати заданим умовам спілкування з «учнями»;
- придумати, яке враження про себе хотілося б залишити в «учнів», «батьків», «колег» після спілкування з ними;
- домогтися педагогічної доцільності й естетичної привабливості, виразності своїх дій та зовнішнього вигляду [117, с. 155].

Незважаючи на те, що практичне заняття проходило не в спортивному залі, а в аудиторії, розігрування педагогічних ситуацій достатньою мірою відтворювало особливості професійних взаємин учителя фізичної культури.

Самостійна робота в рамках цієї теми передбачала підготовку до практичного заняття з використанням матеріалів ютубу. Зокрема, студенти знаходили фрагменти уроків фізичної культури кращих учителів та аналізували їх на предмет невербальної поведінки. Після цього намагалися відпрацювати міміку, жести, невербальні знаки, необхідні для ефективного проведення уроку фізичної культури.

Зауважимо, що загальною особливістю модуля «Особистість учителя фізичної культури та особливості його професійних взаємин» було те, що його зміст було подано здобувачам освіти в різних формах: друкованій (конспекти лекцій, методичні вказівки до практичних занять і самостійної роботи), наочній

(відеозапис лекції, презентація на основі її змісту) та цифровій, доступ до якої забезпечено через платформу Moodle.

Наступним компонентом освітньої програми, який став логічним продовженням процесу формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів, став модуль «Сутність професійного конфлікту та основні конфліктогени у професійній діяльності вчителя фізичної культури», який було інтегровано в зміст дисципліни «Психологія фізичної культури і спорту» у 2-му семестрі.

Мета цього модуля полягала у формуванні в студентів знань про сутність конфлікту, а також сучасні напрацювання конфліктології як науки, предметом вивчення якої є соціальний конфлікт; класифікації конфліктів; основні чинники, що є причиною конфліктів у роботі вчителя фізичної культури.

Зміст модуля розкривався в трьох темах: «Визначення і соціальна природа конфлікту», «Види конфліктів», «Основні конфліктогени у професійній діяльності вчителя фізичної культури», кожна з яких передбачала 2 год. лекційних занять, 2 год. практичних занять, а також 6 год. самостійної роботи.

Перша тема модуля – «Визначення і соціальна природа конфлікту, види конфліктів» – розпочиналася лекцією, що проходила за таким планом: визначення конфліктів; еволюція поняття «конфлікт»; конфлікт з погляду соціології (К. Боулдінг, Л. Козер, Р. Дарендорф), філософії (Г. Гегель, Л. Гумплович, Г. Зіммель, К. Маркс, Г. Спенсер), психології (А. Адлер, З. Фрейд, Е. Еріксон, К. Юнг) та педагогіки (А. Макаренко); деструктивні та конструктивні функції конфлікту; класифікація конфліктів (міжособистісні, міжгрупові, особистість-група тощо); попередження конфліктів як окрема діяльність.

Основними цілями лекції було формування в студентів загального уявлення про конфліктологію, історію її виникнення та становлення основних положень цієї науки.

Практичне заняття в межах теми було присвячено виконанню декількох завдань з елементами психологічного тренінгу.

Зокрема, студенти поділялися на дві групи. Завданням першої команди було записати якомога більше позитивних наслідків конфліктних ситуацій, друга команда описувала негативні наслідки конфліктів. Для цього групимали по 10 хв.

Далі кожна група оголошувала свій список, а викладач фіксував його на дошці. Якщо в команди суперників виникають питання й зауваження, то вони можуть їх озвучити, але після того, як команда повністю закінчить свою відповідь.

У результаті проведеної роботи студентами були визначені такі позитивні підсумки конфліктів: конфлікт розкриває «слабку ланку» в стосунках; дає можливість виявити приховане ставлення; дає можливість виплеснути негативні емоції, знявши тим самим напругу; ініціює перегляд думок суб'єктів простан речей, який здавався звичним; сприяє згуртуванню колективу при протиборстві із зовнішнім середовищем.

Також було визначено негативні моменти, пов'язані з конфліктами. Зокрема, такими стали: негативні емоційні переживання, шкідливі для здоров'я; порушення ділових і особистих взаємин між людьми, зниження дисципліни у колективі; погіршення соціально-психологічного клімату; погіршення якості сумісної та індивідуальної роботи; складне відновлення ділових відносин; формування уявлення про переможців або переможених як про ворогів; відчутні витрати часу на післяконфліктні переживання тощо.

Виконане завдання доповнювалося виокремленням з практики учителів фізичної культури типових конфліктних ситуацій у взаєминах «учитель-учень», «учитель-учитель», «учитель-батьки» тощо, що могли стати предметом дискусії. Студенти в мікрогрупах (3–5 осіб) аналізували ситуацію, приймали відповідне рішення й пропонували його для обговорення.

Самостійна робота за темою проходила з використанням модуля «Вікі» платформи Moodle та була спрямована на спільне формулювання основних

дефініції теми: конфлікт і соціальний суб'єкт, а також складення студентами класифікації конфліктів за різними критеріями (суб'єктний, часовий, побутовий тощо).

У процесі самостійної роботи студенти вносили свої пропозиції щодо визначених дефініцій та класифікацій, маючи при цьому змогу коментувати та редагувати записи інших студентів, здійснюючи таким чином спільну роботу над глосарієм.

Ще одним завданням самостійної роботи став конфліктологічний практикум, що полягав в опрацюванні дидактичного матеріалу, поданого в Додатку Д.

На основі опису трьох конфліктних ситуацій студенти мали визначити формулу конфлікту, позначити на тривимірній моделі стратегії поведінки в конфлікті, а також встановити відповідності між типом конфліктів та характером суперечностей, що до нього приводять.

Результати самостійної роботи надсилалися викладачу через модуль «Завдання» платформи Moodle.

Друга тема модуля – «Основні конфліктогени у професійній діяльності вчителя фізичної культури» – розпочиналася лекцією, що проходила за таким планом: особливості конфліктологічного знання в педагогіці; актуальність формування конфліктологічної компетентності педагога; джерела, причини, функції наслідки освітніх конфліктів; формула конфлікту; поняття конфліктогену; чотири способи вирішення конфліктів.

Практичне заняття в межах теми проходило з елементами тренінгу. Зокрема, на ньому виконували вправу «Іншими словами». Студентам пропонували попрацювати над неконструктивними установками в спілкуванні з іншими людьми, які найчастіше призводять до виникнення або ускладнення конфлікту. Адже зазвичай нас виводить із себе, коли інша людина говорить нам фрази типу: «Ти повинен...», «Це твій обов'язок...», «З тобою неможливо розмовляти...», «Ти безвідповідальна людина» тощо.

Подібні висловлювання призводять до виникнення бар'єрів спілкування, збільшення соціальної напруги. Тому дуже важливо, особливо в спілкуванні, відстежувати неконструктивні установки.

Вправу виконувалия таким чином.

Викладач роздавав листи з висловлюваннями, які потрібно було перефразувати з неконструктивних тверджень у конструктивні. Наприклад, «Ти повинен принести мені книгу» (Я була б рада, якби ти приніс мені книгу); «Він повинен піклуватися про мене» («Мені хочеться, щоб він піклувався про мене»); «Ти не повинна була ходити на ту вечірку» («Я б вважав за краще, щоб ти не ходила на вечірку»); «Ти жодного разу в житті для мене нічого не зробила!» («Мені не вистачає уваги й турботи з твого боку»); «Ти повинна була передбачати можливі труднощі» («Мені хотілося, щоб ти передбачала можливі труднощі»); «Мене образили!» («Я вважала за краще образитися»); «Мене примусили» («Я не зуміла відмовитися»); «Він – впертий осел» («Я не зміг переконати його»); «Він мене принизив» («Мені було неприємно»); «Припини мене дратувати!» («Я починаю злитися»); «Ти повинна мені дати програму, книгу» («Мені хотілося б, щоб ти дала мені програму, книгу») [6].

Після того, як завдання було виконане, студенти під керівництвом викладача переходили до обговорення, у процесі якого виявилось, що ці фрази достатньо складно перефразувати.

Підсумком виконання вправи став висновок про те, що успішне вирішення будь-якої конфліктної ситуації пов'язане з використанням евфемізмів – нейтральних за змістом і емоційним «навантаженням» описових виразів для заміни, можливо, більш точних, але образливих слів.

Самостійна робота в рамках цієї теми була спрямована на визначення чинників, що приводять до виникнення конфліктів.

Самостійна робота проходила з використанням модуля «Форум» платформи Moodle, що дозволяє учасникам здійснювати асинхронні дискусії, тобто дискусії, які відбуваються протягом тривалого періоду часу. У нашому випадку модуль «Форум» використовувався для створення спільного простору

для студентів, об'єднаних виконанням одного завдання в режимі онлайн, започаткованого під час особистого спілкування на лекції. Модератором цього форуму був викладач дисципліни «Психологія фізичної культури і спорту».

Зауважимо, що до виконання цього завдання були залучені також і ті студенти, які не були присутніми на лекції та практичному занятті.

За результатами виконаної роботи було встановлено, що, на думку студентів, виникнення конфліктів у професійній діяльності вчителя фізичної культури часто пов'язане з: відсутністю в учнів мотивації до занять фізичною культурою, що формує пасивний і виконавчий характер їхньої діяльності на уроках; переконаністю деяких учителів у тому, що їх єдиним професійним завданням є розвиток рухових якостей школярів, а, відтак, основою професійної діяльності має бути примушення учнів до виконання рухових вправ; заниженням статусу вчителя фізичної культури в суспільній свідомості; байдужим ставленням деяких учителів фізичної культури до процесу й результатів своєї професійної діяльності.

Третя тема модуля – «Особливості конфліктів у роботі вчителя фізичної культури» – розпочиналася лекцією, що проходила за таким планом: характеристика суб'єктів професійної діяльності вчителя фізичної культури з погляду конфліктності; типи потенційно конфліктних ситуацій у професійній діяльності вчителя фізичної культури; конфлікти в міжособистісних стосунках «учитель-учні», «учитель-батьки», «учитель-учитель», «учитель-адміністрація»; поведінка вчителя фізичної культури в різних типах конфліктів; внутрішньоособистісний конфлікт педагога і його вплив на взаємини з учнями й колегами.

При викладанні навчального матеріала особливу увагу студентів звертали на те, що типовою причиною конфліктів у роботі вчителя фізичної культури є необ'єктивне оцінювання учнів.

У рамках самостійної роботи до теми кожен зі студентів мав написати якусь історію про конфлікт між учителем фізичної культури, свідком або учасником якої йому довелося бути. Цю історію студенти мали використати на

практичному занятті для визначення й формулювання особливостей професійної діяльності вчителя фізичної культури в контексті виникнення конфліктів.

Практичне заняття в межах теми було присвячено виявленню особливостей конфліктів у роботі вчителя фізичної культури. На цьому занятті зачитували історії, описані студентами. Після цього відбувався їх аналіз за таким алгоритмом: суперечності, що привели до конфлікту, – привід (інцидент) – «остання крапля» – конфліктна ситуація – наслідки. У разі, якщо в розповіді студентів не вистачало чогось із цієї формули, потрібно було уявити відповідні моменти та описати їх.

Після виконання цього завдання відбувалося обговорення. Основними тезами цього обговорення стали такі думки.

Розвиток конфлікту в роботі вчителя фізичної культури часто нагадує сніжний ком. Недбало кинута фраза переростає в лайку з особистими образами, навішуванням ярликів тощо. Це створює практично непереборні бар'єри в спілкуванні, яким набагато легше запобігти, ніж вирішити конфлікт на стадії його виникнення. Утім, досвідчений учитель фізичної культури деякою мірою пом'якшує напруженість ситуації навіть у тому випадку, коли емоції опонента виходять з-під контролю.

Нарешті, зазначимо, що, як і в попередньому, під час опанування студентами змісту модуля «Сутність професійного конфлікту та основні конфліктогени у професійній діяльності вчителя фізичної культури» студенти мали змогу засвоювати навчальний матеріал різними шляхами, використовуючи при цьому можливості платформи Moodle.

Ще одним компонентом освітньої програми, безпосередньо спрямованим на формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів, виступив модуль «Стратегії попередження конфліктів у роботі вчителя фізичної культури», який було включено до змісту дисципліни «Педагогіка фізичної культури і спорту» у 5-му семестрі.

Мета цього модуля полягала в навчанні студентів дій, спрямованих на попередження конфліктів у професійній діяльності вчителя фізичної культури.

Зміст модуля розкривався в трьох темах: «Ліберальна стратегія попередження педагогічних конфліктів», «Стратегія попередження педагогічних конфліктів, заснована на авторитеті (А. Макаренко)», «Стратегія попередження конфліктів, заснована на досягненні згоди між суб'єктами», кожна з яких передбачала 2 год. лекційних та 2 год. практичних занять, а також 6 год. самостійної роботи.

Перша тема модуля – «Ліберальна стратегія попередження педагогічних конфліктів» – розпочиналася лекцією, що проходила за таким планом: поняття «стратегія» в контексті діяльності з попередження конфліктів; технології запобігання й розв'язання соціально-педагогічних конфліктів; теоретичні засади ліберальної стратегії; уникнення та пристосування як крайній вияв ліберальної стратегії; позитивні та негативні моменти ліберальної стратегії.

Лекція проходила в традиційному форматі, супроводжуючись при цьому демонстрацією відеоматеріалу. Як ілюстрації до змісту лекції використано фрагменти художніх фільмів, у яких представлено різних персонажів у складних соціальних ситуаціях, з яких вони гідно виходили, використовуючи різні психологічні прийоми.

Лекція проходила у форматі лекції-бесіди, під час якої увагу студентів звертали на методи, що сприяють гасінню конфліктів, – прямі й непрямі. До перших належать почергове викладення сутності й причин зіткнення (лише факти, без емоцій, оцінних висловлень і обмовлення); висловлення претензій публічно; застосування адміністративних санкцій; розведення осіб, які конфліктують. Непрямі методи спираються на реалізацію таких підходів: «виходу почуттів» (за К. Роджерсом), «емоційної компенсації», «авторитетного третього», «обміну позиціями», «розширення духовного горизонту», покарання тощо.

Практичне заняття в межах теми було присвячено апробації ліберальної стратегії у штучно створених педагогічних ситуаціях. Для цього студенти брали участь у грі «Згода», яку виконували в парах.

Сутність цієї гри полягає в тому, щоб знайти в словах партнера щось, із чим можна погодитися, і відповісти на його випад (образу, звинувачення, наказ) не протистоянням, що тільки посилить конфлікт, а згодою, при цьому не відступаючи від своєї позиції.

Кожний учасник гри отримував аркуш з одним з таких завдань:

1. «Ти зовсім з глузду з'їхав!» (можлива відповідь: «Іноді може здатися, що я дію не як звичайні люди...»).

2. «Ти ніколи не виконуєш взяті на себе зобов'язання!» (можлива відповідь: «Іноді я виконую свої обіцянки, а іноді мені доводиться їх порушувати...»).

3. «Припини розмовляти зі мною в такому тоні!» («Буває, що мій тон здається образливим для співрозмовника. Водночас...»).

4. «Тут по-справжньому працюю тільки я!» («Так, ви дійсно витрачаєте багато часу й сил на роботу. Проте...»).

Отримавши аркуші, спочатку один учасник виступає в ролі «агресора», а другий намагається перевести діалог у мирне русло, потім вони міняються місцями.

Після того, як усі студенти приміряли на себе різні ролі, відбулося обговорення результатів такого спілкування.

За підсумком обговорення учасники виконання справи дійшли висновку, що в разі виникнення ситуації, у якій відбувається посягання на особисту гідність, один з варіантів поведінки – це відповісти посмішкою (без сарказму чи іронії).

При цьому студенти звернули увагу на те, що використання в діалозі так званих «Ти-тверджень», як правило, підриває взаємини й призводить до виникнення або поглиблення конфлікту. Водночас постерігалось, що використання «Я-твердження» сприймається співрозмовником як акцентування

уваги на відчуттях та емоціях того, хто говорить. Також використання цього твердження повідомляє учасникам спілкування про те, що опонент не збирається мстити або йти на ескалацію ситуації.

Самостійна робота в межах цієї теми була спрямована на рефлексію студентами свого досвіду поведінки в конфлікті. Їм було запропоновано описати письмово якийсь побутовий конфлікт, учасниками якого вони були. Це есе мало містити також опис вирішення конфлікту в контексті п'яти основних стилів (система Томаса-Кілмена):

- конкуренція, за якої одна сторона домінує, інша – втрачає;
- пристосування, у якому домінує інша сторона;
- ухиляння, коли обидві сторони відмовляються від своїх цілей (на певний час);
- компроміс, де обидві сторони від чогось відмовляються, а щось здобувають;
- співпраця/співробітництво – у такому разі ситуація визначається повновому; обидві сторони здобувають більше, ніж втрачають [6, с. 59].

Також пропонувалося описати свої думки й дії в цьому конфлікті.

Після цього студенти мали скласти своєрідний сценарій розмови, спрямованій на вихід з конфліктної ситуації. У цій розмові вони мали відповісти на питання: що відбулося?; які почуття були під час ситуації?; що вони пропонують роботи далі для того, щоб ситуація не повторилася?

Результат роботи пересилався викладачу через модуль «Завдання» платформи Moodle.

Друга тема модуля – «Стратегія попередження педагогічних конфліктів, заснована на авторитеті (А. Макаренко)» – розпочиналася лекцією, що проходила за таким планом: авторитет педагога; сутність педагогічної майстерності; педагогічний такт; приклади попередження конфліктів силою авторитету.

Під час цієї лекції особливу увагу приділяли розкриттю складових педагогічної майстерності вчителя фізичної культури, підкреслювали значення

його психологічної готовності до виконання професійних функцій, а також володіння ним стилями спілкування (авторитарним, ліберальним, демократичним), що мають вираження в мовленні педагога, його міміці, пантоміміці, умінні управляти своїм психічним станом.

Лекція проходила в традиційному форматі. Окремі положення лекції підкріплювали відеофрагментами – епізодами художніх фільмів, у яких відображено різні моменти педагогічної діяльності.

Практичну роботу на занятті проводили у формі рольової гри. Групу було розподілено на підгрупи (4–5 осіб), призначено експертну комісію (2–3 особи). Підгрупам для аналізу запропоновано педагогічні ситуації.

1. Проблема першої ситуації полягала в тому, що потрібно виконати якесь доручення, а виконати його нікому, тому що учні не визнають авторитету вчителя, дисципліна в класі не налагоджена.

Студентам роздавали картки з ролями: учитель або учень-юнак, учень-дівчина.

Перед учасником, якому дісталася роль «учителя», було поставлено завдання знайти шляхи залучення до виконання доручення учнів, не ображаючи їх та не використовуючи насильства. Учням було поставлено завдання обґрунтувати свою відмову. Інші студенти виконували роль спостерігачів.

2. Проблема другої ситуації в тому, що спортсменки жіночої баскетбольної секції під різними приводами відмовляються виконувати необхідні рухові вправи. Завдання вчителя – залучити спортсменок до тренування.

У грі виділено такі ролі: керівник секції, спортсменки.

3. Проблема третьої ситуації полягала в тому, що на початку уроку фізичної культури в класі з 25 учнів були присутні 5. Після початку уроку до спортивного залу почали щохвилини заходити інші учні класу, пояснюючи явно фантастичні причини свого запізнення.

Завдання вчителя – вислухати учня, перевести кожну причину в жарт та залучити учня до якоїсь корисної діяльності на уроці.

У грі виділено такі ролі: учитель, учні.

4. Проблема четвертої ситуації полягала в тому, що вчитель фізичної культури залишається після уроку сам на сам з недисциплінованим учнем, який заважав на занятті, чіплявся до однокласників, коментував дії вчителя тощо.

Завдання вчителя – знайти шляхи для того, щоб це більше не повторилося; завдання учня – ще більше вивести вчителя з рівноваги.

Учасники гри розбиваються на пари учень-учитель. Спілкування проходить на очах в інших учасників гри. Студенти кожної пари міняються ролями.

5. Проблема наступної ситуації була в необхідності вирішення проблеми: або діти будуть навчатися в другу зміну, або будуть вчитися щосуботи.

Кожен студент отримав рольову картку: учитель, який проводить збори; один з батьків, якій виступає за заняття щосуботи; один з батьків, що виступає за заняття у другу зміну.

Кожному з учасників потрібно було вирішити, які аргументи він зможе навести. Він мав бути готовим висловити свою думку чітко, ясно, аргументовано та ввічливо.

6. У розігруванні останньої ситуації беруть участь «учитель» та «учні».

Ситуація полягає в тому, що «вчитель» дає команди, передбачені заздалегідь підготовленим «планом-конспектом» заняття, а «учні» по черзі намагаються йому заважати репліками, фразами, окремими провокаціями. Учитель має реагувати мімікою, словами, вчинками на кожну дію учнів, не порушаючи загальної логіки проведення уроку, не користуючись при цьому будь-якими допоміжними записами.

Мета «учнів» – «зірвати» урок; мета «вчителя» – довести урок до кінця. Заняття вважається «зірваним», коли вчитель вступає в суперечку з окремим учнем або з усім класом і не може її швидко завершити [88, с. 183].

Експертна комісія оцінювала відповіді за такими показниками: ділові, кваліфіковані відповіді; некваліфіковані відповіді; несерйозне, безвідповідальне

ставлення до тих, хто відповідає; активна участь в обговоренні пропозицій інших учасників; критичне ставлення до запропонованих рекомендацій.

Самостійна робота в межах теми проходила з матеріалами інтернету та була спрямована на вивчення біографії А. Макаренка в контексті його способів подолання та запобігання конфліктам.

Також у самостійній роботі в рамках цієї теми студентам пропонувалось ознайомитися з методами та прийомами роботи з важкими дітьми А. Макаренка (метод «вибуху», прийом «обхідний рух»), з напрямками роботи вчителів з такими учнями в сучасній школі.

Так, метод «вибуху», що означає провокування педагогом гострого конфлікту з вихованцем чи групою й використання його в педагогічних цілях (для переходу на вищий рівень взаємин), сприяє виходу на поверхню прихованої, неусвідомленої проблеми, суперечності, призводить до її усвідомлення вихованцем, створює передумови для усвідомленого розв'язання проблеми. Однак цей метод потребує дотримання певних умов: попередній аналіз можливих результатів «вибуху»; оцінка ймовірності «вторинних вибухів»; надзвичайна обережність застосування.

На основі аналізу матеріалів студентам пропонувалося провести порівняння своїх компетентностей із тими, про які писав А. Макаренко.

Результати самостійної роботи передавалися викладачу через платформу Moodle.

Третя тема модуля – «Стратегія попередження конфліктів, заснована на досягненні згоди між суб'єктами» – розпочиналася лекцією, що проходила за таким планом: мікросоціологічні теорії, що описують соціальне функціонування як досягнення згоди; техніка ведення переговорів; пропозиції та вчинки в соціальній взаємодії.

Лекція була проведена у вигляді бесіди. У ході лекційного заняття студентам було запропоновано відповісти на питання: *Що є більш пріоритетним у конфліктній ситуації – досягнення згоди між суб'єктами або торжество справедливості? Що Ви уявляєте, коли думаєте про конфлікт?*

Якщо конфлікт був би квіткою (будинком, одежею), то якою? Запишіть усі слова, що асоціюються у Вас зі словом «конфлікт».

За нашими спостереженнями, така форма сприяла активізації пізнавальних можливостей студентів, поглибленню конфліктологічних умінь, включенню власних сил студентів у процес навчання.

Лекція проходила в традиційному форматі. Наприкінці лекції студенти мали змогу поставити викладачу питання й отримати від нього відповідь.

Практичне заняття у межах теми було присвячено відпрацюванню техніки ведення переговорів.

Розв'язання педагогічних ситуацій проводилося поетапно:

– повідомлення студентам теми й мети заняття, презентація ситуаційного завдання;

– проведення аналізу ситуації, під час якого студенти могли звертатися до викладача за додатковою інформацією, обговорювати між собою зміст ситуації, імовірні шляхи розв'язання, залучаючи теоретичні знання й особистий досвід;

– загальна дискусія, в ході котрої визначалась спрямованість думок, обговорювались прийняті рішення, складалися висновки;

– підведення викладачем підсумків розв'язання ситуаційних завдань.

При розв'язанні цих ситуацій увагу звертали на сформованість конфліктологічних умінь майбутніх учителів фізичної культури – діагностики ситуації, аналізу її розвитку, володіння прийомами та способами запобігання й подолання, а також умінь комунікації та рефлексії.

Самостійна робота проходила з матеріалами інтернету та була спрямована на складення есе, у якому викладено основні ідеї про те, що для обґрунтування справедливості дій у конфліктних ситуаціях, а також для підтвердження або підвищення свого соціального статусу людина, як правило, вдається до спеціальних аргументів, а також про те, що досягнення компромісу між сторонами є можливим у разі, коли кожний з учасників конфлікту керується як метою спільним благом.

Крім модулів обраних дисциплін, процес формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів включав виробничу практику у 6-му семестрі.

Основний зміст цієї практики полягав у проведенні студентами підготовчої частини уроку з фізичної культури у парі з досвідченим учителем.

Також на цій практиці студенти знайомилися з документами планування навчального процесу з предмету «Фізична культура», матеріальною базою школи, її колективом тощо.

Перед тим, як піти на педагогічну практику у 6-му семестрі, студенти отримали такі цільові завдання:

- провести спостереження за взаємодією вчителя з учнями, учнів між собою на уроках; виявити особливості спілкування лідерів та аутсайдерів серед учнів;

- скласти психолого-педагогічну характеристику обраного учня з урахуванням особливостей його взаємодії й спілкування з оточенням;

- розробити та провести бесіду з учнями з урахуванням розв'язання завдань щодо організації безконфліктного спілкування;

- підготувати й провести анкетування вчителів з метою вивчення стилів спілкування, їх впливу на психолого-емоційний клімат у класі;

- зафіксувати під час відвідувань уроків усі репліки вчителя, що звернені до дітей. Проаналізувати, яка частка реплік була «емпатійною», а яка – «неемпатійною» (накази, попередження, зауваження тощо);

- звернути увагу на можливі «конфліктогенні зони», що виникають на уроках фізичного виховання.

На початку практики була проведена конференція, одним з аспектів якої стало ознайомлення студентів з методами запобігання й подолання конфліктів у навчально-виховному процесі закладів середньої освіти.

Особливу увагу студентів звертали на виявлення конфліктних ситуацій на уроках фізичного виховання.

Серед завдань практики, що було безпосередньо спрямовані на формування готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності, – аналіз конфліктів на основі спостереження й фіксації педагогічних ситуацій на основі включеного спостереження з веденням щоденника конфліктів.

Результати спостереження фіксували в спеціальному бланку (Додаток Г).

Таке спостереження являло собою цінний засіб для самооцінки та корекції професійних дій студентів, адже воно стимулювало індивідуальну рефлексію.

Під час спілкування з учнями, учителями, адміністрацією, батьками, а також самостійного проведення студентами підготовчої частини уроків проводилося спостереження, результати якого фіксували в спеціальному щоденнику.

Результати цього спостереження, представлені в модулі «Форум» на платформі «Moodle», давали групі змогу отримувати цінний документальний матеріал для узагальнення емпіричної інформації стосовно професійних конфліктів, а також рефлексії власною діяльністю, що, безумовно, сприяло професійному розвитку майбутніх учителів фізичної культури.

У результаті аналізу щоденників конфліктів, представлених студентами, нами було констатовано, що конфліктності роботі вчителя фізичної культури додають такі її особливості, як: необхідність значної концентрації уваги й вольового напруження, спрямованого на запобігання травмам і перевантаженням учнів, які активно переміщуються по місцю проведення уроку; обов'язковість приділення уваги підбору індивідуального навантаження з урахуванням рівня розвитку рухових якостей і стану здоров'я учнів; необхідність взаємодії не лише з учнями, а й з іншими суб'єктами освітнього процесу: колегами, адміністрацією, батьками учнів.

Спостереження, фіксація та рефлексія конфліктних ситуацій змінювали студентів уявлення про власну особистість. Зокрема, вони усвідомлювали розбіжність між суб'єктивним сприйняттям ситуації й більш об'єктивним її баченням зі сторони.

Підсумком виробничої практики у 6-му семестрі стало те, що студенти познайомилися з найбільш поширеними типами конфліктних ситуацій, а також отримали уявлення про свої професійні позитиви та недоліки, замислилися над метою й засобами своєї професійної самореалізації.

Формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів, за нашим задумом, мало відбуватися в межах курсової роботи з фаху в 7-му семестрі.

Особливістю курсової роботи є те, що вона є комплексною, тобто ґрунтується на матеріалі дисциплін: «Теорія і методика фізичного виховання», «Психологія у фізичній культурі і спорті», «Педагогіка у фізичній культурі і спорті».

Керівництво курсовою роботою здійснюється викладачем однієї із цих дисциплін.

Здобувачам освіти пропонувалося декілька тем, пов'язаних із запобіганням конфліктів у професійній діяльності. Тему курсової роботи обирав майбутній учитель фізичної культури самостійно та узгоджував із викладачем-керівником.

Курсова робота передбачала привселюдний захист, який був основою для її оцінювання. По суті, вона виступала місцем реалізації теоретичних знань та практичних навичок у процесі виконання прикладного завдання.

Окрему увагу під час захисту перевірки курсових робіт було приділено додержанню академічної доброчесності.

Практичному застосуванню набутих у ході освітнього процесу знань сприяла педагогічна практика у 8-му семестрі, яка проходила в закладах повної середньої освіти. Найважливішим видом діяльності цієї практики було проведення студентами уроків у ролі помічника вчителя фізичної культури (з урахуванням знань і вмінь з попередження конфліктів).

Ми акцентували увагу студентів на тому, що під час проходження педагогічної практики вони мають намагатися виконувати передумовні дії з

урахуванням знань і вмінь з попередження конфліктів. Такими діями були: установка на визначення та відстоювання суб'єктної позиції в усіх ситуаціях професійної діяльності; вибір стратегії поведінки, спрямованої на попередження конфлікту, а не на його ескалацію; виконання спеціальних вправ, спрямованих на психосоматичну регуляцію стану під час гостроемоційного спілкування; використання евфемізмів при делегуванні відповідальності або відстоюванні власної позиції тощо.

Перелічені дії та установки актуалізувалися як у ході проведення уроків фізичної культури, спілкуванні з іншими вчителями та батьками, а також у позанавчальній діяльності.

Під час проходження студентами педагогічної практики велику увагу приділяли ініціації рефлексивних процесів самих студентів, тобто проведенню студентами самоаналізу своєї діяльності, її позитивів та недоліків.

У практиці, проведеній у 8-му семестрі, було передбачено оцінювання готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності, яке проходило у форматі асесмент-центру.

Завданням цього оцінювання було комплексне визначення рівня сформованості компетентностей, що співвідносяться з готовністю до попередження конфліктів, а також сприяння усвідомленню студентами своїх недоліків з метою подальшого професійного розвитку [25, с. 135].

Асесмент-центр розроблено на основі конструкта готовності до попередження конфліктів, поданого в підрозділі 1.2 дисертації. Він інтегрував такі діагностичні засоби: міждисциплінарний тест знань (відповідає контекстному критерію), авторський особистісний опитувальник (співвідноситься з особистісним критерієм), бланк експертного оцінювання (співвідноситься з інтерактивним критерієм).

Асесмент-центр проведено впродовж двох днів. Студентів експериментального ЗВО було розділено на дві рівні частини. У перший день перша група студентів працювала з Google формами авторського особистісного опитувальника, а інша – підлягала експертному оцінюванню під

час проведення уроків фізичної культури. На другий день вони мінялися місцями [25, с. 135].

Асесорами виступали методисти практики з-поміж викладачів ЗВО, а також учителів фізичної культури баз практики. Кожному асесору був представлений методичний пакет, що включав бланки методики експертного оцінювання, бланки авторського опитувальника. Тестування знань проведено з використанням електронної форми.

Дані асесмент-центру занесено до електронних таблиць. Після обробки, за бажанням, майбутні вчителі фізичної культури могли отримати результати оцінювання. До цього профілю додавалися коментарі асесорів.

У нашій дослідно-експериментальній роботі асесмент-центр виступав не тільки як дослідно-діагностичний, а і як педагогічний засіб. Адже він сприяв усвідомленню майбутніми вчителями фізичної культури своїх професійних достоїнств і недоліків [25, с. 135].

На завершення зазначимо, що відмінною рисою організованого за нашими напрацюваннями освітнього процесу є його орієнтованість на потреби й можливості студента. Зокрема, ми намагалися зробити так, щоб студенти мали вільний доступ до змісту освіти з будь-якого місця в будь-який час. Також ми піклувалися про доступність завдань і якість методичних матеріалів.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що запропоновані активні методики сприяли формуванню готовності здобувачів освіти до попередження конфліктів у професійній діяльності, впливаючи водночас на розвиток професійного мислення, умінь аналізу педагогічних ситуацій з позиції конфліктології, а також рефлексії власної поведінки.

3.3. Результати дослідження та їх обговорення

Наявність соціальної потреби, а також недостатня розробленість засад формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності зумовили спрямування наших зусиль на розроблення моделі відповідного освітнього процесу та його методичного забезпечення.

Після цього останнім завданням, на вирішення якого спрямовано наше дослідження, стала перевірка дієвості авторських інновацій.

Для цього проведено експеримент, відповідно до плану якого передбачено такі заходи:

– оцінювання сформованості готовності до попередження конфліктів в експериментальному та контрольному ЗВО на початку експерименту з використанням методик оцінювання готовності до попередження конфліктів, а також встановлення відмінностей між здобувачами освіти цих закладів за критерієм Манна-Уїтні;

– оцінювання сформованості готовності до попередження конфліктів в експериментальному та контрольному ЗВО на заключному етапі експерименту, а також встановлення відмінностей з використанням критерію Манна-Уїтні;

– виявлення динаміки результатів оцінювання готовності до попередження конфліктів в експериментальному та контрольному ЗВО, статистичне підтвердження цієї динаміки з використанням критерію Манна-Уїтні.

Обробку даних здійснено з використанням програми Statistica.

Результати оцінювання готовності до попередження конфліктів, отримані на початку та наприкінці експерименту в експериментальному та контрольному ЗВО, подано в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

**Результати оцінювання готовності до попередження конфліктів, отримані
на початку та наприкінці експерименту в експериментальному
та контрольному ЗВО**

ЗВО	Рік	Рівень			
		низький	середній	високий	
Контекстний критерій (міждисциплінарний тест знань)					
Контр.	2016	n	7	20	2
		%	24,14%	68,97%	6,90%
	2020	n	6	21	2
		%	20,69%	72,41%	6,90%
Експер.	2016	n	8	16	5
		%	27,59%	55,17%	17,24%
	2020	n	2	16	11
		%	6,90%	55,17%	37,93%
Особистісний критерій (авторський особистісний опитувальник)					
Контр.	2016	n	10	16	3
		%	34,48%	55,17%	10,34%
	2020	n	12	16	1
		%	41,38%	55,17%	3,45%
Експер.	2016	n	10	17	2
		%	34,48%	58,62%	6,90%
	2020	n	0	13	16
		%	0,00%	44,83%	55,17%
Інтерактний критерій (експертне оцінювання)					
Контр.	2016	n	11	16	2
		%	37,93%	55,17%	6,90%
	2020	n	11	14	4
		%	37,93%	48,28%	13,79%
Експер.	2016	n	10	15	4
		%	34,48%	51,72%	13,79%
	2020	n	2	17	10
		%	6,90%	58,62%	34,48%

Як бачимо з табл. 3.2, за **контекстним критерієм** (з яким співвідносяться результати вимірювання за міждисциплінарним тестом знань) здобувачів освіти контрольного ЗВО у 2016 р. із низьким рівнем готовності до попередження конфліктів було 24,14%, із середнім – 68,97%, з високим – 6,9%. У 2020 р. в цьому закладі майбутніх учителів фізичної культури з низьким рівнем

готовності було 20,69% (поменшало на 3,45%); із середнім рівнем – 72,41% (збільшилося на 3,45); з високим рівнем – 6,9% студентів (кількість осталася незмінною).

Оцінювання за контекстним критерієм здобувачів освіти експериментального ЗВО виявило, що у 2016 р. серед них низький рівень готовності мали 27,59%; середній – 55,17%; високий – 17,24% студентів. У 2020 р. в експериментальному закладі майбутніх учителів фізичної культури із низьким рівнем стало 6,9% (зменшилося на 20,69%); із середнім – 55,17% (кількість залишилася незмінною); з високим – 37,93% студентів (кількість збільшилася на 20,69%).

За особистісним критерієм (з яким співвідносяться результати, отримані з використанням авторського особистісного опитувальника) у 2016 р. здобувачів освіти контрольного ЗВО із низьким рівнем готовності до попередження конфліктів було 34,48%, із середнім – 55,17%, з високим – 10,34%. У 2020 р. в цьому закладі майбутніх учителів фізичної культури з низьким рівнем готовності було 41,38% (збільшилося на 6,9%); із середнім – 55,17% (кількість залишилася незмінною); з високим – 3,45% студентів (кількість зменшилася на 6,9%).

Оцінювання за особистісним критерієм студентів експериментального ЗВО виявило, що у 2016 р. серед них низький рівень готовності мали 34,48%; середній – 58,62%; високий – 6,9% студентів. У 2020 р. в експериментальному ЗВО майбутніх учителів фізичної культури з низьким рівнем не залишилося зовсім (їх кількість зменшилася на 34,48%); із середнім – 44,83% (кількість зменшилася на 13,79%); з високим – 55,17% студентів (кількість збільшилася на 48,27%).

Оцінювання за інтерактним критерієм (з яким співвідносяться результати експертного оцінювання) виявило, що у 2016 р. здобувачів освіти контрольного ЗВО з низьким рівнем готовності до попередження конфліктів було 37,93%, із середнім – 55,17%, з високим – 6,9%. У 2020 р. в цьому закладі майбутніх учителів фізичної культури з низьким рівнем готовності так і

залишилося 37,93%; із середнім рівнем стало 48,28% (зменшилося на 6,9%); з високим – 13,79% студентів (кількість збільшилася на 6,89%).

Оцінювання за особистісним критерієм студентів експериментального ЗВО виявило, що у 2016 р. серед них низький рівень готовності мали 34,48%; середній – 51,72%; високий – 13,79% студентів. У 2020 р. в експериментальному ЗВО майбутніх учителів фізичної культури із низьким рівнем стало 6,9% (їх кількість зменшилася на 27,58%); із середнім – 58,62% (кількість збільшилася на 6,9%); з високим – 34,48% студентів (кількість збільшилася на 20,69%).

Аналізуючи отримані дані, бачимо, що рівні сформованості готовності до попередження конфліктів майбутніх учителів фізичної **культури контрольної й експериментального закладів вищої освіти** не мали суттєвих відмінностей на початку та наприкінці дослідження. Отримані результати були очікуваними, оскільки майбутні вчителі фізичної культури контрольної та експериментальних груп не мали суттєвих відмінностей.

Водночас цілеспрямоване відтворення педагогічних умов розвитку готовності до попередження конфліктів майбутніх учителів фізичної культури в експериментальному закладі привело до суттєвого підвищення рівнів сформованості зазначеної професійної якості у студентів, що вказує на ефективність авторських інновацій.

Також привертає увагу те, що значних змін у кількості студентів із високим, середнім та низьким рівнями в контрольному ЗВО не спостерігається за жодним з критеріїв готовності до попередження конфліктів, тоді як в експериментальному ЗВО бачимо суттєве підвищення кількості студентів із високим рівнем за кожним з критеріїв готовності до попередження конфліктів.

Статистичну перевірку достовірності відмінностей у результатах оцінювання готовності до попередження конфліктів на початку й наприкінці експерименту в експериментальному та контрольному ЗВО здійснено за критерієм Манна-Уїтні.

Щоб зробити можливим використання цього тесту, рівням готовності до попередження конфліктів присвоєно бальні еквіваленти: низький – 1; середній – 2; високий – 3. Нижній показник статистичної достовірності відповідає інтервалу довіри 95% (рівень значущості $p < 0,05$). Критична межа для всіх випадків – однобічна. Результати перевірки подано в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Результати порівняння даних про готовність майбутніх учителів експериментального (n=29) і контрольного (n=29) ЗВО до попередження конфліктів за критерієм Манна-Уїтні на початку та наприкінці експерименту

Методики оцінювання	Сум. ранг		U	p-рив.	Z	p-рив.
	Експер.	Контр.				
2016 р						
Міждисциплінарний тест знань	875	836	401	0,768	0,343	0,732
Авторська методика самооцінювання готовності до попередження конфліктів	846	865	411	0,889	-0,159	0,874
Експертна оцінка на практиці у 8-му семестрі	887	824	389	0,630	0,539	0,590
2020 р						
Експертна оцінка на практиці у 8-му семестрі	1022	689	254	0,01*	2,85	0,00
Авторська методика самооцінювання готовності до попередження конфліктів	1151	560	125	0,001*	5,00	0,00
Міждисциплінарний тест знань	1013	698	263	0,01*	2,86	0,00

У табл. 3.3 знаком * відмічено результат рішення про прийняття статистичної гіпотези: нульовою гіпотезою (H_0) виступало припущення про те, що рівень ознаки у другій групі не нижче від рівня ознаки у першій групі; альтернативна гіпотеза H_1 полягала в припущенні про те, що рівень ознаки в другій групі нижче від рівня ознаки в першій групі.

Згідно з табл. 3.3, на констатувальному етапі експерименту статистично достовірних відмінностей у кількості студентів із низьким, середнім і високим

рівнями між експериментальним та контрольним ЗВО не спостерігалось. Іншими словами, до впливу незалежної змінної розвиток готовності до попередження конфліктів студентів цих закладів не мав достовірної різниці. При цьому на контрольному етапі експерименту відзначено відмінності в рівні готовності до попередження конфліктів на рівні значущості $p < 0,01$ між студентами вишів, залучених до дослідно-експериментальної роботи. Про динаміку готовності до попередження конфліктів студентів експериментального та контрольного ЗВО можна судити з даних табл. 3.4.

Таблиця 3.4

**Динаміка готовності майбутніх учителів фізичної культури
до попередження конфліктів у педагогічній діяльності, %**

Методики оцінювання	Сум. ранг		U	p-рів.	Z	p-рів.
	2020	2016				
Контр. ЗВО						
Міждисциплінарний тест знань	869,0	842,0	407,0	0,840	0,254	0,800
Авторська методика самооцінювання готовності до попередження конфліктів	810,5	900,5	375,5	0,489	-0,785	0,433
Експертна оцінка на практиці у 8-му семестрі	873,5	837,5	402,5	0,786	0,303	0,762
Експер. ЗВО						
Міждисциплінарний тест знань	720,5	990,5	285,5	0,036*	-2,330	0,0198
Авторська методика самооцінювання готовності до попередження конфліктів	587,5	1123,5	152,5	0,001*	-4,575	0,0000
Експертна оцінка на практиці у 8-му семестрі	698,5	1012,5	263,5	0,015*	-2,705	0,0068

У табл. 3.4 використані такі умовні позначення, як і в табл. 3.3. Як бачимо з табл. 3.4, позитивну динаміку в розвитку готовності до попередження конфліктів в експериментальному ЗВО та відсутність такої динаміки у студентів контрольного ЗВО статистично підтверджено порівнянням емпіричних даних за критерієм Мана-Уїтні ($p < 0,05$). Наочно готовність майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів в експериментальному та контрольному ЗВО наприкінці експерименту відображено на рис. 3.1.

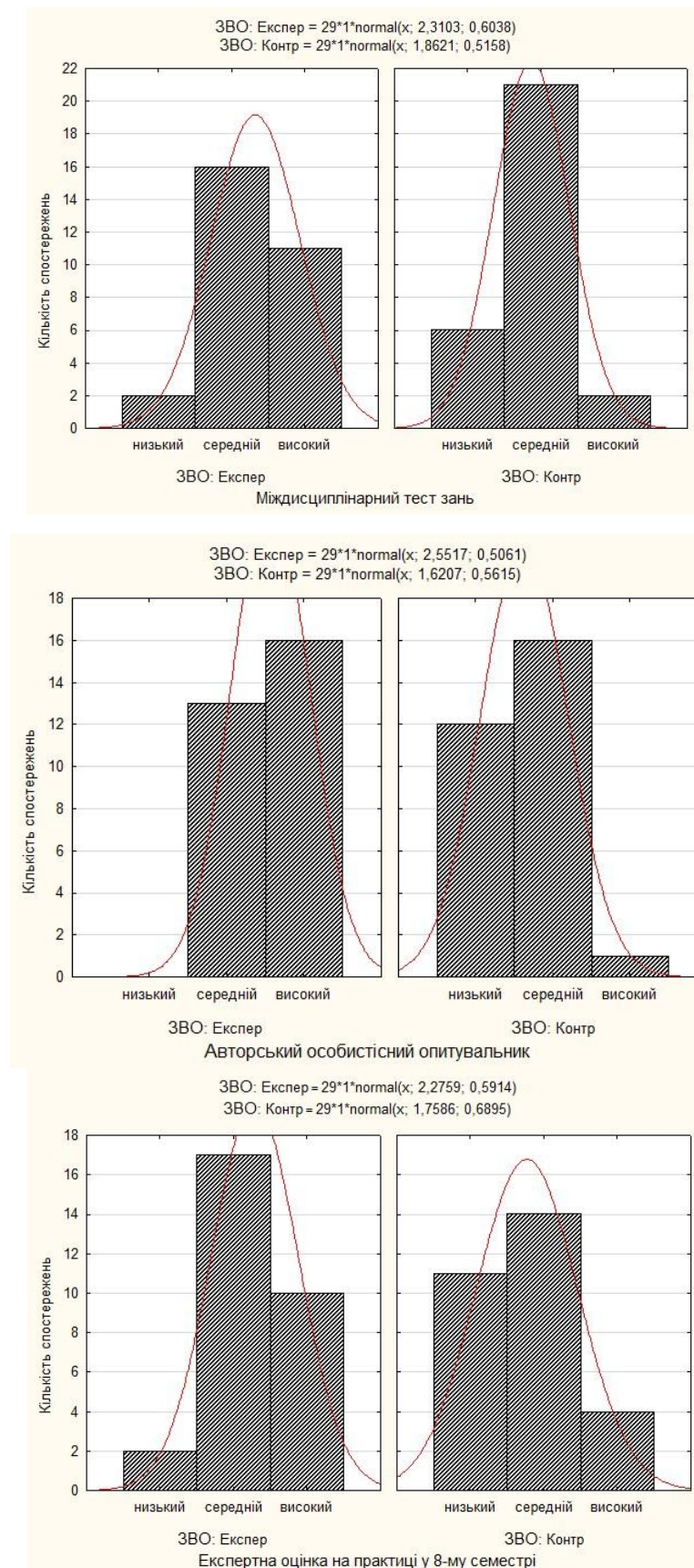

Рис. 3.1. Дані вимірювання готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів наприкінці експерименту

Отже, з рис. 3.1 бачимо, що в студентів експериментального ЗВО спостерігається достовірна динаміка у сформованості готовності до попередження конфліктів. У студентів контрольного ЗВО такої динаміки не зафіксовано.

Описані вище результати впровадження авторських інновацій в експериментальному ЗВО підтверджуються нашими суб'єктивними враженнями від спілкування зі студентами. Зокрема, майбутні вчителі фізичної культури експериментального вишу порівняно із студентами контрольного вишу демонстрували більшу акуратність у застосуванні слів-конфліктогенів у ході квазіпрофесійної діяльності; виявляли обізнаність у способах усунення суперечностей, що виникають між соціальними суб'єктами.

Також майбутні вчителі фізичної культури експериментального ЗВО більш вільно та повно виражали свої емоції, почуття та думки у складних педагогічних ситуаціях, зберігаючи при цьому психічну рівновагу, суб'єктність і гідність, що сприяло розв'язанню суперечності, уникаючи конфлікту.

Загалом студенти експериментального вишу більшою мірою володіли психологічними прийомами запобігання, керування та розв'язання конфліктів, що виражалось в більш частому й доцільному прояві дотепності, креативності, нестандартності при вирішенні проблем, пов'язаних із спілкуванням.

Таким чином, отримані експериментальні дані дають змогу робити висновок про те, що впровадження авторських методичних напрацювань в експериментальному ЗВО в контексті формування готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності було ефективним.

Зазначимо, що дослідження проведено на невеликих вибірках у масштабах одного міста, що зумовлює високу ймовірність того, що отримані результати мають локальне значення й не можуть слугувати орієнтиром для визначення стану готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у масштабах країни. У зв'язку із цим, перспективним напрямом вважаємо проведення аналогічного дослідження на великій вибірці.

Висновки до третього розділу

Результати роботи з перевірки ефективності формування готовності в майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності дають підстави для таких узагальнень.

1. Оцінювання готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів доцільно проводити за такими критеріями: контекстним (показники– знання конфліктогенів; розуміння соціальної природи конфлікту); особистісним (показники–педагогічний артистизм; здатність до саморегуляції в конфліктних ситуаціях); інтерактним (показники–володіння психологічними прийомами безконфліктного спілкування; кмітливість).

2. Зазначені критерії та показники покладено в основу методики оцінювання, що інтегрує: міждисциплінарний тест знань (відповідає контекстному критерію), авторський особистісний опитувальник (співвідноситься з особистісним критерієм), бланк експертного оцінювання (співвідноситься з інтерактним критерієм). При цьому оцінювання готовності студентів до попередження конфліктів у професійній діяльності передбачає визначення високого, середнього та низького її рівнів окремо за кожним з критеріїв.

3. З метою нормування використаних у дослідженні методик проведено пілотне дослідження на вибірці студентів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура). У ході цього дослідження також оцінено зовнішню валідність обраних діагностичних засобів інструментом «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації» К. Томаса. Отримані дані засвідчили значущу кореляцію отриманих з її використанням результатів з даними обраних методик.

4. Для перевірки ефективності авторських методичних інновацій у 2016–2020 рр. проведено експеримент, план якого передбачав вимірювання готовності до попередження конфліктів у майбутніх учителів фізичної культури в незалежних вибірках, що належали експериментальному (Класичний приватний університет) та контрольному (Запорізький національний університет) ЗВО в 2016 р. та 2020 р.

Відмінності між професійною підготовкою студентів було забезпечено: модифікацією освітнього процесу в експериментальному ЗВО завдяки поетапному засвоєнню студентами змісту модулів «Особливості професійних взаємин учителя фізичної культури» (дисципліна «Вступ до спеціальності», 1-й сем.), «Сутність професійного конфлікту та основні конфліктогени у професійній діяльності вчителя фізичної культури» (дисципліна «Психологія фізичної культури і спорту», 3-й сем.), «Стратегії попередження конфліктів у роботі вчителя фізичної культури» (дисципліна «Педагогіка фізичної культури і спорту», 5-й сем.); проходженням виробничих практик у 6-му та 8-му семестрах, а також виконанням курсової роботи (7-й сем.).

При аналізі результатів експерименту виявлено відмінності в готовності студентів до попередження конфліктів в експериментальному ЗВО на початку та наприкінці експерименту, а також динаміку цієї готовності. Зокрема, порівняння даних за критерієм Манна-Уїтні ($p < 0,05$) показало таке:

– на початку експерименту розвиток готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності за жодним з критеріїв у здобувачів освіти контрольного та експериментального ЗВО не мав статистично достовірної різниці;

– наприкінці експерименту при порівнянні рівнів готовності студентів до попередження конфліктів в експериментальному й контрольному ЗВО зафіксовано достовірні відмінності між вибірками;

– порівняння рівнів готовності до попередження конфліктів у студентів на початку та наприкінці експерименту виявило, що в експериментальному ЗВО відбулося достовірне підвищення готовності до попередження конфліктів за всіма критеріями її оцінювання. У контрольному ЗВО статистично достовірної динаміки готовності до попередження конфліктів за жодним критерієм не зафіксовано.

Таким чином, у своїй сукупності результати педагогічного експерименту засвідчили, що в експериментальному ЗВО, на відміну від контрольного, формування готовності до попередження конфліктів відбувалося ефективніше, підтверджуючи тим самим дієвість педагогічних умов, моделі й авторських методичних інновацій.

Основні результати розділу відображено в публікації [202].

ВИСНОВКИ

У дисертації подано практичне вирішення наукової проблеми формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності. Отримані результати є підставою для таких висновків.

1. Сьогодні у фаховій підготовці вчителів фізичної культури першочергового значення набуває формування готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності. Аналіз сучасного стану розробленості проблематики формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності засвідчив, що формування цієї професійної якості не є цільовим орієнтиром освітнього процесу. Відповідно, серед змістових модулів майже немає таких, що були б орієнтовані на підготовку студентів до конструктивних дій у конфліктних ситуаціях, а тим більше до попередження конфліктів. Разом з тим, аналіз закордонного досвіду підготовки вчителів фізичної культури свідчить про приділення належної уваги розвитку компетентностей, що зумовлюють здатність учителя уникати конфліктних ситуацій, зберігаючи при цьому за собою суб'єктну позицію.

Констатовано, що за наявного змістового наповнення освітнього процесу цілеспрямоване формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності є ускладненим, що дає підстави для постановки відповідної наукової проблеми.

2. У результаті уточнення змісту поняття «готовність майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності» з'ясовано, що це інтегроване особистісне утворення, яке забезпечує теоретичну та практичну відповідність учителя вимогам професійної діяльності в аспекті запобігання й подолання розбіжностей у думках, інтересах, позиціях під час

взаємодії з учнями, колегами та іншими суб'єктами в процесі виконання посадових функцій.

При цьому атрибутами готовності вчителя фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності є розуміння соціальної природи конфлікту; здатність до керування власною поведінкою в конфлікті; здатність до впливу на соціальну поведінку контрагента.

3. Методична система формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності спирається на:

- положення компетентнісного підходу щодо необхідності визначення орієнтирів освіти, які можуть бути показниками результативності освітнього процесу;

- ідеї рефлексивного підходу про те, що рушійною силою професійного розвитку є самоспостереження, самопізнання внутрішніх актів і психічних станів;

- положення контекстного підходу, який полягає в наближенні освітнього процесу студентів ЗВО до умов майбутньої професійної діяльності завдяки включенню навчальних дій здобувачів освіти в професійний контекст;

- ідеї психологічної теорії діяльності про фундаментальну потребу суб'єкта в самовідтворенні, зумовлену прагненням до втілення інтеріоризованих ним образів у навколишньому світі;

- ідеї мікросоціологічних теорій, згідно з якими попередження конфліктів є діяльністю з узгодження потенційно конфліктних позицій соціальних суб'єктів.

Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності скеровано принципами: суб'єктної позиції; занурення в професійний контекст; цифровізації навчальних дій.

Основу процесу формування в майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності закладають такі педагогічні умови:

- доповнення змісту дисциплін «Вступ до спеціальності», «Педагогіка фізичної культури і спорту» та «Психологія фізичної культури і спорту» модулями, орієнтованими на формування готовності до попередження конфліктів;

- використання інноваційних форм дистанційної взаємодії, спрямованих на набуття студентами знань і вмінь з попередження конфліктів у професійній діяльності;

- відтворення на практичних заняттях соціально-психологічних особливостей конфліктних ситуацій, типових для уроків фізичної культури, з метою засвоєння студентами стратегій і поведінкових моделей, що є основою попередження конфліктів;

- аналіз конфліктних ситуацій, а також набуття студентами досвіду розв'язання конфліктів у безпосередній взаємодії із суб'єктами освітнього процесу на виробничій практиці в закладах повної загальної середньої освіти;

- реалізація взаємодоповнюваних методик контролю за готовністю майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності.

Створення зазначених умов пов'язане з упровадженням моделі відповідного освітнього процесу, що включає цільовий, організаційний, процесуальний та результативний блоки.

Методичне забезпечення процесу формування в студентів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності інтегрує структурно-логічну схему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності; співвідношення компонентів зазначеної готовності, компетентностей і програмних результатів навчання здобувачів освіти; тематичний план формування готовності майбутніх учителів фізичної культури

до попередження конфліктів в експериментальному ЗВО; фрагменти навчально-методичних комплексів обраних дисциплін та програм виробничих практик; систему оцінювання готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів.

4. Експериментальна перевірка ефективності авторських інновацій з формування готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності в освітньому процесі студентів спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) стала підставою для твердження про обґрунтованість пропонованих педагогічних умов, моделі й методичного забезпечення. Зокрема, основні результати педагогічного експерименту полягають у такому:

– порівняння розвитку готовності майбутніх учителів фізичної культури в експериментальному й контрольному ЗВО за критерієм Манна-Уїтні ($p < 0,05$) виявило, що на початку експерименту розвиток цієї готовності в студентів за жодним з критеріїв у контрольному та експериментальному ЗВО не мав статистично достовірної різниці;

– наприкінці експерименту порівняння готовності здобувачів освіти до попередження конфліктів в експериментальному й контрольному ЗВО за критерієм Манна-Уїтні ($p < 0,05$) показало достовірні відмінності між вибірками;

– порівняння рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури на початку та наприкінці експерименту за критерієм Манна-Уїтні ($p < 0,05$) виявило достовірну динаміку сформованості цієї якості за всіма критеріями її оцінювання. У контрольному ЗВО статистично достовірної динаміки готовності студентів до попередження конфліктів за жодним критерієм не зафіксовано.

Таким чином, результати експерименту засвідчили, що в експериментальному ЗВО, на відміну від контрольного, формування готовності до попередження конфліктів відбувалося ефективніше.

До перспективних напрямів досліджень належить обґрунтування методик формування готовності до попередження конфліктів із використанням індивідуальних цифрових пристроїв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абушенко В. Л. Личность. *Новейший философский словарь* / сост. А. А. Грицанов. Минск : Изд. В. М. Скакун, 1998. URL:<http://www.philosophi-terms.ru/word0%9B%D0%B8%D1%87%> (дата обращения: 12.02.2020).

2. Авшенюк Н. М., Десятов Т. М., Дяченко Л. М., Постригач Н. О., Пуховська Л. П., Сулима О. В. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія та практика : монографія. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 280 с.

3. Ажиппо О. Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2013. 39 с.

4. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды : в 2 т. Москва : Педагогика, 1980. Т. 1. 232 с., Т. 2. 288 с.

5. Андреев В. И. Конфликтология: искусство спора, ведения переговоров, разрешения конфликтов. Москва : Народное образование, 1995. 127 с.

6. Андреевкова В.Л., Левченко К.Б., Лунченко Н.В., Матвійчук М. М. Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації». Київ : ГО «Ла Страда-Україна». 2018. 140 с.

7. Антонов Г. В. Педагогічні засади запобігання і розв'язання конфліктів у начально-виховному середовищі вищого навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2005. 197 с.

8. Антонова-Турченко О. Г. Від конфлікту до взаєморозуміння. Київ : НДІ психології, 1992. 36 с.

9. Анцупов А. Я. Профилактика конфликтов в школьном коллективе. Москва : ВЛАДОС, 2003. 208 с.

10. Анцупов А. Я., Шипилов А. И. Конфликтология : учебник для вузов. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. 591 с.

11. Байдак В. И. Формирование готовности студентов факультетов физической культуры к невербальному общению с учащимися на уроке : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Санкт-Петербург, 1991. 24 с.

12. Балл Г. О. Проблема запобігання конфліктам між педагогами і учнями у світлі гуманістичного підходу. *Конфлікти в педагогічних системах* : зб. доповідей наук.-практ. конф. Вінниця : ВДТУ, 1997. С. 18–19.

13. Балл Г. О., Бургін М. С. Стратегії психологічних впливів у конфліктних ситуаціях в педагогічних системах. *Конфлікти в педагогічних системах* : зб. доповідей наук.-практ. конф. Вінниця : ВДТУ, 1997. С. 20–21.

14. Бандурка А. М., Друзь В. А. Конфликтология. Харьков : Ун-т ВД Украины, 1997. 335 с.

15. Барахтян М. М. Формування у студентів професійних артистичних умінь як компонента педагогічної майстерності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1993. 20 с.

16. Баркасі В. В. Формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2004. 252 с.

17. Безпальча Р. Ф. Технологія попередження конфліктів : навч. посіб. Київ : Главник, 2007. 128 с.

18. Бицюк В. В. Формування професійної суб'єктності майбутніх учителів фізичного виховання в процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2017. 220 с.

19. Білоконенко Л. А. Український міжособистісний конфлікт : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2015. 335 с.

20. Боднар В. І. Психологічне попередження виникнення та подолання внутрішньоособистісних конфліктів у підлітковому віці (на прикладі тренінгової програми «Учимося конструктивно вирішувати конфліктні ситуації»). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2015. Вип. 6. С. 69–74.

21. Большой психологический словарь / ред. Б. Мещеряков, В. Зинченко. Москва : АСТ, 2009. 816 с.

22. Борытко Н. М. Пространство воспитания: образ бытия: монография / Н. М. Борытко; науч. ред. Н. К. Сергеев. Волгоград : Перемена, 2000. 225 с.
23. Булатова О. С. Педагогический артистизм : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед. Москва : Академия, 2001. 240 с.
24. Бургін М.С. Конфлікти у педагогічних системах: методологічний аналіз. *Конфлікти в педагогічних системах* : зб. доповідей наук.-практ. конф. Вінниця : ВДТУ, 1997. С. 42–44.
25. Буренко М. С. Формування фахових компетенцій майбутніх тренерів-викладачів у процесі вивчення циклу професійно-орієнтованих дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2012. 224 с.
26. Вахоцька І. О. Психологічні особливості міжособистісного взаєморозуміння в системі «вчитель-учень» як умова попередження конфліктів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Київ, 2002. 243 с.
27. Вашеняк І., Дубина Л. Педагогічні конфлікти та способи їх розв'язання. *Педагогічний дискурс*. 2012. Вип. 9. С. 103–109.
28. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250 000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII, 1728 с.
29. Вербицкий А. А. Концепция знаково-контекстного обучения в вузе. *Вопросы психологии*. 1987. № 5. С. 31–39.
30. Веснин В. Р. Практический менеджмент персонала. Москва : Юристъ, 1998. 496 с.
31. Войтовська О. М. Теоретичні і методичні засади професійного розвитку вчителів фізичної культури в умовах післядипломної педагогічної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2020. 611 с.
32. Воронцова О., Данечкіна Ю. Конфліктність та конфліктна компетентність особистості. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування* : зб. наук. пр. Рівне, 2006. Вип. 3 (35). С. 302–307.
33. Выготский Л. С. Проблема культурного развития ребенка (1928). *Вестник Московского университета. Серия 14. Психология*. 1991. № 4. С. 5–18.

34. Герасімова Н. Є. Внутрішньоособистісні конфлікти в процесі соціальної адаптації студентів до умов вищих навчальних закладів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2004. 234 с.
35. Гиренко С. П. Особливості педагогічних конфліктів між педагогами і старшокласниками та їх попередження : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Харків, 1998. 16 с.
36. Головин С. Ю. Деятельность. *Словарь практического психолога*. Минск : Харвест, 1998. URL: <http://vocabulary.ru/dictionary/25/word/deyatelnost>(дата обращения: 12.02.2020).
37. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
38. Гребеньков Г. В. Конфліктологія : навч. посіб. Львів : Магнолія-2006, 2011. 229 с.
39. Гришина Н. В. Я и другие: общение в трудовом коллективе. Ленинград : Лениздат, 1990. 174 с.
40. Гришина Н.В. Психология межличностного конфликта : дис. ... д-ра психол. наук. Санкт-Петербург, 1995. 318 с.
41. Гуляєв В. В. Соціальні механізми попередження та розв'язання соціально-трудоових конфліктів : автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04. Київ, 2004. 16 с.
42. Даниліна Ю. С. Соціальний діалог як засіб попередження конфліктів у сфері соціально-трудоових відносин. *Право* : зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. 2012. Вип. 19. С. 87–91.
43. Данилко М. Т. Зміст і структура основних видів діяльності вчителя фізичного виховання. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. Харків, 2001. № 28. С. 24–32.
44. Дерка Т. Особливості професійної діяльності вчителів фізичної культури в США. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2016. № 2. С. 59–63.

45. Державний стандарт базової середньої освіти : Затверджено постановою КМУ від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>(дата звернення:12.02.2020).

46. Дзюба Т. Конфліктологічна компетентність директора школи. *Шлях освіти*. 2004. № 1. С. 29–34.

47. Долинська Л. В., Матяш-Заяц Л. П. Психологія конфлікту : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Каравела, 2013. 303 с.

48. Дорошенко Н. М. Гендерна детермінація вибору студентами стратегії поведінки в конфлікті : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2003. 227 с.

49. Дурманенко Є. А. Конфлікти в педагогічному процесі. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. 286 с.

50. Дурманенко О. Теоретичні аспекти попередження внутрішньо особистісних конфліктів. *Молодь і ринок*. 2015. № 10. С. 127–131.

51. Дуткевич Т. В. Конфліктологія з основами психології управління : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 456 с.

52. Єфіменко П. Б. Педагогічні умови забезпечення різнорівневої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2003. 19 с.

53. Завалова Н. Д., Ломов Б. Ф., Пономаренко В. А. Образ в системе психической регуляции деятельности. Москва : Наука, 1986. 172 с.

54. Зайцева О. Л. Аналіз традицій формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2020. № 11(167). С. 99–105.

55. Зайцева О. Л. Готовність до попередження конфліктів як чинник успішності професійної діяльності вчителя фізичної культури. *Педагогічний альманах*. 2019. Вип. 44. С. 115–122.

56. Зайцева О. Л. Постановка проблеми формування готовності майбутніх учителів фізичного виховання до попередження конфліктів у професійній діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. Вип. 67. Т. 2. С. 14–18.

57. Зайцева О. Модель формування готовності до попередження конфліктів у майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. Вип. 74. Т. 2. С. 183–189.

58. Захаріна Є. А. Аналіз професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в Україні та США. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*. 2012. № 1. С. 116–123.

59. Захаріна Є. А. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2012. 440 с.

60. Ільїна Н. М. Конфлікти в загальноосвітній школі : навч. посіб. Суми : Унів. кн., 2015. 182 с.

61. Каган М. С. Человеческая деятельность. Москва : Политиздат, 1974. 328 с.

62. Калаур С. М. Попередження та розв'язання конфліктів в освітньому середовищі вищих навчальних закладів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2010. № 3. С. 126–130.

63. Калаур С. М. Система професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2018. 676 с.

64. Каплінський В. В., Асаулюк І. О. Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури : навч. посіб. Вінниця : ПП ТД «Едельвейс і К», 2014. 294 с.

65. Карченкова М. В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2006. 235 с.

66. Клайн П. Справочное руководство по конструированию тестов: введение в психометрическое проектирование. Киев, 1994. 283 с.
67. Класифікатор професій ДК 003:2010 (На заміну ДК 003-2005). [Чинний від 2010-01-04]. Київ : Держспоживстандарт України, 2010.
68. Кляп М. І. Зміст конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців та особливості її формування. *Педагогічні інновації у фаховій освіті* : зб. наук. пр. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2014. Вип. 1(5). С. 166–173.
69. Ковальчук В. І. Теоретичні і методичні засади розвитку педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів у післядипломній освіті : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2014. 460 с.
70. Коган В. З., Уханов В. А. Человек : информация, потребность, деятельность. Томск : Изд-во Том. ун-та, 1991. 192 с.
71. Козырев Г. И. Введение в конфликтологию : учеб. пособ. для студ. вузов. Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. 176 с.
72. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія та практика : монографія / Н. М. Авшенюк, Т. М. Десятов, Л. М. Дяченко, Н. О. Постригач, Л. П. Пуховська, О. В. Сулима. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 280 с.
73. Кондаков И. М. Создание психологических опросников с помощью статистического пакета SPSS for Windows 11.5.0 : учеб.-метод. пособ. URL: <http://www.matlab.mgppu.ru/work/0028.htm> (дата обращения: 12.02.2020).
74. Кондратьев М. Ю. Азбука социального психолога-практика. Москва : ПЕР СЭ, 2007. 464 с.
75. Конфліктологія : навч. посіб. / П. С. Прибутько, Р. В. Михайленко, Л. М. Дубчак та ін. Київ : КНТ, 2010. 136 с.
76. Коростелін М. О. Підходи науковців до визначення готовності студентів до попередження конфліктів у професійній діяльності. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2014. № 2. С. 57–62.

77. Коростеліна К. В. Структура і динаміка системи соціальної ідентичності : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.05. Київ, 2003. 28 с.

78. Котлова Л. О. Конфліктологічна компетентність в системі безперервної освіти. *Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад* : зб. наук. пр. матеріалів III Всеукр. наук.-практ. конф., 27 квітня 2017 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. Н. П. Муранова. Київ : НАУ, 2018. С. 130–133.

79. Котлова Л. О. Психологія конфлікту: курс лекцій : навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 112 с.

80. Кузнецов С. Педагогічні конфлікти та їх розв'язання. *Військова освіта*. 2018. № 2 (38). DOI:<https://doi.org/10.33099/2617-1783/2018-2/152-16>.

81. Куприна К. А., Хазанова Д. Л. Диджиталізація: поняття, предпосылки возникновения и сферы применения. *Вестник научных конференций*. 2016. № 5-5 (9). С. 259–263.

82. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва : Смысл, Академия, 2005. 352 с.

83. Лисенко О. М. Конфліктна поведінка особистості за умов трансформації українського суспільства : автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.01. Харків, 2002. 19 с.

84. Литвиненко О. І., Литвиненко Н. І. Аналіз сучасних підходів до вирішення проблем раннього попередження конфліктів. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2014. № 3. С. 96–101.

85. Ложкин Г. В., Повякель Н. И. Практическая психология конфликта : учеб. пособ. Киев : МАУП, 2002. 256 с.

86. Лукашенко А. О. Педагогічні умови формування конфліктологічної компетентності вчителя загальноосвітнього навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2005. 235 с.

87. Мазін В. М. Критерії та показники сформованості культури професійної самореалізації педагога. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки*. 2007. Вип. 41. С. 217–225.

88. Мазін В. М. Формування культури професійної самореалізації майбутніх учителів фізичного виховання : дис. ... канд. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2008. 228 с.

89. Макаренко А. С. Человек должен быть счастливым. Избранные статьи о воспитании. Москва : Карапуз, 2009. 285 с.

90. Мальцева Л. Д. Развитие творческой готовности будущих учителей к использованию ЭВМ в учебном процессе : дис. ... канд психол. наук : 19.00.13. Шуя, 2001. 269 с.

91. Маркова А. К. Психология труда учителя: Кн. для учителя. Москва : Просвещение, 1993. 192 с.

92. Марцинковская Т. Д. История психологии : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. Москва : Академия, 2002. 544 с.

93. Матвійчук Т. Ф. Конфліктологія : навч.-метод. посіб. Львів : ГАЛИЧ-ПРЕС, 2018. 76 с.

94. Методичні рекомендації для експертів Національного агентства щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми. Затверджено рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти протокол від 29 серпня 2019 р. № 9. 32 с. URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/09/Методичні-рекомендації_для-експертів.pdf (дата звернення: 12.02.2020).

95. Миллс Р. Компетенции. Москва : НИРРО, 2004. 128 с.

96. Мілютіна К. Л. Технологія попередження конфліктів. Київ : Главник, 2007. 128 с.

97. Мозолев О. М. Державний стандарт підготовки фахівців з фізичної культури і спорту Польщі. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Бердянськ : БДПУ, 2016. Вип. 2. С. 132–139.

98. Моисеева А. А. Условия и последствия диджитализации современного общества: социально-экономический анализ. *Вестник Томского государственного университета. Философия. Социология. Политология*. 2017. № 39. С. 216–226.

99. Мудрик А. В. Социализация человека. Москва : Академия, 2006. 304 с.
100. Мухіна Л. М. Психологічні особливості розвитку конфліктологічної компетентності майбутніх учителів : дис. канд. психол. наук : 19.00.07. Миколаїв, 2019. 259 с.
101. Мухіна Л.М. Механізми і засоби формування конфліктологічної компетентності майбутніх учителів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Педагогічні науки*. 2017. Вип. 1. Т. 2. С. 92–96.
102. Нагаєв В. М. Конфліктологія: курс лекцій (модульний варіант) : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 198 с.
103. Наумова Е. Социология «Градов» Л. Болтански и Л. Тевено и «Режимы вовлеченности» в капитализм. *Социологическое обозрение*. 2014. Т. 13. № 3. С. 246–251.
104. Нёльке М. Находчивость: можно ли ей научиться? URL: http://www.elitarium.ru/nakhodchivost_nauchitsja/ (дата обращения: 12.02.2020).
105. Нова Українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи [Затверджені рішенням колегії МОН України № 10 від 27.10.2016]. Київ, 2016. 40 с.
106. Огурцов А. П., Юдин Э. Г. Деятельность. *Философский энциклопедический словарь*/ гл. ред.: Л. Ф. Ильичёв, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалёв, В. Г. Панов]. Москва : Советская энциклопедия, 1983. URL: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/4276#%D0%94%D0%95%D0%AF%D0%A2%D0%95%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%AC0 (дата обращения: 12.02.2020).
107. Орлянський В. С. Конфліктологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 160 с.
108. Освітньо-професійна програма «Фізична культура» здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Спеціальність – 014 Середня освіта, предметна спеціальність – 014.11 Фізична культура. Бердянськ : ДВНЗ Бердянський державний педагогічний університет, 2018. 11 с.

109. Освітньо-професійна програма «Фізична культура» здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Спеціальність – 014 Середня освіта, предметна спеціальність – 014.11 Фізична культура. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2016. 11 с.

110. Освітньо-професійна програма «Фізична культура» здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Спеціальність – 014 Середня освіта, предметна спеціальність – 014.11 Фізична культура. Старобільськ : ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2020. 16 с.

111. Освітньо-професійна програма «Фізична культура» здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Спеціальність – 014 Середня освіта, предметна спеціальність – 014.11 Фізична культура. ДВНЗ «Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського». Кременчук, 2016. 63 с.

112. Освітньо-професійна програма «Фізична культура» здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Спеціальність – 014 Середня освіта, предметна спеціальність – 014.11 Фізична культура. ДВНЗ «Тернопільський національний педагогічний університет імені Водоимира Гнатюка». Тернопіль, 2017. 19 с.

113. Освітня програма «Фізична культура» здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Спеціальність – 014 Середня освіта, предметна спеціальність – 014.11 Фізична культура. Харків : Харківська гуманітарно-педагогічна академія», 2016. 92 с.

114. Осипова Т. Ю., Розум К. В. Підготовка майбутніх учителів до запобігання і вирішення конфліктів у професійній діяльності як педагогічна проблема *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики.* 2012. Вип. 15. С. 149–155.

115. Пампуха Л. О. Гендерні стереотипи в структурі рольового конфлікту жінки-керівника : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Луганськ, 2006. 170 с.

116. Панок В., Титаренко Т., Чепелева Н. Основи практичної психології : підручник. Київ : Либідь, 1999. 536 с.

117. Папуча В. М. Формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя фізичного виховання у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2010. 273 с.

118. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Кармущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. 3-тє вид., допов. і переробл. Київ : СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.

119. Переухенко Г. І. Традиції і практика впливу театральної педагогіки на підготовку майбутніх учителів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1998. 18 с.

120. Петришин Г. Р. Конфліктологія : навч.-метод. посіб. Тернопіль : ТНПУ, 2014. 64 с.

121. Петунин О. В. Теоретические основы подготовки студентов к профессиональной деятельности учителя физической культуры : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Москва, 1993. 36 с.

122. Печко О. М. Формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2015. 238 с.

123. Пірен М. І. Конфліктологія : підручник. Київ : МАУП, 2003. 360 с.

124. Пірен М. І., Ребкало В. А. Конфлікти в системі управлінської взаємодії: шляхи розв'язання та попередження : навч. посіб. Київ : Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, 2009. 95 с.

125. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс : учеб. для студ. пед. вузов : в 2 кн. Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения. 576 с.

126. Попов О. А. Пример вычисления норм теста. Сайт «Статистика в педагогике и психологии». URL: http://psystat.at.ua/Articles/Norm_calculation.doc(дата обращения: 12.02.2020).

127. Порохня Л. А. Теоретичні засади формування готовності майбутнього учителя до запобігання та розв'язання конфліктних ситуацій в учнівському середовищі. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2012. № 36. С. 147–151.

128. Постникова В. М., Хозяинов Г. И. Трудности, встречающиеся в работе начинающих тренеров и преподавателей физической культуры. *Юбилейный сборник научных трудов молодых ученых и студентов РГАФК*. Москва, 1998. С. 148–152.

129. Потоцька Ю. В. Особливості педагогічних конфліктів: шляхи вирішення. *Соціальний педагог*. 2014. № 3. С. 49–52.

130. Пристинский В. Н., Гейтенко В. В. Коррекции девиантного поведения старшеклассников в среде неформальных молодежных организаций средствами физической культуры. *Двигательная активность. Спорт. личность*, 2017. С. 48–53.

131. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print1434870000112510>(дата звернення: 12.02.2020).

132. Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів : Наказ МОН № 665 від 01.06.13 р. URL: <https://osvita.ua/legislation/other/37302/print/>(дата звернення: 12.02.2020).

133. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів від 29.04.2015 № 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-п#Text>(дата звернення: 12.02.2020).

134. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/print>(дата звернення: 12.02.2020).

135. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 13.07.2020 № 764-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984>(дата звернення: 12.08.2020).

136. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993 № 3808-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>(дата звернення:12.02.2020).

137. Психологический словарь / авт.-сост. В. В. Копорулина, М. Н. Смирнова, Н. О. Гордеева, Л. М. Балабанова ; под общ. ред. Ю. Л. Неймера. Ростов-на-Дону : Феникс, 2003. 640 с.

138. Психологический словарь / под ред. В.П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Педагогика-Пресс, 1996. 440 с.

139. Рибалко П. Ф. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до подальшої фахової діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. № 9 (93). С. 235–244. DOI: 10.24139/2312-5993/2019.09/235-244.

140. Рівні Національної рамки кваліфікацій. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/nacionalna-ramka-kvalifikacij/rivni-nacionalnoyi-ramki-kvalifikacij>(дата звернення:12.02.2020).

141. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание. Человек и мир. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 512 с.

142. Рябикина З. И., Фоменко Г. Ю. Субъектно-бытийный подход: преемственность традиций. *Человек. Сообщество. Управление*. 2009. № 4. С. 26–37.

143. Рябченко Л. О. Управління самостійною пізнавальною діяльністю вчителів загальноосвітніх закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2011. 220 с.

144. Сарновська С. О. Сучасна соціальна комунікативна культура (філософсько-методологічний аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03. Київ, 2000. 18 с.

145. Сафін О. Д. Профілактика та розв'язання конфліктів у педагогічній діяльності засобами гумору. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2011. Вип. 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_5_41 (дата звернення: 12.02.2020).

146. Сериков В. В. Образование и личность: теория и практика проектирования образовательных систем. Москва : Логос, 1999. 272 с.
147. Скібіцька Л. І. Конфліктологія : навч. посіб. для студ. ВНЗ. 2-ге вид. Київ : Кондор, 2009. 384 с.
148. Словарь психолога-практика / сост. С. Ю. Головин. 2-е изд., перераб. и доп. Минск : Харвест ; Москва : АСТ, 2001. 976 с.
149. Спенсер Л., Спенсер С. Компетенции на работе : пер. с англ. Москва : НИРРО, 2005. 384 с.
150. Станиславский К. С. Работа актёра над собой. *Станиславский К. С. Собрание сочинений в девяти томах*. Москва : Искусство, 1989. Т. 2. URL: <http://psylib.org.ua/books/stank01/index.htm>(дата обращения: 12.02.2020).
151. Стасенко О. А. Структура професійно-педагогічної діяльності вчителя фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2017. Вип. 143. С. 100–104.
152. Степанченко Н. І. Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2017. 629 с.
153. Сторінка LMS Moodle. URL: <http://moodle.org/>(дата звернення:12.02.2020).
154. Субетто А. И. Онтология и эпистемология компетентностного подхода, классификация и квалиметрия компетенций. Санкт-Петербург ; Москва : Исследоват. центр проблем кач-ва под-ки спец-ов, 2006. 72 с.
155. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. *Вибрані педагогічні твори* : у 5 т. Київ, 1976. Т. 2.
156. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект). Запоріжжя : ЗДУ, 2003. 442 с.
157. Ташина Т. М. Профилактика внутригрупповых конфликтов в студенческой среде. *Ученые записки СПбГИПСР*. 2014. Вып. 2. Т. 22. С. 41–45.

158. Тимошенко О. В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 420 с.

159. Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій / Я. В. Крупський, В. М. Михалевич; М-во освіти і науки України, Вінниц. нац. техн. ун-т. Вінниця : ВНТУ, 2010. 72 с.

160. Тренінг у системі професійної підготовки державно-управлінських кадрів : зб. тренінгів. Київ : НАДУ, 2013. 100 с.

161. Трухан М. А. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності з розв'язання професійних конфліктів у закладах освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Рівне : НУВГП, 2016. 278 с.

162. Узнадзе Д. Н. Психология установки. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 416 с.

163. Ушинский К.Д. Избранные педагогические произведения. Москва : Просвещение, 1968. 558 с.

164. Федорченко С. В. Попередження конфліктів в педагогічному колективі як один з методів формування сприятливого соціально-психологічного клімату у ВНЗ. *Молодий вчений*. 2016. № 2. С. 233–236.

165. Філь С. С. Визначення, зміст та структура конфліктологічної компетентності студентів – майбутніх фахівців соціономічних професій. *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2011. Т. 123. С. 20–24.

166. Хасан Б. И. Конструктивная психология конфликта : учеб. пособ. для бакалавриата и магистратуры. Москва : Юрайт, 2018. 204 с.

167. Хасан Б. И. Психотехника конфликта и конфликтная компетентность : монография. Красноярск, 1996. 157 с.

168. Хасан Б. И. Методика для изучения конфликтных установок подростков. *Журн. практ. психолога*. 1996. № 2. С. 26–31.

169. Хозяинов Г. И. Мастерство педагога в процессе образования и обучения : монография. Москва : Физ. культура, 2006. 206 с.

170. Холковська І. Л. Модель підготовки майбутніх учителів до попередження та розв'язання педагогічних конфліктів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2012. № 38. С. 273–277.

171. Холковська І. Л., Курганова О. І. Інтерактивний театр як форма підготовки майбутніх учителів до попередження і розв'язання педагогічних конфліктів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2014. № 42(2). С. 269–274.

172. Холковська І. Принцип управління-самоуправління у формуванні готовності майбутніх учителів до попередження і розв'язання конфліктів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 8(2). С. 201–207.

173. Черняков В.В. Формування професійної компетентності майбутніх вчителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій. *Проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 2. С. 131–133.

174. Швидка С. О. Формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя засобами театрального мистецтва : дис. ... канд.пед.наук : 13.00.01. Київ, 1996. 177 с.

175. Шиян Б. М. Теоретико-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 1997. 50 с.

176. Юрчук В. В. Современный словарь по психологии. Минск : Современное слово, 1998. 768 с.

177. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Либідь, 2003. 560 с.

178. Яхно Т. П., Куревіна І. О. Конфліктологія та теорія переговорів : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 168 с.

179. Azusa Pacific University, USA. Official site. URL: <https://www.apu.edu/bas/programs/masters-in-physical-education-single-subject/> (дата звернення: 12.02.2020).

180. Baylor University, USA. Official site.URL: <https://www.baylor.edu/graduate/FacultyStaff/index.php?id=860440>(дата звернення: 12.02.2020).

181. California Baptist University, USA. URL: <https://calbaptist.edu/>(дата звернення: 12.02.2020).

182. Cardiff Metropolitan University, Great Britain. URL: <http://www.cardiffmet.ac.uk/schoolofsport/courses/Pages/Sport-Coaching-andPedagogy-MSc.aspx>(дата звернення: 12.02.2020).

183. Florida International University, USA URL: <https://www.fiu.edu/academics/degrees-and-programs/index.html>(дата звернення: 12.02.2020).

184. Karlova University in Czech. URL: <https://www.ftvs.cuni.cz/FTVSEN-7.html>(дата звернення: 12.02.2020).

185. McMaster University, Canada. Official site.URL: https://academiccalendars.romcmaster.ca/preview_program.php?catoid=25&poid=14734&returnto=4696(дата звернення: 12.02.2020).

186. Memorial University of Newfoundland, Canada. Official site.URL: <https://www.mun.ca/hkr/graduate/#MSc>(дата звернення: 12.02.2020).

187. Mississippi State University, USA. Official site. URL: <http://www.kinesiology.msstate.edu/sports/teaching/grad/>(дата звернення: 12.02.2020).

188. StatSoft Inc. Электронный учебник по статистике. Москва : StatSoft Inc., 2012.URL: <http://www.statsoft.ru/home/textbook/default.htm>(дата обращения: 12.02.2020).

189. Technical University of Munich. URL: <https://www.tum.de/en/studies/degreeprograms/detail/sport-and-exercise-science-master-of-science-msc/>(дата звернення: 12.02.2020).

190. The University of Birmingham, Great Britain. URL: <https://www.postgraduatesearch.com/university-ofbirmingham/54649252/postgraduate-course.htm>(дата звернення: 12.02.2020).

191. The University of Central Lancashire, Great Britain. URL: <https://www.postgraduatesearch.com/university-of-centrallancashire/54234218/postgraduate-course.htm>(дата звернення: 12.02.2020).

192. The University of Chichester, Great Britain. URL: <https://www.postgraduatesearch.com/university-of-chichester/57149386/postgraduatecourse.htm>(дата звернення: 12.02.2020).

193. The University of Innsbruck, Austria. URL: https://www.uibk.ac.at/fakultaetenservicestelle/pruefungsreferate/studienplaene/english-version/masportwissenschaft_en.pdf (дата звернення: 12.02.2020).

194. The University of Victoria, Canada. Official site. URL: <https://www.uvic.ca/education/exercise/graduate/kinesiology/index.php>(дата звернення: 12.02.2020).

195. The University of Jyväskylä, Finland. URL: <https://www.jyu.fi/en/apply/masters-programmes/masters-degreeprogrammes/educational-sciences/degree-structure>(дата звернення: 12.02.2020).

196. The University of Georgia, USA. Official site. URL: <https://coe.uga.edu/academics/degrees/ms/sport-pedagogy>(дата звернення: 12.02.2020).

197. The University of Kansas, USA. Official site. URL: <https://hses.ku.edu/>(дата звернення: 12.02.2020).

198. The University of Physical Education in Budapest, Hungary. URL: <https://english.tf.hu/>(дата звернення: 12.02.2020).

199. The University of Toronto, Canada. Official site. URL: <https://kpe.utoronto.ca/academicsresearch/graduate-studies/master-professional-kinesiology>(дата звернення: 12.02.2020).

200. University of Maryland, Baltimore, USA. Official site. URL: <https://sph.umd.edu/department/knes/master-public-health-mph-physical-activity>(дата звернення: 12.02.2020).

201. University of Physical Education in Cracow. URL: <https://www.awf.krakow.pl/>(дата звернення: 12.02.2020).

202. Zaitseva O., Mazin V. Experimental work results on the formation of readiness to prevent conflict among future physical education teachers. *Scientific discussion*. 2021. Vol. 1. № 51. P. 25–28.

ДОДАТКИ

**Додаток А.Бланк методики експертного оцінювання готовності
до попередження конфліктів у професійній діяльності**

1. Студент	
2. Група	
3. Експерт	

Відмітити в таблиці:

№	Критерії оцінювання	Шкала оцінок				
		1	2	3	4	5
Володіння психологічними прийомами безконфліктного спілкування						
1	Уміння уникати конфліктогенів у словообігу					
2	Гідність поведінки при провокаціях з боку інших суб'єктів					
3	Емпатійність – уміння поставити себе на місце інших суб'єктів					
4	Доброзичливість та повага до інших суб'єктів					
5	Врівноваженість, спокій та впевненість у поведінці					
6	Ініціативність у спілкуванні					
7	Тактовність					
Кмітливість						
8	Здатність коротко та лаконічно показати, що вчитель не дасть помикати собою					
9	Уміння знайти вихід зі складної педагогічної ситуації, не втрачаючи присутності духу					
10	Здатність перебудувати свою діяльність відповідно до умов, що змінилися					
11	Здатність до несподіваних, проте педагогічно доцільних дій					
12	Уміння використовувати гумор для відстоювання своєї незалежності					
13	Здатність до швидкої реакції на випад у свою адресу					
14	Відсутність страху перед конфронтацією					

Висновки та пропозиції:

1. Щодо спілкування з учнями:

2. Щодо спілкування з колегами:

3. Щодо спілкування з батьками:

Підпис експерта _____

Додаток Б. Тест Томаса – типи поведінки в конфлікті (адаптований Грішиною)

Інструкція: Перед вами ряд тверджень, які допоможуть визначити деякі особливості вашої поведінки. Тут не може бути відповідей «правильних» або «помилкових». Люди різні, і кожен може висловити свою думку.

Є два варіанти, А і В, з яких ви повинні вибрати один, більшою мірою відповідний вашим поглядам, вашій думці про себе. У бланку для відповідей поставте виразний хрестик відповідно одному з варіантів (А або В) для кожного твердження. Відповідати треба якнайшвидше.

Текст опитувальника

1.А. Деколи я надаю можливість іншим узяти на себе відповідальність за вирішення спірного питання.

В. Чим обговорювати, в чому ми розходимося, я прагну звернути увагу на те, з чим ми обидва згодні.

2.А. Я прагну знайти компромісне рішення.

В. Я намагаюся улагодити справу з урахуванням усіх інтересів іншого і моїх власних.

3.А. Зазвичай я наполегливо прагну добитися свого.

В. Я прагну заспокоїти іншого і, головним чином, зберегти наші стосунки.

4.А. Я прагну знайти компромісне рішення.

В. Деколи я жертвую своїми власними інтересами заради інтересів іншої людини.

5.А. Улагоджуючи спірну ситуацію, я весь час намагаюся знайти підтримку в іншого.

В. Я прагну зробити все, щоб уникнути даремної напруженості.

6.А. Я намагаюся уникнути неприємностей для себе.

В. Я прагну добитися свого.

7.А. Я прагну відкласти вирішення спірного питання, щоб із часом вирішити його остаточно.

В. Я вважаю за можливе в чомусь поступитися, щоб добитися іншого.

8.А. Зазвичай я наполегливо прагну добитися свого.

В. Я насамперед прагну ясно визначити те, в чому полягають усі інтереси, що порушено.

9.А. Думаю, що не завжди варто хвилюватися через якісь виниклі розбіжності.

В. Я докладно зусилля, щоб добитися свого.

10.А. Я твердо прагну досягти свого.

В. Я намагаюся знайти компромісне рішення.

11.А. Спочатку я прагну чітко визначити, в чому полягають усі порушені спірні питання.

В. Я прагну заспокоїти іншого і, головним чином, зберегти наші відносини.

12.А. Часто я уникаю займати позицію, яка може викликати спори.

В. Я даю можливість іншому в чомусь залишитися при своїй думці, якщо він теж іде назустріч мені.

13.А. Я пропоную середню позицію.

В. Я наполягаю, щоб було зроблено сказане.

14.А. Я повідомляю іншому свою точку зору і питаю про його погляди.

В. Я намагаюся показати іншому логіку і переваги моїх поглядів.

15.А. Я прагну заспокоїти іншого і, головним чином, зберегти наші стосунки.

В. Я прагну зробити так, щоб уникнути напруженості.

16.А. Я прагну не зачепити відчуттів іншого.

В. Я намагаюся переконати іншого в перевагах моєї позиції.

17.А. Зазвичай я наполегливо прагну добитися свого.

В. Я прагну зробити все, щоб уникнути даремної напруженості.

18.А. Якщо це зробить іншого щасливим, дам йому можливість наполягти на своєму.

В. Я даю можливість іншому в чомусь залишитися при своїй думці, якщо він також іде мені назустріч.

19.А. Спочатку я прагну ясно визначити те, в чому полягають усі порушені питання і інтереси.

В. Я прагну відкласти вирішення спірного питання з тим, щоб з часом вирішити його остаточно.

20.А. Я намагаюся негайно подолати наші розбіжності.

В. Я прагну знайти якнайкраще поєднання вигод і втрат для обох сторін.

21.А. Ведучи переговори, я прагну бути уважним до бажань іншого.

В. Я завжди схильюся до прямого обговорення проблеми і їх сумісного вирішення.

22.А. Я намагаюся знайти позицію, яка знаходиться посередині між моєю позицією і точкою зору іншої людини.

В. Я відстоюю свої бажання.

23.А. Як правило, я стурбований тим, щоб задовольнити бажання кожного з нас.

В. Деколи я надаю можливість іншим узяти на себе відповідальність за вирішення спірного питання.

24.А. Якщо позиція іншого здається мені дуже важливою, я постараюся піти назустріч його бажанням.

В. Я прагну переконати іншого прийти до компромісу.

25.А. Я намагаюся показати іншому логіку переваги моїх поглядів.

В. Ведучи переговори, я прагну бути уважним до бажань іншого.

26.А. Я пропоную середню позицію.

В. Я майже завжди стурбований тим, щоб задовольнити бажання кожного з нас.

27.А. Часто я уникаю займати позицію, яка може викликати суперечку.

В. Якщо це зробить іншого щасливим, я дам йому можливість наполягти на своєму.

28.А. Зазвичай я наполегливо прагну добитися свого.

В. Улагоджуючи ситуацію, я зазвичай прагну знайти підтримку в іншого.

29.А. Я пропоную середню позицію.

В. Думаю, що не завжди варто хвилюватися через певні розбіжності у поглядах.

30.А. Я прагну не зачепити почуттів іншого.

В. Я завжди займаю таку позицію в спірному питанні, щоб ми спільно з іншою людиною могли добитися успіху.

Бланк опитувальника

№	А	В	№	А	В	№	А	В
1			11			21		
2			12			22		
3			13			23		
4			14			24		
5			15			25		
6			16			26		
7			17			27		
8			18			28		
9			19			29		
10			20			30		

Ключ до опитувальника

1. Суперництво: 3А, 6В, 8А, 9В, 10А, 13В, 14В, 16В, 17А, 22В, 25А, 28А.

2. Співпраця: 2В, 5А, 8В, 1А, 14А, 19А, 20А, 21В, 23В, 26В, 28В, 3АКЛИК.

3.Компроміс: 2А, 4А, 7В, 10В, 12В, 13А, 18В, 22А, 23А, 24В, 26А, 29А.

4.Уникнення: 1А, 5В, 6А, 7А, 9А, 12А, 15В, 17В, 19В, 20В, 27А, 29В.

5.Пристосування: 1В, 3В, 4В, 11В, 15А, 16А, 18А, 21 А, 24А, 25В, 27В, 30А.

Обробка результатів

Уключі кожна відповідь А або В дає уявлення про кількісний вираз: суперництва, співпраці, компромісу, уникнення і пристосування. Якщо відповідь збігається з вказаною в ключі, їй привласнюється значення 1, якщо не збігається, то привласнюється значення 0. Кількість балів, набраних індивідом за кожною шкалою, дає уявлення про вираженість у нього тенденції до прояву відповідних форм поведінки в конфліктних ситуаціях.

Додаток В. Витяги із силабусів дисциплін, спрямованих на формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів, а також програм виробничих практик

В.1. Витяг із силабусу дисципліни «Вступ до спеціальності»

Загальна інформація

Назва дисципліни	<i>Вступ до спеціальності</i>
Рівень вищої освіти	<i>Перший (бакалаврський) рівень</i>
Обсяг дисципліни	<i>Кількість кредитів – 3 Загальна кількість годин – 90 Розподіл годин: Iї семестр: лекц. 14 год.; практ. 14; сам. раб. 56 год.; інд. завд. 6 год.; залік</i>

Пререквізити і постреквізити навчальної дисципліни

Пререквізити навчальної дисципліни

Вивчення дисципліни базується на дисциплінах:

Постреквізити навчальної дисципліни

Дисципліна є базовою для дисциплін: «Педагогіка фізичного виховання і спорту», «Психологія фізичного виховання і спорту», «Теорія і методика фізичного виховання», проходження виробничої практики III та IV курсів

Характеристика навчальної дисципліни

Перед вітчизняною системою освіти ставляться нові завдання щодо підготовки висококваліфікованих спеціалістів, здатних засвоїти новітні технології та оволодіти високою мобільністю й адаптацією до виробничих і соціальних вимог, що постійно змінюються. Крім того, в умовах відновлення всіх сфер життя, наголос усе більше робиться на якості освіти, на особистісній орієнтованості навчального процесу, його інформатизації, визначальній важливості освіти в забезпеченні сталого людського розвитку.

Оволодіння майбутніми вчителями фізичної культури необхідними компетентностями для майбутньої успішної професійної діяльності – стратегічна мета освітнього процесу за спеціальністю 014 «Середня освіта (Фізичне виховання)».

Для створення сприятливих передумов для засвоєння змісту дисциплін навчального плану, перш за все, майбутні вчителі фізичної культури мають познайомитися із сутністю професійної діяльності вчителя фізичної культури її світоглядними орієнтирами, а також особливістю виконання вчителем професійних ролей і функцій.

Виконання цих завдань забезпечується дисципліною «Вступ до спеціальності», вивчення якої сприяє набуттю таких компетентностей.

Загальні компетентності: здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми; визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.

Фахові компетентності: знання базових понять предмету «Вступ до спеціальності» та галузевої термінології; знання історичних етапів розвитку фізичної культури як суспільного явища; знання програмно-нормативних засад розвитку галузі фізичної культури; знання організаційних засад, структури й матеріальної основи розвитку фізкультурно-спортивного руху в Україні; розуміння сутності професійної діяльності фахівців фізичної культури і спорту, тренера-викладача з виду спорту; знання системи кадрового забезпечення галузі.

Базові знання про організацію навчального процесу у ЗВО та особливості навчання за кредитно-модульною системою. Розуміння основ науково-дослідної роботи.

Розуміння особливостей навчання і побуту студентів вищого навчального закладу; історичних етапів розвитку університету.

Уміння використовувати отримані знання у процесі навчання на факультеті фізичної культури; проаналізувати історичні етапи становлення фізичної культури як частини загальної культури суспільства; користуватися вихідними термінологічними поняттями в процесі навчання в університеті.

Мати уявлення про методи досліджень у сфері фізичної культури і спорту.

Результати навчання:

Здійснювати аналіз суспільних процесів у сфері фізичної культури і спорту, демонструвати власне бачення шляхів розв'язання проблем.

Володіти фаховою термінологією та професійним дискурсом, дотримуватися етики ділового спілкування, у тому числі у складних ситуаціях.

Засвоювати нову фахову інформацію, оцінювати й представляти власний досвід, аналізувати й застосовувати передовий педагогічний досвід.

Використовувати нормативні та правові акти, що регламентують професійну діяльність

Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою (прогнозованим результатом) вивчення навчальної дисципліни є формування у студентів теоретичних знань та практичних навичок, необхідних для науково обґрунтованого здійснення роботи в загальноосвітньому навчальному закладі або фізкультурно-спортивній організації.

Завдання вивчення дисципліни

Вивчення дисципліни сприяє вирішенню таких конкретних завдань:

- 1) знайомство студентів із теоретичними основами професійної діяльності;
- 2) формування у студентів здатності приймати аргументовані стратегічні та тактичні рішення в мінливих ситуаціях освітнього процесу.

Зміст навчальної дисципліни

Дисципліна «Вступ до спеціальності» вивчається протягом одного семестру (2 структурних модулів) й інтегрує 3 змістових модулі.

Зміст модулів розкривається у таких темах.

Змістовий модуль 1. Фізична культура як суспільне явище та галузь діяльності

Тема 1. Фізична культура як суспільне явище. Галузева термінологія

«Вступ до спеціальності» галузі фізичне виховання і спорт як навчальна дисципліна. Місце фізичної культури в загальній культурі людства. Фізичне виховання як педагогічна система фізичного удосконалення людини. Спорт як органічна частина фізичної культури. Основні завдання, форми і засоби фізичної культури. Функції фізичної культури. Сфери впровадження фізичної культури та спорту. Поняття «галузь фізичної культури». Основні показники стану розвитку фізичної культури та спорту. Галузева термінологія.

Тема 2. Фізична культура і спорт в Україні

Передумови зародження і розвитку фізкультурно-спортивного руху в Україні. Офіційне визнання України міжнародним спортивним співтовариством. Український національний олімпійський комітет. Традиції Українського спорту. Внесок Українців в олімпійський рух. Сучасні досягнення та проблеми українського спорту. Перспективи розвитку українського спорту. Структура, взаємозв'язок і характер діяльності фізкультурно-спортивних організацій України.

Тема 3. Програмно-нормативні засади розвитку галузі фізичної культури

Законодавча база розвитку фізичної культури і спорту в Україні. Державні програми розвитку фізичної культури і спорту в Україні. Джерела фінансування галузі. Структура, взаємозв'язок і характер діяльності фізкультурно-спортивних організацій України. Матеріально-технічна база фізичної культури і спорту. Джерела фінансування галузі. Науково-інформаційне забезпечення фізкультурно-спортивного руху.

Змістовий модуль 2. Особливості професійних взаємин учителя фізичної культури

Тема 4. Вчитель фізичної культури як суб'єкт професійної діяльності

Професійна діяльність як середовище для самореалізації і соціального самоствердження.

Особливості роботи вчителя фізичної культури. Соціальна, професійна та особистісна позиції вчителя фізичної культури. Відмінності між соціальною та професійною компетентностями. Позиція вчителя фізичної культури. Суперечність між «здатен і потрібно» та «хочу і можна» як чинники особистісного розвитку вчителя фізичної культури.

Тема 5. Соціальні суперечності у роботі вчителя фізичної культури

Сутність соціальної суперечності. Теорії соціального конфлікту. Суперечності між позиціями суб'єктів як потенційна основа конфлікту. Девіантна поведінка і насилля в освітніх закладах.

Тема 6. Характеристика професійних взаємин учителя фізичної культури

Сутність і визначення людських стосунків. Відносини вчителя фізичної культури в контексті влади. Місце гуманності у відносинах учителя фізичної культури з іншими суб'єктами. Види взаємин у професійній діяльності вчителя фізичної культури

Змістовий модуль 3. Система вищої освіти та кадрове забезпечення галузі фізичної культури і спорту

Тема 7. Організація освітнього процесу у закладах вищої освіти з підготовки кадрів для галузі фізичної культури і спорту

Еволюція системи підготовки фізкультурно-спортивних кадрів. Становлення вітчизняної вищої фізкультурної освіти. Сучасний стан та тенденції розвитку системи вищої освіти України.

Організація навчального процесу в закладах вищої освіти. Студенти та їх адаптація до навчання. Права та обов'язки студентів. Навчальна діяльність студентів. Організація роботи студентської праці.

Розвиток пізнавальної активності студентів через самостійну роботу. Сутність і структура самостійної роботи. Методика пошуку літературних джерел. Методика вивчення наукової, навчальної, навчально-методичної літератури.

План вивчення навчальної дисципліни

№ тижня	Назва теми	Форми організації навчання	Кількість годин
Модуль 1			
Змістовий модуль 1. Фізична культура як суспільне явище та галузь діяльності			
1-2	Тема 1. Фізична культура як суспільне явище.	лекц., практи., сам., інд.	12
3-4	Тема 2. Галузева термінологія	лекц., практи., сам., інд.	12
5-6	Тема 3. Фізична культура і спорт в Україні Програмно-нормативні засади розвитку галузі фізичної культури	лекц., практи., сам., інд.	12
Модуль 2			
Змістовий модуль 2. Особливості професійних взаємин учителя фізичної культури			
7-8	Тема 4. Вчитель фізичної культури як суб'єкт професійної діяльності	лекц., практи., сам., інд.	10
9-10	Тема 5 Соціальні суперечності у роботі вчителя фізичної культури	лекц., практи., сам., інд.	10
11-12	Тема 6. Характеристика професійних взаємин учителя фізичної культури	лекц., практи., сам., інд.	10
Змістовий модуль 3. Система вищої освіти та кадрове забезпечення галузі фізичної культури і спорту			
13-14	Тема 7. Організація освітнього процесу в вищих навчальних закладах з підготовки кадрів для галузі фізичної культури і спорту	лекц., практи., сам., інд.	24

Система та критерії оцінювання курсу

Для денної форми навчання

Максимальна семестрова оцінка – 100 балів.

Семестрова оцінка визначається як середнє арифметичне балів, отриманих студентом у першому та другому структурних модулях дисципліни.

Для студентів заочної форми навчання.

Підсумковий контроль передбачає визначення суми балів, одержаних за результатами захисту виконаної контрольної роботи та тестування. Виконання контрольної роботи оцінюється до 60 балів; захист контрольної роботи – до 10 балів; у тестуванні студент може набрати до 30 балів.

Політика курсу

При вивченні дисципліни «Вступ до спеціальності» студент має докладати належних зусиль до виконання вимог робочої навчальної програми дисципліни.

При цьому мінімальним на підсумковій атестації з дисципліни є виконання студентом таких вимог робочої навчальної програми:

- для студентів денної форми навчання: підготовка рефератів з визначених тем дисципліни; тестування з дисципліни;
- для студентів заочної форми навчання: виконання контрольної роботи.

Окрема увага – додержанню академічної доброчесності при роботі над контрольними роботами, рефератами.

В.2. Витяг із силябусу дисципліни «Психологія фізичної культури і спорту»

Загальна інформація

Назва дисципліни	<i>Психологія фізичної культури і спорту</i>
Рівень вищої освіти	<i>перший (бакалаврський) рівень</i>
Обсяг дисципліни	<i>Кількість кредитів – 4 Загальна кількість годин – 120 Розподіл годин: 3-й семестр: лекц. 30 год.; практ. 14; сам. раб. 68 год.; інд. завд. 8 год.; екзамен</i>

Пререквізити і постреквізити навчальної дисципліни

Пререквізити навчальної дисципліни

Вивчення дисципліни базується на дисциплінах: «Вступ до спеціальності», «Філософія», «Психологія», «Педагогіка»

Постреквізити навчальної дисципліни

Дисципліна є базовою для дисциплін: «Педагогіка фізичної культури і спорту», «Теорія і методика фізичного виховання», «Теорія обраного виду спорту», виробничі практики III та IV курсів

Характеристика навчальної дисципліни

Психологія фізичного виховання та спорту як навчальний предмет є однією з фундаментальних навчальних дисциплін, за допомогою якої формується професійна майстерність фахівця (вчителя фізичної культури, тренера, керівника спортивних секцій). Ця дисципліна допомагає більш правильно визначити зміст і методи фізкультурно-спортивної діяльності, адекватно сприймати особливості окремих учнів та спортсменів, бачити спільні і відмінні риси між шкільним учнівським колективом та колективом спортсменів, раціонально організувати їхню навчальну, навчально-тренувальну та змагальну діяльність, правильно організувати професійну діяльність, знаходити оптимальні шляхи встановлення взаєморозуміння в складних ситуаціях освітнього та навчально-тренувального процесів.

Вивчення дисципліни «Психологія фізичної культури і спорту» сприяє набуттю таких

компетентностей.

Загальні компетентності: здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми; визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.

Фахові компетентності: здатність до формування світогляду, розвитку людського буття, суспільства і природи, духовної культури; знання етичних і правових норм, що регулюють відносини людини з людиною, із суспільством і з навколишнім середовищем; використовувати нормативні і правові документи у сфері фізкультурно-спортивної діяльності; уміння створювати психоемоційний контакт між клієнтом та фахівцем з фізичної культури та спорту; уміння обирати оптимальний спосіб дії у конфліктних і безконфліктних, спонтанних і запланованих педагогічних ситуаціях; здатність до рефлексії результатів своєї професійної діяльності; знання теоретико-термінологічного базису для описання навчання та виховання як соціального феномену.

Результати навчання:

Знання основних етапів розвитку психології фізичного виховання і спорту. Знання методики психологічного забезпечення фізкультурно-спортивних занять з різними групами населення. Знання методики психологічного супроводжування і психологічної підготовки спортсменів. Знання методів і організації психорегуляції і психогієни у фізичному вихованні і спорті. Знання методів організації і проведення науково-дослідної роботи в галузі психології фізичного виховання і спорту. Уміння організувати психологічне супроводження і психологічну підготовку спортсменів. Уміння організувати та проводити науково-дослідницьку роботу в галузі психології фізичного виховання і спорту. Уміння використовувати відповідні види психорегуляції та психофізичний тренінг для профілактики захворювань, зміцнення здоров'я та підвищення розумової і фізичної працездатності.

Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою (прогнозованим результатом) вивчення навчальної дисципліни є формування здатності вирішувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, із застосуванням положень, теорій та методів психологічної науки; застосовувати у професійній діяльності знання психологічних аспектів у сфері фізичної культури і спорту; формування у студентів цілісного уявлення про здоров'я людини та його фізичну, психологічну, соціальну, духовну складову, засвоєння науково-методологічних та прикладних проблем психології спорту, формування навичок здорового способу життя, значення психології здоров'я у вивченні чинників здоров'я, а також засобів і методів його збереження, зміцнення і розвитку

Завдання вивчення дисципліни

Вивчення дисципліни сприяє вирішенню таких конкретних завдань:

- 1) формування спеціальних знань, що визначають психологічне забезпечення професійної діяльності вчителя фізичної культури, тренера;
- 2) формування умінь, необхідних для практичної реалізації професійної діяльності фахівця з фізичної культури

Зміст навчальної дисципліни

Дисципліна «Психологія фізичної культури і спорту» вивчається протягом одного семестру (2 структурних модулі) й інтегрує 4 змістових модулі.

Зміст модулів розкривається у таких темах.

Змістовий модуль 1. Вступ до психології фізичної культури і спорту

Тема 1. Психологія фізичної культури і спорту як спеціальна галузь психологічної науки.

Психологія фізичної культури і спорту як галузь психологічної науки (предмет, взаємозв'язок психології фізичної культури і психології спорту, їх спільні та відмінні риси, педагогічна спрямованість психології фізичної культури). Мета і завдання психології

фізичної культури і спорту та її зв'язок з іншими науками. Історія розвитку.

Тема 2. Теоретико-методологічні основи психології фізичної культури і спорту.

Методологія, принципи, методи дослідження в психології фізичної культури і спорту. Етапи проведення психологічних досліджень.

Змістовий модуль 2. Психологія фізичної культури

Тема 3. Психологічні основи навчання на заняттях з фізичної культури.

Учень як індивід та особистість. Загальні характеристики індивіда та особистості. Когнітивна та емоційно-вольова сфера особистості учня. Увага учнів у навчальній діяльності. Психологічні основи формування особистості у фізичному вихованні. Мотиваційна сфера. Самосвідомість учня.

Тема 4. Психологічні основи навчання рухових навичок.

Психомоторна сфера особистості учня. Психологічні особливості рухових навичок. Стадії формування рухових навичок. Рухові відчуття. Роль уваги в керуванні рухами.

Тема 5. Соціально-психологічні аспекти фізичного виховання.

Соціальна психологія малих груп та колективів. Психологічні особливості формування колективу. Стадії розвитку колективу учнів. Шляхи формування колективу учнів у процесі заняття фізичною культурою. Психологічні особливості виховання в колективі.

Психологічна характеристика діяльності й особистості вчителя фізичної культури.

Змістовий модуль 3. Сутність професійного конфлікту та основні конфліктогени у професійній діяльності вчителя фізичної культури

Тема 6. Визначення і соціальна природа конфлікту, види конфліктів

Визначення конфліктів. Еволюція поняття «конфлікт». Конфлікт з точки зору соціології, філософії, психології та педагогіки. Функції конфлікту: деструктивні та конструктивні. Класифікація конфліктів. Попередження конфліктів як окрема діяльність.

Тема 7. Основні конфліктогени у професійній діяльності вчителя фізичної культури

Особливості конфліктологічного знання в педагогіці. Актуальність формування конфліктологічної компетентності педагога. Джерела, причини, функцій і наслідки освітніх конфліктів. Формула конфлікту. Поняття конфліктогену. Способи вирішення конфліктів.

Тема 8. Особливості конфліктів у роботі вчителя фізичної культури

Характеристика суб'єктів професійної діяльності вчителя фізичної культури з точки зору конфліктності. Типи потенційно конфліктних ситуацій у професійній діяльності вчителя фізичної культури. Конфлікти в міжособистісних стосунках «учитель-учні», «вчитель-батьки», «вчитель-учитель», «учитель-адміністрація». Поведінка вчителя фізичної культури у різних типах конфліктів. Внутрішньоособистісний конфлікт педагога і його вплив на взаємини з учнями і колегами.

Змістовий модуль 4. Психологія спорту

Тема 9. Психологія спортивної діяльності

Психологічна характеристика спорту як виду діяльності. Структура спортивної діяльності. Психосистематика видів спорту. Особливості мотиваційної, емоційної, вольової, інтелектуальної та психомоторної сфери спортсменів, особливості їх проявів у спортивній діяльності.

Тема 10. Психологічні особливості тренувального процесу.

Психологічні основи ефективності тренувального процесу. Спеціалізовані відчуття у спорті. Реакція в спорті. Спортивна форма.

Тема 11. Соціально-психологічні аспекти спорту.

Особистість та її формування під час заняття спортом. Психологія спортивної команди. Лідерство. Особливість спілкування в спорті. Соціально-психологічний клімат. Конфліктність у спортивній групі.

Тема 12. Психологічне забезпечення спортивної діяльності.

Психологічне забезпечення підготовки спортсменів. Психологічна підготовка в спорті. Психологічна діагностика в практиці спорту. Психологія спортивного відбору. Психологічний контроль у спорті.

План вивчення навчальної дисципліни

№ тижня	Назва теми	Форми організації навчання	Кількість годин
Модуль 1			
Змістовий модуль 1. Вступ до психології фізичної культури і спорту			
1	Тема 1. Психологія фізичної культури і спорту, як спеціальна галузь психологічної науки	лекц., практи., сам., інд.	6
2	Тема 2. Теоретико-методологічні основи психології фізичної культури і спорту	лекц., практи., сам., інд.	6
Змістовий модуль 2. Психологія фізичної культури			
3	Тема 3. Психологічні основи навчання на заняттях з фізичної культури.	лекц., практи., сам., інд.	12
4	Тема 4. Психологічні основи навчання руховим навичкам.	лекц., практи., сам., інд.	8
5	Тема 5. Соціально-психологічні аспекти фізичного виховання.	лекц., практи., сам., інд.	10
Модуль 2			
Змістовий модуль 3. Сутність професійного конфлікту та основні конфліктогени у професійній діяльності вчителя фізичної культури			
6	Тема 6. Визначення і соціальна природа конфлікту, види конфліктів	лекц., практи., сам., інд.	10
7	Тема 7. Основні конфліктогени у професійній діяльності вчителя фізичної культури	лекц., практи., сам., інд.	10
8	Тема 8. Особливості конфліктів у роботі вчителя фізичної культури	лекц., практи., сам., інд.	10
Змістовий модуль 4. Психологія спорту			
9-10	Тема 9. Психологія спортивної діяльності	лекц., практи., сам., інд.	12
11	Тема 10. Психологічні особливості тренувального процесу.	лекц., практи., сам., інд.	12
12	Тема 11. Соціально-психологічні аспекти спорту.	лекц., практи., сам., інд.	12
13-14	Тема 12. Психологічне забезпечення спортивної діяльності.	лекц., практи., сам., інд.	12

Система та критерії оцінювання курсу**Для денної форми навчання**

Максимальна семестрова оцінка – 100 балів.

Семестрова оцінка визначається як середнє арифметичне балів, отриманих бакалавром у першому та другому структурних модулях дисципліни та екзаменаційної оцінки .

Для студентів заочної форми навчання.

Підсумковий контроль передбачає визначення суми балів, одержаних за результатами захисту виконаної контрольної роботи та тестування. Виконання контрольної роботи оцінюється до 60 балів; захист контрольної роботи – до 10 балів; у тестуванні студент може набрати до 30 балів.

Семестрова оцінка визначається як середнє арифметичне балів, отриманих бакалавром за виконання завдань (контрольна робота, її захист та тестування) дисципліни та екзаменаційної оцінки .

Політика курсу

При вивченні дисципліни «Психологія фізичної культури і спорту» студент має докладати належних зусиль до виконання вимог робочої навчальної програми дисципліни.

При цьому мінімальним на підсумковій атестації з дисципліни є виконання студентам таких вимог робочої навчальної програми:

- для студентів денної форми навчання: підготовка рефератів з визначених тем дисципліни; тестування з дисципліни;
- для студентів заочної форми навчання: виконання контрольної роботи; тестування.

Окрема увага – додержанню академічної доброчесності при роботі над контрольними роботами, рефератами.

Витяг із силябусу дисципліни «Педагогіка фізичної культури і спорту»

Загальна інформація

Назва дисципліни	<i>Педагогіка фізичної культури і спорту</i>
Рівень вищої освіти	<i>Перший (бакалаврський) рівень</i>
Обсяг дисципліни	<i>Кількість кредитів – 4 Загальна кількість годин – 120 Розподіл годин: 5й семестр: лекц. 30 год.; практ. 14; сам. раб. 68 год.; інд. завд. 8 год.; залік</i>

Пререквізити і постреквізити навчальної дисципліни

Пререквізити навчальної дисципліни

Вивчення дисципліни базується на дисциплінах: «Педагогічні дослідження фізичного виховання і спорту», «Психологія фізичної культури і спорту», «Вступ до спеціальності».

Постреквізити навчальної дисципліни

Дисципліна є базовою для дисципліни: «Теорія і методика фізичного виховання», практика 6 та 8 семестрів, «Теорія обранного виду спорту»

Характеристика навчальної дисципліни

Мета вивчення навчальної дисципліни полягає у формуванні професійних компетентностей, програмних результатів навчання та реалізації їх під час організації освітнього та навчально-тренувального процесу. Дисципліна допомагає більш правильно визначити зміст і методи педагогічного процесу, адекватно сприймати особливості окремих учнів і колективу спортсменів, раціонально організувати їх учбову та спортивну діяльність, планувати майбутньому фахівцю професійну діяльність, враховуючи свої сильні і слабкі сторони, знаходити оптимальні шляхи встановлення взаєморозуміння з учнями

Виходячи з означеного, у навчальний план підготовки бакалаврів спеціальності 014 «Середня освіта (Фізичне виховання)» включено дисципліну «Педагогіка фізичної культури і спорту».

Вивчення дисципліни «Педагогіка фізичної культури та спорту» сприяє набуттю наступних компетентностей.

Загальні компетентності: Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Здатність до пошуку, узагальнення та аналізу інформації з різних джерел. Здатність до адаптації та конструктивних дій в нестандартній ситуації. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

Фахові компетентності: Уміння проводити пошук та упорядкування інформаційних джерел. Уміння розробляти зміст навчально-тренувального процесу, а також фізкультурно-спортивні послуги. Уміння вирішувати типові наукові проблеми і практичні завдання в галузі фізичної культури і спорту на основі наявного досвіду та критичного мислення. Уміння формулювати та розв'язувати педагогічні задачі та організувати педагогічний процес як взаємодію і співробітництво з вихованцями та їх батьками. Знання етичних і

правових норм, а також нормативних документів, що регулюють стосунки людини з людиною, із суспільством і природою. Уміння створювати психоемоційний контакт з вихованцями, їх батьками та колегами. Знання теоретико-термінологічного базису для описання перебігу та результатів навчально-тренувального процесу, навчання і виховання. Уміння застосовувати адекватні і ефективні засоби, методи і технології у навчально-тренувальному процесі, процесі фізичного виховання та оздоровчої діяльності.

Результати навчання: Знання базових понять теорії фізичної культури. Знання джерел і станів розвитку теорії і практики фізичної культури. Знання структури фізичної культури і зміст її основних складових. Знання структури фізичного виховання в Україні і зміст її складових. Знання мети, завдань сучасної системи фізичного виховання школярів в Україні і напрямки її подальшого удосконалення. Знання принципів фізичного виховання; методів фізичного виховання; фізіологічних, психолого-педагогічних основ навчання руховим діям; структуру і зміст процесу навчання рухових дій; фізіологічних основ удосконалення рухових здібностей. Уміння визначати і письмово фіксувати якісні і кількісні показники засвоєння рухових дій для визначення рівня рухової підготовленості та виявлення потенційних можливостей у руховій діяльності. Уміння добирати оптимальні засоби і методи фізичного виховання з метою подальшого розвитку і удосконалення у проведенні різних форм фізичного виховання. Уміння добирати ефективні засоби вирішення педагогічних ситуацій та завдань з фізичної культури. Уміння добирати доцільні методи і прийоми, на основі ґрунтовних знань методики їх проведення, неординарних знахідок, творчих втілень передового педагогічного досвіду та сучасних наукових надбань. Уміння використовувати засоби фізичної культури і спорту та психогігієни з метою покращення здоров'я та рухової підготовленості, як складових ефективної професійної діяльності.

Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою (прогнозованим результатом) вивчення навчальної дисципліни є формування у студентів теоретичних знань та практичних навичок, необхідних для науково обґрунтованого здійснення успішної практичної діяльності, набуття і поглиблення інноваційних знань для вирішення проблемних професійних завдань у галузі фізичної культури і спорту, для ефективного проведення навчальної та навчально-тренувальної роботи у загальноосвітньому навчальному закладі або фізкультурно-спортивній організації.

Завдання вивчення дисципліни

Вивчення дисципліни сприяє вирішенню таких конкретних завдань:

- 1) сприяти формуванню основ професійного світогляду студентів, забезпеченню теоретичної і практичної підготовки студентів до професійної діяльності;
- 2) сприяти формуванню у студентів творчого світогляду і сучасного педагогічного мислення.

Зміст навчальної дисципліни

Дисципліна «Педагогіка фізичної культури та спорту» вивчається протягом одного семестру (2 структурних модуля) і інтегрує 6 змістових модуля.

Зміст модулів розкривається у таких темах.

Змістовий модуль 1. Загальні підходи до вивчення педагогіки фізичної культури та спорту

Тема 1. Предмет та завдання педагогіки фізичної культури та спорту.

Педагогіка фізичної культури та спорту як галузь педагогічних науки. Предмет педагогіки фізичної культури та спорту. Наукові основи та джерела педагогіки фізичної культури та спорту. Основні категорії фізичної культури, як педагогічного явища. Структурні компоненти педагогічного процесу при формуванні фізичної культури особистості. Загальні соціально-педагогічні принципи системи фізичного виховання.

Тема 2. Система освіти в Україні. Навчально-виховний процес в освітніх закладах.

Структура освіти в Україні. Принципи побудови системи освіти в Україні. Основні компоненти та закономірності навчально-виховного процесу. Етапи періодизації в

навчально-виховному процесі. Планування та контроль навчального процесу. Педагогічні умови вдосконалення навчального процесу.

Тема 3. Особистість як предмет виховання. Роль фізичної культури і спорту в розвитку особистості

Проблема розвитку і виховання особистості в педагогічній теорії і практиці. Поняття: особистість, її розвиток і формування. Біологічний і соціальний розвиток. Вік. Акселерація та ретардація.. Найважливіші характеристики особистості: розумність, відповідальність, свобода, особиста гідність, активність. Індивідуальність особистості. Основні фактори, що визначають розвиток особистості: внутрішні (спадковість) і зовнішні (середовище, виховання та діяльність). Роль активності особистості у власному розвитку. Зовнішні та внутрішні фактори розвитку особистості. Поняття про саморозвиток особистості. Значення виховання в розвитку особистості. Персоніфікація виховання, механізми саморозвитку особистості і виховання.

Спорт і загальні закономірності розвитку людини. Спорт і розвиток людини як особистості та індивідуальності.

Учень (спортсмен) як особистість. структура особистості

Змістовий модуль 2. Дидактика

Тема 4. Теорія навчальної діяльності як дидактична основа.

Поняття про дидактику. Предмет дидактики. Основні дидактичні категорії. Становлення і розвиток дидактики. Характеристика основних дидактичних теорій і концепцій

Тема 5. Структура процесу навчання

Сутність, функції, категорії, видита завдання навчання. Закономірності навчання. Загальні, педагогічні та специфічні принципи фізичного виховання та спорту. Засоби фізичного виховання, їх значення. Управління фізичним розвитком та забезпечення фізичної підготовленості школярів. Фізичний розвиток та його показники. Поняття про фізичні здібності, форми їх прояву. Педагогічні аспекти розвитку рухових якостей. Етапність розвитку фізичних здібностей. Принципи розвитку фізичних здібностей. Методика розвитку основних фізичних якостей. Організаційні форми навчання. Характеристика побудови занять в процесі фізичного виховання. Класифікація, зміст та структура занять урочного типу. Характеристика занять неурочного типу. Визначення терміну „методи” та їх класифікація. Методи формування фізичної культури особистості: поняття про методи, класифікація методів. Методи, спрямовані на здобуття знань. Методи, спрямовані на оволодіння руховими уміннями і навичками. Загальні вимоги до підбору і виконання методів. Засоби навчання. Контроль за результатами навчання

Змістовий модуль 3. Теорія виховання

Тема 6. Структура процесу виховання

Сутність виховання, його завдання. Закономірності, принципи, методи та засоби виховання. Фактори, що визначають вибір методів в фізкультурно-спортивної діяльності. Застосування методів виховання в умовах заняття молоді спортом. Особливості методів виховання в спорті

Тема 7. Виховання на уроках фізичної культури

Вплив фізичного виховання на всебічний розвиток людини. Естетичне виховання. Формування моральних якостей в процесі фізичного виховання. Вольова сфера особистості учня. Самодетермінація (мотивація). Вікові особливості вольових проявів. Розвиток вольових якостей. Трудове виховання та професійна орієнтація на уроці фізичної культури. Вплив фізичного виховання і спорту на інтелектуальний розвиток.

Змістовий модуль 4. Педагогічна діяльність вчителя фізичної культури

Тема 8. Професійна педагогічна культура фахівця сфери фізичної культури і спорту

Основні складові праці вчителя фізичної культури і тренера з виду спорту. Структура і зміст педагогічної культури. Педагогічна майстерність фахівця сфери фізичної культури і спорту.

Педагогічні здібності і їх види (дидактичні, академічні, перцептивні, мовні,

організаторські, авторитарні, комунікативні, здатність до педагогічного уяві, здатність до розподілу уваги, гносеологічні, конструктивні, рефлексивні).

Педагогічна етика. Культура мови тренера. Стель педагогічного спілкування і управління. Особиста зрілість фахівця сфери фізичної культури і спорту та його професійно-педагогічна компетентність.

Змістовий модуль 5. Стратегії попередження конфліктів у роботі вчителя фізичної культури

Тема 9. Ліберальна стратегія попередження педагогічних конфліктів

Поняття «стратегія» у контексті діяльності з попередження конфліктів. Технології запобігання й розв'язання соціально-педагогічних конфліктів. Теоретичні засади ліберальної стратегії; уникнення та пристосування як крайній вияв ліберальної стратегії. Позитивні та негативні моменти ліберальної стратегії.

Тема 10. Стратегія попередження педагогічних конфліктів, заснована на авторитеті (А. Макаренко)

Авторитет педагога. Сутність педагогічної майстерності. Педагогічний такт. Приклади попередження конфліктів силою авторитету.

Тема 11. Стратегія попередження конфліктів, заснована на досягненні згоди між суб'єктами»

Мікросоціологічні теорії, що описують соціальне функціонування як досягнення згоди. Техніка ведення переговорів. Пропозиції та поступки у соціальній взаємодії.

Змістовий модуль 6. Діагностика готовності фахівця в галузі фізичної культури і спорту

Тема 12. Діагностика готовності фахівця в галузі фізичної культури і спорту

Рефлексивна діяльність педагога: самооцінка особистісних якостей і здібностей педагога. Діагностика рівня професійно-педагогічної культури. Оцінка ефективності праці педагога фізичної культури і спорту

План вивчення навчальної дисципліни

№ тижня	Назва теми	Форми організації навчання	Кількість годин
Модуль 1			
Змістовий модуль 1. Загальні підходи до вивчення педагогіки фізичної культури та спорту			
1	Тема 1. Предмет та завдання педагогіки фізичної культури та спорту	лекц., практ., сам., інд.	6
2	Тема 2. Система освіти в Україні. Навчально-виховний процес	лекц., практ., сам., інд.	6
3	Тема 3. Особистість як предмет виховання. Роль фізичної культури і спорту в розвитку особистості	лекц., практ., сам., інд.	10
Змістовий модуль 2. Дидактика			
4	Тема 4. Теорія навчальної діяльності як дидактична основа.	лекц., практ., сам., інд.	8
5-6	Тема 5. Структура процесу навчання	лекц., практ., сам., інд.	20
Змістовий модуль 3. Теорія виховання			
7	Тема 6. Структура процесу виховання	лекц., практ., сам., інд.	10
8	Тема 7. Виховання на уроках фізичної культури	лекц., практ., сам., інд.	10
Модуль 2			
Змістовий модуль 4. Педагогічна діяльність вчителя фізичної культури			
9-10	Тема 8. Професійна педагогічна культура фахівця сфери фізичної культури і спорту	лекц., практ., сам., інд.	10

Змістовий модуль 5. Стратегії попередження конфліктів у роботі вчителя фізичної культури			
11	Тема 9. Ліберальна стратегія попередження педагогічних конфліктів	лекц., практи., сам., інд.	10
12	Тема 10. Стратегія попередження педагогічних конфліктів, заснована на авторитеті (А. Макаренко)	лекц., практи., сам., інд.	10
13	Тема 11. Стратегія попередження конфліктів, заснована на досягненні згоди між суб'єктами»	лекц., практи., сам., інд.	10
Змістовий модуль 6. Діагностика готовності фахівця в галузі фізичної культури і спорту			
14	Тема 12. Діагностика готовності фахівця в галузі фізичної культури і спорту	лекц., практи., сам., інд.	10

Система та критерії оцінювання курсу

Для денної форми навчання

Максимальна семестрова оцінка – 100 балів.

Семестрова оцінка визначається як середнє арифметичне балів, отриманих студентом у першому та другому структурних модулях дисципліни.

Для студентів заочної форми навчання.

Підсумковий контроль передбачає визначення суми балів, одержаних за результатами захисту виконаної контрольної роботи та тестування. Виконання контрольної роботи оцінюється до 60 балів; захист контрольної роботи – до 10 балів; у тестуванні студент може набрати до 30 балів.

Політика курсу

При вивченні дисципліни «Педагогіка фізичної культури і спорту» студент має докладати належних зусиль до виконання вимог робочої навчальної програми дисципліни.

При цьому мінімальним на підсумковій атестації з дисципліни є виконання студентам таких вимог робочої навчальної програми:

- **для студентів денної форми навчання:** підготовка рефератів з визначених тем дисципліни; тестування з дисципліни;
- **для студентів заочної форми навчання:** виконання контрольної роботи, тестування.

Окрема увага – додержанню академічної доброчесності при роботі над контрольними роботами, рефератами.

В.4. Витяг із силабусу виробничої практики (6-й сем.)

№	Зміст роботи	Додаткові вказівки	Результат	Критерії оцінювання (бали)	Приблизний бюджет часу студента(год)
1	Участь у дистанційній конференції за участю стейкхолдерів	Проводиться на платформі Zoom	Відеозапис конференції у Zoom	до 2	6
2	Складення звіту за результатами педагогічного аналізу уроку фізичної культури (5–11 класи) досвідченого вчителя*	Характеристика проводиться за методикою, бланк якої входить до документів практики	Критичні зауваження щодо роботи вчителя, що відображають як позитивні, так і негативні сторони	до 2	6
3	Знайомство із документами планування навчального процесу з предмету «Фізична культура», матеріальною базою школи, її колективом	Приклад характеристики додається	Характеристика закладу освіти, де відбувається практика, прикріплена до модуля «Завдання» платформи Moodle	до 8	9
4	Підготовка планів-конспектів	При визначенні теми	2 плани-конспекти	до 8	9

	підготовчої частини уроків для здобувачів базової середньої освіти (5–9 класи)	заняття можна обирати між такими розділами шкільної програми: «Легка атлетика», «Гімнастика», «Спортивні ігри»	(приклад додається)		
5	Аналіз конфліктів на основі спостереження й фіксації педагогічних ситуацій	Бланк включеного спостереження додається	Щоденник конфліктів, прикріплений до модулю «Завдання» платформи Moodle	до 8	9
6	Проведення підготовчої частини щонайменше 2-х уроків фізичної культури (5-9 класи)	Проведення супроводжується відеозйомкою з наступним монтажем	2 відеозвіти про проведення уроків фізичної культури (хронометраж 45')	до 8	9
7	Педагогічний аналіз відеоматеріалів підготовчих частин уроків фіз. культури, проведених студентами	Матеріали відеозйомки розміщуються на платформі Moodle з можливістю їх коментування	Прикріплення результатів аналізу до модулю «Завдання» Moodle	до 8	9
8	Підготовка конспекту фізкультхвилинки для здобувачів початкової середньої освіти (1-4 класи)	При визначенні змісту фізкультхвилинки виходити з її тривалості у 3 хв	8 конспектів (приклад додається)	до 8	9
9	Підбір рухливої гри для проведення під час рухливої перерви	При визначенні змісту фізкультхвилинки виходити з її тривалості у 15 хв	4 конспекти рухливих перерв (творче завдання)	до 8	9
10	Розробка сценарію фізкультурно-оздоровчого свята	Подається у вільній формі	Сценарій фізкультурно-спортивного свята (творче завдання)	до 8	9
11	Розробка плану-конспекту спортивної години у групі подовженого дня	Подається у вільній формі	План-конспект спортивної години у групі подовженого дня (творче завдання)	до 8	9
12	Презентація спеціальності 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)» здобувачам повної середньої освіти (для учнів 11-х класів)	Подається у вільній формі	Одна презентація у хмарному сервісі Canva (творче завдання)	до 8	9
13	Складення плану бесіди з питань фізичного виховання, спорту та здоров'я	Має бути підготовлено по одному плану для кожного рівню середньої освіти. Подається у вільній формі	3 плани бесіди (творче завдання)	до 8	9
14	Презентація спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» здобувачам повної середньої освіти (для учнів 11-х класів)	Подається у вільній формі	Презентація у PowerPoint (творче завдання)	до 21 (максимальна оцінка)	10
15	Загальна характеристика практики, з описанням виконання окремих її завдань	Характеристиці підлягають такі аспекти практики: назва, кількість учнів, профіль, історія, особливості. Також коротко описуються результати виконання наведених завдань	Звіт з результатами практики, пропозиції щодо удосконалення процесу фізичного виховання	до 8	9
	Участь у підсумковій конференції				
Разом				100	120

В.5. Витяг із силябусу виробничої практики (8-й сем.)

№	Зміст роботи	Додаткові вказівки	Результат	Критерії оцінювання (бали)	Приблизний бюджет часу студента (год)
1	Участь у дистанційній конференції за участю стейкхолдерів	Проводиться на платформі Zoom	Відеозапис конференції у Zoom	до 2	6
2	Підготовка планів-конспектів уроків для здобувачів базової середньої освіти (5–9 класи)	При визначенні теми заняття можна обирати між такими розділами шкільної програми: «Легка атлетика» «Гімнастика» «Спортивні ігри»	до 3 планів-конспектів (приклад додається)	до 10 (максимальна оцінка кожного плану-конспекту – 5 балів)	10
3	Підготовка планів-конспектів уроків для здобувачів повної середньої освіти (10–11 класи)	При визначенні теми заняття можна обирати між такими розділами шкільної програми: «Легка атлетика» «Гімнастика» «Спортивні ігри»	до 3-х планів-конспектів (приклад додається)	до 10 (максимальна оцінка кожного плану-конспекту – 5 балів)	10
4	Проведення уроків фізичної культури у здобувачів базової середньої освіти (5–9 класи)*	Тривалість 45 хвилин, за змістом плану-конспекту уроку	Відеозапис проведення до 8-ми уроків		10
5	Проведення уроків фізичної культури у здобувачів повної середньої освіти (10–11 класи)*	Тривалість 45 хвилин, за змістом плану-конспекту уроку	Відеозапис проведення до 8-ми уроків		10
6	Виконання предустановчих дій з урахуванням знань і умінь з попередження конфліктів		Звіт за результатами рефлексії		10
7	Оцінювання готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності			до 10 (максимальна оцінка)	10
8	Участь у підсумковій конференції			до 21 (максимальна оцінка)	10
Разом				до 100	90

*Примітка: завдання виконуються у програмах MS Office або її аналогах і надсилаються викладачу через LMS Moodle

Додаток Г

Щоденник конфліктів (для виробничої практики)

Бланк 1

Суб'єкти конфлікту:

Учасники	Учні/ учениці	Батьки	Педагоги	Адміністрація	Обслуговуючий персонал
Учні/учениці					
Батьки					
Педагоги					
Адміністрація					
Обслуговуючий персонал					

А:

Б:

Типи конфлікту:

☐ вертикальний	☐ внутрішньоособистісний	☐ вперше
☐ горизонтальний	☐ міжособистісний	☐ повторний
☐ об'єктивний	☐ між особистістю та групою	☐ відкритий
☐ суб'єктивний	☐ міжгруповий	☐ прихований
☐ бійка	☐ конфлікти навчальної діяльності, що виникають з приводу виконання рухових завдань;	
☐ між друзями	☐ конфлікти поведінки, що виникають з приводу будь-якого вчинку учня;	
☐ глузування/ дратування	☐ конфлікти відносин, що виникають на емоційному рівні в сфері фізкультурно-спортивно-педагогічної взаємодії	
☐ ображення		
☐ погрози		
☐ через власність		
☐ порушення етики, правил поведінки		
☐ інше _____		

Причини конфлікту:

☐ боротьба за авторитет	☐ байдужість до навчання
☐ суперництво	☐ недисциплінованість
☐ обман, плітки	☐ непослух
☐ ворожість до «улюбленців» вчителя	☐ висока агресивність
☐ особиста неприязнь до людини	☐ нечесність
☐ симпатія без взаємності	☐ безтактність
☐ образи	☐ стиль керівництва вчителя фізичної культури
☐ боротьба за дівчинку (хлопчика)	☐ відмінності в рівні фізичної підготовки учнів
☐ брехня	☐ негативний результат змагань
☐ грубість	☐ деструктивне лідерство
☐ невдячність	☐ наявність двох або більш лідерів
☐ лінощі	
☐ невдоволеність процесом навчання	
☐ інше _____	

Стислий опис ситуації, предмет конфлікту:

Педагогічний вплив для вирішення конфлікту

у навчально-виховному процесі

у неформальних обставинах

Участь третьої сторони в регулюванні конфлікту:

- так ні
 ні

примітка: _____

Стратегії поведінки суб'єктів конфлікту:

A:
☐ конкуренція
☐ поступка
☐ компроміс
☐ уникнення
☐ співробітництво | B:
☐ конкуренція
☐ поступка
☐ компроміс
☐ уникнення
☐ співробітництво |
|---|---|

Конфлікт вирішено: так ні**Наслідки конфлікту:** конструктивні деструктивні**Методи профілактики та запобігання конфлікту:**

- управлінські (організаційні) методи
- методи внутрішньоособистісної та міжособистісної психокорекції
- педагогічні
- метод згоди
- метод доброзичливості, або симпатії
- метод збереження репутації партнера
- метод взаємного доповнення
- метод недопущення дискримінації
- метод психологічного заохочення
- гумор
- інше _____

Бланк 2

	Учасники конфлікту	П.І.Б.	П.І.Б.
1	Рівень конфліктності (низький – 1, високий – 5)	1-2-3-4-5	1-2-3-4-5
2	Стиль поведінки ☐ конкуренція ☐ поступка ☐ компроміс ☐ уникнення ☐ співробітництво		
3	Соціометричний статус (діловий) «лідери» «ті, кому віддають перевагу» «знехтувані» «знедолені»		
4	Соціометричний статус (неформальний) «лідери» «ті, кому віддають перевагу» «знехтувані» «знедолені»		
5.	Інтенсивність конфліктної поведінки (низький – 1, високий – 5)	1-2-3-4-5	1-2-3-4-5
6.	Прояв конфліктної поведінки у спілкуванні у навчальній взаємодії у неформальних обставинах		

Додаток Д. Конфліктологічний практикум для самостійної роботи

1. Визначте формулу конфлікту в такій ситуації:

А. «На уроці фізкультури учень Кирило В. жував жуйку. Учитель зробив зауваження та наказав, щоб той припинив. Хлопчик зробив вигляд, що викинув жуйку, але продовжував жувати. Учитель зробив ще одне зауваження – учень знов проігнорував.

Учитель: «Наскільки ж ти безглуздий, що потрібно 10 раз повторювати одне й теж саме!»

Учень: «Чому ви мене ображаєте?»

Учитель: «Геть з уроку! На наступний урок прийдеш з батьками, а якщо прийдеш без них до уроку допущений не будеш!»

$$KC1+KC2+...+KCn=K$$

Б. «Під час заходу в зал учень Данило С. штовхнув Максима К., не вибачившись за заподіяну незручність. Максим у відповідь на поштовх нагрубив Данилу. Зрештою між ними виникла бійка».

$$K\Phi1+K\Phi2+...+K\Phi n=K$$

В. Під час оголошення оцінок за урок учениця Дарина Ш. обурилася, чому їй виставили 9, а Катерині С. – 10, хоча результати складання нормативів у них однакові. Учитель відповів, що він краще знає, за що і кому він виставляє оцінку. Дарина, обурена несправедливістю, прийшла додому в сльозах.

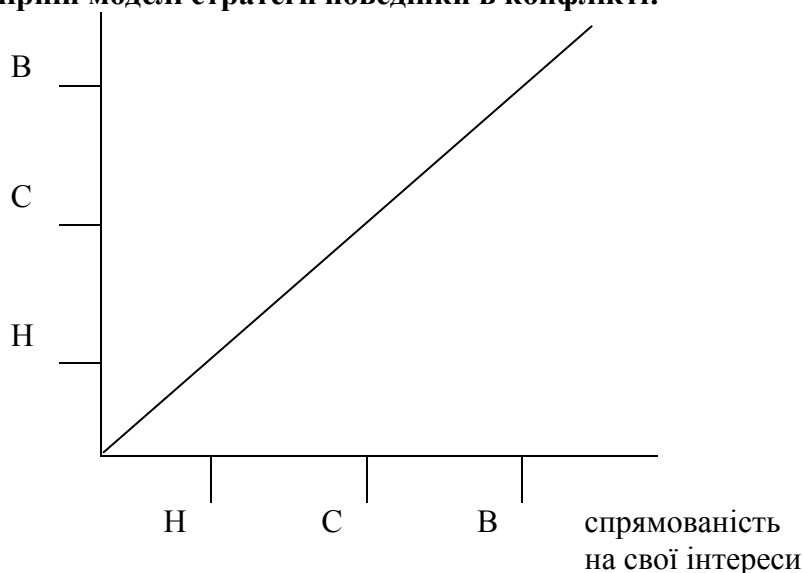
$$KC+I=K$$

2. Позначте на тривимірній моделі стратегії поведінки в конфлікті:

спрямованість
на чужі інтереси

Рівень
спрямованості

В – високий
С – середній
Н – низький

3. Встановіть відповідності:

1 Я хочу – Я хочу	<u>Д</u>	А адаптаційний
2 Я хочу – Я повинен	<u>Г</u>	Б рольовий
3 Я хочу – Я можу	<u>В</u>	В конфлікт нереалізованого бажання
4 Я повинен – Я повинен	<u>Б</u>	Г моральний
5 Я повинен – Я можу	<u>А</u>	Д мотиваційний
6 Я можу – Я можу	<u>Е</u>	Е конфлікт неадекватної самооцінки

Додаток Е. Міждисциплінарний тест знань

Блок 1.

1. Конфлікт – це:

А. боротьба думок

Б. протиборство на основі зіткнення протилежно спрямованих мотивів або суджень

В. суперечка, дискусія з гострої проблеми

Г. суперництво, спрямоване на досягнення перемоги в суперечці

Д. зіткнення протилежних позицій

2. Конфліктна ситуація – це:

А. етап розвитку конфлікту

Б. накопичені суперечності, пов'язані з діяльністю суб'єктів соціальної взаємодії, які створюють ґрунт для протиборства між ними

В. причина конфлікту

Г. випадкові зіткнення інтересів суб'єктів соціальної взаємодії

Д. процес протиборства між суб'єктами соціальної взаємодії, спрямований на з'ясування відносин

3. Причина конфлікту – це:

А. явища, події, факти, ситуації, які передують конфлікту і за певних умов діяльності суб'єктів соціальної взаємодії викликають його

Б. збіг обставин, які виявляють конфлікт

В. накопичені суперечності, пов'язані з діяльністю суб'єктів соціальної взаємодії, які створюють ґрунт для реального протиборства між ними

Г. те, через що виникає конфлікт

Д. протилежні мотиви суб'єктів соціальної взаємодії

4. Конфліктогени – це:

А. поведінкові реакції особистості в конфлікті

Б. стани особистості, які настають після вирішення конфлікту

В. слова, дії (або бездіяльності), які можуть привести до конфлікту

Г. прояви конфлікту

Д. причини конфлікту, зумовлені соціальним статусом особистості

5. Сторони конфлікту – це:

А. сторони, що конфліктують, у переговорному процесі з вирішення конфлікту

Б. тільки суб'єкти соціальної взаємодії, що перебувають у стані конфлікту

В. суб'єкти соціальної взаємодії, що перебувають у стані конфлікту і посередник (медіатор)

Г. суб'єкти соціальної взаємодії, що перебувають у стані конфлікту або підтримують (явно або неявно) тих, хто конфліктує

Д. конкретні особистості, що перебувають у стані конфлікту

6. Інцидент – це:

А. накопичені суперечності, пов'язані з діяльністю суб'єктів соціальної взаємодії, які створюють ґрунт для реального протиборства між ними

Б. необхідна умова конфлікту

В. справжня причина конфлікту

Г. збіг обставин, що є приводом для конфлікту

Д. те, через що виникає конфлікт

7. Необхідними й достатніми умовами виникнення конфлікту між суб'єктами соціальної взаємодії є:

А. наявність у них протилежних суджень або мотивів і бажання хоча б одного з них здобути перемогу над іншим

Б. наявність у них протилежно спрямованих мотивів або суджень, а також стан протиборства між ними

В. наявність у них протилежних позицій і активні дії обох сторін з досягнення своїх позицій

Г. наявність у них протилежно спрямованих мотивів і відкриті заяви про свої вимоги

Д. наявність протилежних інтересів у кожного з них і відсутність можливостей з їх реалізації

8. До якого типу конфліктогенів належать такі дії: наказ, погроза, зауваження, критика, звинувачення, глузування?

А. поблажливе ставлення

Б. нечесність і нещирість

В. порушення етики

Г. негативне ставлення

Д. менторські відносини

9. Агресивні дії індивіда, спрямовані на самого себе, – це ...

А. агресія

Б. ворожість

В. деструктивність

Г. аутоагресія

Д. неприязнь

10. Людина, що використовує хитрість, брехню, прихований примус співрозмовника до прийняття певних рішень і схем поведінки, – це ...

А. інтерпретатор

Б. раціоналізатор

В. маніпулятор

Г. брехун

Д. медіатор

11. Гостре негативне переживання, викликане тривалою боротьбою, яка зачіпає структуру внутрішнього світу людини, що відбиває суперечливі зв'язку із соціальним середовищем і затримує ухвалення рішення, називається

А. внутрішньоособистісним конфліктом

Б. організаційним конфліктом

В. міжособистісним конфліктом

Г. діловим конфліктом

Д. соціальним конфліктом

12. До якого типу конфліктогенів належать такі дії: принизливе втішання, принизлива похвала, докір, кепкування?

А. порушення етики

Б. регресивна поведінка

В. поблажливе ставлення

Г. хвастощі

Д. негативне ставлення

13. До якого виду належить конфлікт, який характеризується тим, що в ньому стикаються дві особистості, в основі його лежать об'єктивні суперечності і він сприяє розвитку відповідної соціальної системи?

А. гострого і тривалого

Б. міжособистісного, економічного

В. міжособистісного, конструктивного

Г. деструктивного

Д. міжособистісного бурхливого і швидкоплинного

14. Наївні питання, посилання на інших при отриманні справедливого зауваження, суперечки – це форми прояву конфліктогенів, які характеризуються як:

- А. регресивна поведінка
- Б. менторські відносини
- В. нечесність і нещирість
- Г. хвастощі
- Д. пряме негативне ставлення

15. Об'єднання колективу класу, школи, педагогічного колективу – це функція конфлікту:

- А. інтегративна, позитивна
- Б. сигнальна, негативна
- В. «розрядки», негативна
- Г. інформаційна, позитивна
- Д. інноваційна, позитивна

Блок 2.

1. Яка характеристика відповідає типу конфліктної поведінки «надточний»:

А. постійно знижений тонус, смуток, замкнутість, небагатослівність, песимістичність, в конфлікти вступає рідко, в конфліктах здебільше є пасивною стороною

Б. підвищена дратівливість, нестриманість, агресивність, схильність до хамства і брані, перехоплення дихання, часті сварки, нелагідність в колективі

В. надмірна чутливість, вразливість, надмірно чутливий до зауважень і невдач, воліє взаємодіяти з вузьким колом людей, пригніченість настрою в момент переживань

Г. виражена занудність у вигляді «переживання» подробиць, незговірливість, в справах здатний замучити вимогами

Д. виражене прагнення бути в центрі уваги і домагатися своїх цілей будь-якою ціною, схильність до брехні, поведінка залежить від людини, з якою спілкується; легко забуває про свої погані вчинки

2. Сценарій міжособистісної взаємодії вчителя і учнів, який має таку характеристику «Учителю «відомо» заздалегідь, що «вийде з кожного учня», «на що кожен здатний». Він ставиться упереджено, «називає все своїм ім'ям», позбавлений «помилкового оптимізму», любить навіщувати ярлики. Учні або входять у нав'язані їм ролі, і тоді «навіювання» можуть ставати дійсністю, або на протигагу вчителів займають конструктивну позицію і досягають серйозних результатів» :

- А. поліцейський
- Б. знавець
- В. оракул
- Г. свій хлопець
- Д. сержант

3. Така характеристика: «проявляється у використанні переважно розпоряджень, рекомендацій, вказівок, у нетерпимості до критики, зниженні рефлексії – самоаналізу і самоконтролю фахівця, зарозумілості і рисах деспотизму» – стосується професійної деформації:

- А. авторитарність
- Б. демонстративність
- В. професійний догматизм
- Г. домінантність
- Д. соціальне лицемірство

4. Скільки стратегій поведінки особистості в конфлікті представлено в тривимірній моделі:

- А. 1
- Б. 2
- В. 3

Г. 4

Д. 5.

5. Яке зі сполучень наведених понять має повну відповідність стратегіям поведінки в конфлікті?

А. компроміс, критика, боротьба

Б. поступка, уникнення, співпраця

В. боротьба, уникнення, переконання

Г. співробітництво, консенсус, переговори

Д. угода, співпраця, переконання

6. Виберіть адекватний варіант поведінки (комбінація з трьох позицій) в трансакції «Дорослий»:

А. вимагає, протегує, керує

Б. працює з інформацією, аналізує, розмовляє на рівних

В. працює з інформацією, протегує, керує

Г. уточнює ситуацію, працює з інформацією, керує

Д. виявляє почуття провини, керує, уточнює ситуацію

7. Яка характеристика відповідає типу конфліктної поведінки «демонстративний»?

А. постійно знижений тонус, смуток, замкнутість, небагатослівність, песимістичність, в конфлікти вступає рідко, в конфліктах здебільше є пасивною стороною

Б. підвищена дратівливість, нестриманість, агресивність, схильність до хамства і брані, перехоплення дихання, часті свари, нелагідність у колективі

В. надмірна чутливість, вразливість, надмірно чутливий до зауважень і невдач, воліє взаємодіяти з вузьким колом людей, пригніченість настрою в момент переживань

Г. виражена занудність у вигляді «переживання» подробиць, незговорливість, в справах здатний замучити вимогами

Д. виражене прагнення бути в центрі уваги і домагатися своїх цілей будь-якою ціною, схильність до брехні, поведінка залежить від людини, з якою спілкується; легко забуває про свої погані вчинки

8. Виберіть адекватний варіант поведінки (комбінація з трьох позицій) трансакції «Батько»:

А. вимагає, оцінює, проявляє безпорадність

Б. керує, міркує, аналізує

В. розмовляє на рівних, проявляє почуття образи, протегує

Г. вимагає, засуджує, вчить

Д. працює з інформацією, міркує, аналізує

9. Виберіть адекватний варіант поведінки (комбінація з трьох позицій) в трансакції «Дитина»:

А. проявляє почуття образи, підпорядковується, пустує

Б. оцінює, проявляє безпорадність, виявляє почуття страху

В. підпорядковується, схвалює, уточнює ситуацію

Г. засуджує, вчить, протегує

Д. вимагає, міркує, аналізує

10. Які з наведених нижче рекомендацій суперечать ефективному спілкуванню:

А. прагніть будь-що оволодіти ініціативою в спілкуванні, наполягайте, щоб вас більше слухали, намагайтесь показати свою ерудицію

Б. під час прийняття інформації не переривайте того, хто говорить, не давайте поради, не критикуйте

В. використовуйте невербальні засоби комунікації: частий контакт очей, кивання голови в знак розуміння тощо

Г. підтримуйте атмосферу довіри, взаємної поваги, проявляйте емпатію до співрозмовника

Д. домагайтеся, щоб вас почули і зрозуміли

11. Така характеристика: «розвивається зі збільшенням стажу роботи, зниженням рівня загального інтелекту, обумовлюється особливостями характеру. Педагог націлений на стереотипне вирішення проблем без урахування особливостей проблемної ситуації. Може проявлятися в завищеній самооцінці і самовпевненості». Це:

- А. консерватизм.
- Б. професійна агресія.
- В. рольовий експансіонізм.
- Г. професійна індиферентність.
- Д. професійний догматизм**

12. Яка характеристика відповідає типу конфліктної поведінки «некерований»:

А. постійно знижений тонус, смуток, замкнутість, небагатослівність, песимістичність, в конфлікти вступає рідко, в конфліктах здебільше є пасивною стороною

Б. підвищена дратівливість, нестриманість, агресивність, схильність до хамства і брані, перехоплення дихання, часті сварки, неадекватність в колективі

В. надмірна чутливість, вразливість, надмірно чутливий до зауважень і невдач, воліє взаємодіяти з вузьким колом людей, пригніченість настрою в момент переживань

Г. виражена занудність у вигляді «переживання» подробиць, незговорливість, в справах здатний замучити вимогами

Д. виражено прагнення бути в центрі уваги і домагатися своїх цілей за всяку ціну, схильність до брехні, поведінка залежить від людини, з якою спілкується; легко забуває про свої погані вчинки

13. Сценарій міжособистісної взаємодії вчителя і учнів, який має таку характеристику: «співробітничав з учнями, допомагає, радить, спрямовує, висловлює оціночні судження. Він прагне встановити психологічний контакт з учнями, ставиться до них доброзичливо, шанобливо, але тримає деяку дистанцію в стосунках з ними, засновану на його досвіді і знаннях. Учні витримують встановлену дистанцію, до вчителя ставляться нейтрально або з симпатією, рідко протидіють йому. Психологічний клімат зазвичай сприяє плідній навчальній діяльності». Це:

- А. репетитор
- Б. поради стороннього
- В. оракул
- Г. свій хлопець
- Д. старший друг**

14. Виникнення у відносинах сторін нової, більш значущої суперечності й зміна при цьому об'єкта конфлікту називається:

- А. деструктивним вирішенням конфлікту
- Б. продовженням конфлікту
- В. переростанням в інший конфлікт**
- Г. ескалацією конфлікту
- Д. загасанням конфлікту

15. Для синтонної поведінки характерно:

А. звинувачення, перебивання співрозмовника, пасивна вдячність, гумор без адреси або на самого себе

Б. «повинен та зробив», комунікативність, гумор на партнера, таємничість замість гласності

В. «не повинен, але зробив», спільне прийняття рішень, фокусувати на партнері свою увагу, знаки прийняття

Г. негативна оцінка, пасивна комунікація, «повинен і зробив», гумор без адреси або на самого себе

Д. гумор на самого себе або на партнера, відмова від авторитарності, «повинен, але не зробив», активна вдячність, хоча ї не очікують

Додаток Ж. Авторський опитувальник

Прізвище, ім'я та по батькові _____

Будь ласка, навпроти кожного твердження позначте своє ставлення до нього, обвівши цифру, що стоїть у рейтинговій шкалі, за принципом: 5 – «завжди», 1 – «ніколи» або 5 – «саме так», 1 – «точно ні», залежно від формулювання питання.

Твердження	Рейтингова шкала
Педагогічний артистизм	
1. Незважаючи на свій настрій, я можу вдаватися себе оточенню впевнену та ділову людину	1 2 3 4 5
2. Я повною мірою володію впевненим командним голосом	1 2 3 4 5
3. Я використовую свої рухи для того, щоб показати свій настрій або ставлення до тієї чи іншої ситуації	1 2 3 4 5
4. Я свідомо використовую свою міміку як інструмент педагогічного впливу	1 2 3 4 5
5. Коли я працюю, мої емоції підпорядковані завданням роботи	1 2 3 4 5
6. Мені приносить радість проявляти себе в спілкуванні з друзями	1 2 3 4 5
7. Я вмію співати чи танцювати	1 2 3 4 5
8. Мої знайомі вважають мене гарним оратором	1 2 3 4 5
9. Я можу переконати будь-кого, коли я цього хочу	1 2 3 4 5
9. Мені подобається бути в центрі уваги. У такому разі я можу розкрити весь свій особистісний потенціал	1 2 3 4 5
10. Мені складно приховати спонтанні емоції	1 2 3 4 5
11. Вважаю, що можу без слів зобразити будь-яку людину так, що її одразу впізнають її знайомі	1 2 3 4 5
12. Мені приносить задоволення організовувати різні заходи	1 2 3 4 5
13. Вважаю, що мені нескладно внести пожвавлення в малознайому компанію	1 2 3 4 5
14. Я здатний легко увійти себе в ролі актора або політичного діяча	1 2 3 4 5
15. Я помічаю, що іноді ті люди, з якими я спілкуюся, намагаються мене наслідувати	1 2 3 4 5
Здатність до саморегуляції у конфліктних ситуаціях	
61. Мені нескладно адаптуватися до швидких змін в умовах професійної діяльності	1 2 3 4 5
62. Я швидко входжу у новий колектив	1 2 3 4 5
63. У незапланованих педагогічних ситуаціях я дію рішуче	1 2 3 4 5
64. У навчально-виховному процесі практично не було випадків, коли я виходив із себе	1 2 3 4 5
65. Мої спонтанні емоційні реакції не призводять до неприємних наслідків	1 2 3 4 5
66. Я завжди відстоюю свою думку, якщо вважаю, що правий	1 2 3 4 5
67. У незапланованих педагогічних ситуаціях я завжди контролюю свої емоційні реакції	1 2 3 4 5
68. Я завжди справляюся з хвилюванням, якщо цього вимагають обставини	1 2 3 4 5
69. Життєві неприємності або труднощі не впливають на моє самопочуття	1 2 3 4 5
70. Вважаю, що володію методами оптимізації свого психічного і фізичного стану	1 2 3 4 5
71. Мої одногрупники можуть сказати, що я врівноважена людина	1 2 3 4 5

72. Колеги неодноразово відзначали у мене високий рівень вольової саморегуляції	1 2 3 4 5
73. Мене не виводить з рівноваги некмітливий співрозмовник	1 2 3 4 5
74. У цілому я відчуваю себе енергійною і життєрадісною людиною	1 2 3 4 5
75. Мене не дратують надмірно активні люди	1 2 3 4 5
76. Вважаю, що вимогливість відрізняє гарного педагога від поганого	1 2 3 4 5

Норми за шкалами авторського опитувальника

Шкала	Рівні		
	Високий	Середній	Низький
Педагогічний артистизм	56–75	21–55	0–20
Здатність до саморегуляції у конфліктних ситуаціях	57–75	22–56	0–21
Загальна	113–150	41–112	0–40

**Додаток И. Довідки про впровадження
СПИСОК ПРАЦЬ ЗДОБУВАЧА**

**Публікації, що висвітлюють
основні наукові результати дисертації**

Монографія

1. Зайцева О. Л., Мазін В. М., Порада О. В. До проблеми моніторингу працевлаштування майбутніх фахівців фізичної культури і спорту та їх задоволеності якістю освітньої програми. *Інноваційні педагогічні технології у фізичному вихованні та спорті*: монографія. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2021. С. 84–99. *Особистий внесок здобувача: аналіз наукових джерел, збір емпіричних даних та підготовка рукопису.*

Статті в наукових фахових виданнях України

2. Зайцева О. Л. Готовність до попередження конфліктів як чинник успішності професійної діяльності вчителя фізичної культури. *Педагогічний альманах*. 2019. Вип. 44. С. 115–122.

3. Зайцева О. Л. Постановка проблеми формування готовності майбутніх учителів фізичного виховання до попередження конфліктів у професійній діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. Запоріжжя: КПУ, 2019. Вип. 67. Т. 2. С. 14–18.

4. Зайцева О. Л. Аналіз традицій формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2020. № 11 (167). С. 99–105.

5. Зайцева О. Л. Модель формування готовності до попередження конфліктів у майбутніх учителів фізичної культури. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. Вип. 74. Т. 2. С. 183–189.

Стаття в зарубіжному науковому виданні

6. Zaitseva O., Mazin V. Experimental work results on the formation of readiness to prevent conflict among future physical education teachers. *Scientific discussion*. 2021. Vol. 1. № 51. P. 25–28. URL: <http://scientific-discussion.com/wp-content/uploads/2021/02/VOL-1-No-51-2021.pdf>. *Особистий внесок здобувача: аналіз наукових джерел, збір та обробка даних, підготовка рукопису.*

Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації та засвідчують обов’язкову апробацію матеріалів дисертації

Матеріали конференцій

7. Зайцева О. Л. Попередження конфліктів як діяльність вчителя фізичної культури з досягнення компромісу між позиціями соціальних суб’єктів. *Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення працівників сфери освіти* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (23–24 квітня 2020 р., м. Чернігів) / відп. ред. Н. О. Терентьєва. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. В., 2020. С. 43–45.

8. Зайцева О. Л. Конфліктологічна компетентність як складова професійної компетентності фахівця. *Тиждень науки* : тези доповідей наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 18–12 квітня 2016 р.) / редкол.: Ю. М. Внуков (відпов. ред.) та ін. Запоріжжя : ЗНТУ, 2016. С. 30–31.

9. Зайцева О. Л. Теоретичні засади формування у майбутніх учителів фізичної культури готовності до попередження конфліктів. *Color of Science. Перспективи, проблеми та наявні здобутки розвитку фізичної культури і спорту в Україні* : матеріали IV Всеукр. інтернет-конф. (29 січня 2021 р.) / ред. А. А. Дяченко. Вінниця : Віниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського, 2021. С. 387–391.

Додаток К. Довідки про впровадження

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

(НУ «Запорізька політехніка») вул. Жуковського, 64, м. Запоріжжя 69063
 тел. (061) 764 25 06, факс (061) 764 21 41 e-mail: rector@zp.edu.ua
 код ЄДРПОУ 02070849

12.02.2021 № 37-68/400 На № _____ від _____

Довідка

**про впровадження результатів дисертаційної роботи аспірантки
 Класичного приватного університету Зайцевої Ольги Леонідівни
 «Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до
 попередження конфліктів у професійній діяльності»**

Розроблені Ольгою Леонідівною Зайцевою методи формування готовності здобувачів освіти до попередження конфліктів у професійній діяльності впроваджено у 2016-2020 рр. в освітній процес кафедри управління фізичною культурою та спортом НУ «Запорізька політехніка»

Зокрема, при підготовці студентів за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» на лекційних, семінарських та практичних заняттях дисциплін «Вступ до спеціальності», «Психологія фізичного виховання і спорту», «Педагогіка фізичного виховання і спорту» було використано запропоновані авторкою методи та засоби навчання.

На основі авторських рекомендацій О.Л. Зайцевої, спортивно-педагогічне вдосконалення студентів спрямовувалося на формування вміння запобігати конфліктам, а також добирати доцільні педагогічні дії у разі їх виникнення у майбутній професійній діяльності. Також у відповідності до пропозицій авторки, підготовці до попередження конфліктів було приділено увагу у змісті навчальної педагогічної практики.

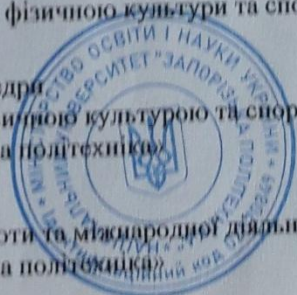
Окремо слід відмітити роботу авторки з обґрунтування, створення і впровадження методів виявлення у здобувачів освіти готовності до попередження конфліктів.

Запропоновані О.Л. Зайцевою методи та засоби формування готовності до попередження конфліктів у професійній діяльності довели свою результативність.

Ефективність запропонованих методичних інновацій розглянуто на засіданні кафедри управління фізичною культурою та спортом (протокол № 1 від 26.08.2020).

Завідувач кафедри
 управління фізичною культурою та спортом
 НУ «Запорізька політехніка»

Проректор
 з наукової роботи та міжнародної діяльності
 НУ «Запорізька політехніка»

В.М. Мазін

В.В. Наумик

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад
«ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

пл. Гоголя, 1, м. Старобільськ, 92703
тел./факс: (06461) 2-40-61, 097-567-20-45
e-mail: mail@luguniv.edu.ua, www.luguniv.edu.ua

Л.О.Л. 2021 № 1/129

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційної роботи
аспірантки Класичного приватного університету
Зайцевої Ольги Леонідівни
„Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури
до попередження конфліктів у професійній діяльності”**

Обґрунтовані Ольгою Леонідівною Зайцевою методи формування готовності студентів до попередження конфліктів у професійній діяльності впроваджено у 2016 – 2020 рр. в освітній процес навчально-наукового інституту фізичного виховання і спорту ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.

Зокрема на семінарських та практичних заняттях використано квазіпрофесійні засоби та методи підготовки до попередження і конструктивного розв’язання конфліктів. Окрім зазначеного, з використанням засобів навчального середовища Moodle було організовано самостійну роботу студентів, спрямовану на засвоєння ними знань і умінь, необхідних у роботі з попередження конфліктів у професійній діяльності.

Також в освітньому процесі використовувалися обґрунтовані авторкою засоби виявлення у здобувачів освіти готовності до попередження конфліктів.

Запропоновані О. Л. Зайцевою методи та засоби формування готовності до попередження конфліктів показали свою результативність.

Ефективність запропонованих методів і засобів розглянуто на засіданні кафедри теорії та методики фізичного виховання (протокол № 5 від 20.12.2020 р.).

Ректор

Соколенко Олена
0954271770

Сергій САВЧЕНКО

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, МСП-41, 69600, Україна
 тел.: (061) 764-45-46, факс: (061) 228-75-08, e-mail: znu@znu.edu.ua, Код ЄДРПОУ 02125243

20.12.2018 № 184/2101/13

На №

від

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи аспірантки
 Класичного приватного університету Зайцевої Ольги Леонідівни
 «Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження
 конфліктів у професійній діяльності»

Запропоновані О.Л. Зайцевою методичні напрацювання з формування готовності здобувачів освіти до попередження конфліктів впроваджено в освітній процес кафедри фізичної культури і спорту Запорізького національного університету.

Зокрема, з 2018 року використовуються розроблені авторкою засоби діагностики готовності здобувачів освіти до попередження конфліктів.

У відповідності до авторських методичних рекомендацій проводяться семінарські та практичні заняття з дисциплін «Вступ до спеціальності та інформаційна культура студента», «Психолого-педагогічні основи спортивного тренування», «Теорія та методика фізичного виховання», спрямовані на формування у студентів готовності до попередження конфліктів, а також їх конструктивного розв'язання у мінливих ситуаціях майбутньої професійної діяльності.

Відповідно до авторських методичних рекомендацій, педагогічну практику студентів кафедри спрямовано на формування у них умінь визначати і відстоювати особистісну позицію, обираючи при цьому стратегію соціальної дії, спрямовану на попередження конфліктів.

Впровадження теоретичних і методичних напрацювань О.Л. Зайцевої в освітній процес довело їхню доцільність й високу ефективність в аспекті формування у студентів готовності до попередження конфліктів у майбутній професійній діяльності.

Проректор з наукової роботи

Г. М. Васильчук

Воронкова 289 12 63

КЛАСИЧНИЙ
ПРИВАТНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Україна, 69002 тел. (061) 787-33-96
м. Запоріжжя, (061) 764-67-50
Жуковського, 70 "Б" факс (061) 228-07-78

CLASSIC
PRIVATE
UNIVERSITY

70 "B", Zhukovskogo st., tel. (061) 787-33-96
69002 Zaporizhja, (061) 764-67-50
UKRAINE fax (061) 228-07-78

№ 12-15

"15" 12 2020р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи аспірантки Класичного приватного університету Зайцевої Ольги Леонідівни «Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності»

В освітньому процесі Класичного приватного університету використовуються теоретичні і методичні напрацювання, обґрунтовані у дисертаційному дослідженні О. Л. Зайцевої.

Зокрема, в освітній процес включено змістові модулі, спрямовані на формування готовності до попередження конфліктів у здобувачів освіти спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура).

Також відзначимо, що при розробці програми навчальної педагогічної практики студентів використані контекстно орієнтовані методичні рекомендації авторки з формування у студентів особистісних якостей, що лежать в основі готовності до попередження конфліктів.

У підготовці майбутніх учителів фізичної культури використано засоби оцінювання готовності до попередження конфліктів, серед яких: авторський особистісний опитувальник, методика експертного оцінювання рівня сформованості цієї професійної якості, а також тести знань.

Досвід впровадження теоретичних і методичних розробок О.Л. Зайцевої в освітній процес вказує на їхню ефективність у плані підготовки майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності.

Ректор
Класичного приватного університету

В.М. Огаренко

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор

з науково-педагогічної роботи
Харківської державної академії
фізичної культури

Марина КОРОЛЬОВА

21 р.

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження аспірантки Класичного приватного університету Зайцевої Ольги Леонідівни за темою «Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності»

Комісія у складі:

Голова – завідувач кафедри теорії та методики фізичного виховання, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, професор І.П. Масляк;

Члени комісії:

доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент І.О. Кузьменко;

доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент Т.М. Бала,

цим Актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження О.Л. Зайцевої та тему: «Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності» впроваджено у освітній процес здобувачів освіти за спеціальністю 014.11 – «Середня освіта (фізична культура)» Харківської державної академії фізичної культури при викладанні курсів дисциплін «Основи спортивно-педагогічної майстерності», «Теоретико-методичні основи організації фізичного виховання різних груп населення», «Педагогічна практика в основній школі закладів загальної середньої освіти», «Педагогіка», «Психологія»:

Прізвище, ім'я, по батькові автора впровадження	Найменування пропозиції	Ефект від впровадження
Зайцева Ольга Леонідівна	Удосконалення лекційного матеріалу дисциплін «Теоретико-методичні основи організації фізичного виховання різних груп населення», «Педагогіка», «Психологія», за рахунок включення провідних положень	Підвищення рівню теоретичної готовності майбутніх вчителів фізичної культури до попередження конфліктів у майбутній професійній діяльності

	авторської концепції підготовки майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності	
	Удосконалення змісту практичних занять дисциплін «Основи спортивно-педагогічної майстерності», «Теоретико-методичні основи організації фізичного виховання різних груп населення», «Педагогіка», «Психологія», за рахунок квазіпрофесійних засобів та методів навчання, спрямованих на формування у здобувачів освіти поведінкових моделей, що дозволяють попереджувати конфлікти, а також сприяють їх конструктивному розв'язанню у разі виникнення	Підвищення рівню практичної готовності студентів до попередження конфліктів у майбутній професійній діяльності
	Удосконалення змісту педагогічної практики студентів за рахунок використання розробленої авторкою системи оцінювання готовності майбутніх учителів фізичної культури до попередження конфліктів у професійній діяльності	Підвищення рівню конфліктологічної компетентності студентів у контексті майбутньої професійної діяльності

«__» _____ Р.

Голова комісії

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, професор *И. Масляк* Ірина МАСЛЯК

Члени комісії

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент *И. Кузьменко* Ірина КУЗЬМЕНКО

кандидат наук з фізичного виховання та спорту *Т. Бала* Тетяна БАЛА

Підпис *Масляк І. Кузьменко Т. Бала*
 Засвідчую *Бала Т.*
 Начальник відділу кадрів
 «__» _____ 20__ *І. М. рошиченко*

